

ГРОМАДСЬКА ДУМКА ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ

У НОМЕРІ:

- **МІЖНАРОДНЕ ПРАВО**

∨ *Римський статут для України*

- **СОЦІАЛЬНА СФЕРА**

∨ *Комплексна реконструкція
застарілого житлового фонду*

№ 1 (206) СІЧЕНЬ 2021

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ**

№ 1 (206) 2021

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Засновники:

Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
Національна юридична бібліотека

Головний редактор

Ю. Половинчак

Редакційна колегія:

Н. Іванова (відповідальна за випуск), Т. Дубас,
Ю. Калініна-Симончук

Заснований у 2011 році
Видається двічі на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання можна
ознайомитись на сайті

Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Прийнято за основу проєкт закону
«Про внесення змін до Закону України
“Про Службу безпеки України” щодо
удосконалення організаційно-правових
засад діяльності Служби безпеки України».. 3

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

Закірова С.

Римський статут для України:
ратифікувати не можна відтермінувати 4
Беззуб І.

Комплексна реконструкція застарілого
житлового фонду: українські реалії
та зарубіжний досвід 14
Хилько М.

Виконання Україною порядку денного
реформ, передбаченого Угодою про
Асоціацію із Європейським Союзом..... 26

**УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ
(1 – 31 грудня 2020 р.)..... 31**

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *..... 51

АКТУАЛЬНА ПОДІЯ

Прийнято за основу проєкт закону «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України»

Законопроект спрямовано на підвищення інституційної спроможності Служби безпеки України із забезпечення державної безпеки та приведення законодавства України, що регулює її діяльність, у відповідність із сучасними викликами і загрозами державній безпеці України, яким повинна протидіяти СБУ, а також стратегічними та концептуальними документами з питань розвитку сектору безпеки й оборони, реформування системи правоохоронних органів і відповідними рекомендаціями міжнародних та європейських партнерів України.

Цей законопроект має замінити закони України «Про Службу безпеки України» і «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України», якими наразі регулюється діяльність СБУ.

Проектом пропонується новий понятійний апарат, привести у відповідність із Законом України «Про національну безпеку України» статус СБУ, значно посилити контррозвідувальний та антитерористичний напрями діяльності СБУ і розширити її повноваження щодо застосування сил та засобів Служби проти терористичних організацій, незаконних збройних і воєнізованих формувань, транснаціональних злочинних угруповань за межами України, а також щодо проведення спеціальних інформаційних операцій та протидії проведенню таких операцій проти України.

Пректом пропонується розмежувати контррозвідувальний та оперативно-розшуковий види діяльності Служби, у зв'язку з чим запропоновано із Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» виключити контррозвідувальну діяльність як підставу для проведення оперативно-технічних заходів. Окремо визначено контррозвідувальні заходи, а

також підстави та процедуру отримання санкції на їх проведення.

У проєкті також запропоновано багаторівневі механізми превентивного реагування на загрози державній безпеці: пропозиції, офіційне застереження, подання СБУ. Зокрема, розширено можливості превентивних дій Служби щодо протидії розвідувально-підривній діяльності проти України. Відповідні зміни пропонується внести до законів України «Про державну таємницю», «Про телебачення і радіомовлення» та до Виборчого кодексу України.

Проектом визначено механізми протидії розвідувально-підривній діяльності іноземних спеціальних служб, незаконних збройних формувань та терористичних організацій з використанням громадських організацій та політичних партій, а також засобів масової інформації.

Проектом пропонується виключити СБУ із Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Таким чином буде ліквідовано спеціальні підрозділи СБУ по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю.

Доопрацьований проєкт містить положення, спрямовані на оптимізацію організаційно-штатної структури СБУ. Зокрема, в ньому передбачено поетапне скорочення штатної чисельності Служби, визначено нові стандарти соціальних гарантій співробітникам Служби та їх грошового забезпечення, збільшення якого до передбаченого у проєкті рівня планується здійснити поетапно.

Проектом передбачено часткову демілітаризацію Служби безпеки України з переходом на спеціальні звання.

Проект закону зареєстровано за № 3196-д (*Офіційний вебпортал парламенту України* (<https://www.rada.gov.ua/news/Povidomlennya/202286.html>)). – 2021. – 28.01).

АНАЛІТИЧНИЙ РАКУРС

С. Закірова, канд. іст. наук, доц., ст. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Римський статут для України: ратифікувати не можна відтермінувати

Кінець важкого 2020 р. приніс Україні оптимістичну новину: Міжнародний кримінальний Суд у Гаазі прийняв рішення про початок офіційного розслідування за позовом України щодо воєнних злочинів і злочинів проти людяності на Сході України і в Криму. Оприлюднене 11 грудня 2020 р. рішення прокурора Гаазського Міжнародного суду Ф. Бенсуда актуалізувало в інформаційному полі України обговорення проблеми ратифікації нашої державою Римського статуту, на підставі якого діє ця поважна судова інституція.

У заяві прокурора Міжнародного кримінального суду Ф. Бенсуда щодо закінчення попереднього розслідування у справі «Ситуація в Україні» йдеться про те, що події в Україні після 20 лютого 2014 р. на Донбасі та в Криму мають ознаки злочинів та вимагають детальнішого розслідування. За словами Ф. Бенсуда, канцелярія дійшла висновку, що на цей час існують розумні підстави вважати, що широкий діапазон діянь, скоєних у контексті ситуації в Україні, становлять воєнні злочини та злочини проти людяності в межах юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

Як зазначено прокурором, висновки роботи її офісу будуть розглянуто детальніше у щорічній Доповіді про результати проведення попереднього розслідування. Натомість вже виділено 3 великі групи віктимізації:

1. злочини, скоєні в контексті військових дій;
2. злочини, скоєні під час затримань;
3. злочини, скоєні в Криму.

Канцелярія прокурора дійшла висновку, що ці злочини, вчинені різними сторонами конфлікту, були достатньо серйозними як із кількісної, так і з якісної точки зору, щоб вимагати розслідування.

Отже, саме останнє зауваження щодо необхідності розслідування протиправних дій та злочинів різними сторонами конфлікту

спричинило нову хвилю суспільного обговорення ратифікації Римського статуту Україною. З цього приводу в українській громадській думці вже відбулася певна міфологізація процесу. Навіть серед фахівців не існує спільної точки зору на оцінку переваг і ризиків для України процесу ратифікації Римського статуту. Тож, аналіз позицій та думок експертів, юристів, суддів і політиків з означеного питання є вкрай важливим для усвідомлення українцями можливостей діяльності як загалом держави на міжнародній арені, так і звернення окремих громадян до міжнародних судових інстанцій.

Міжнародний кримінальний суд (МКС) почав працювати у 2002 р. у Гаазі, де також проводить свою роботу і Міжнародний суд ООН. Членами суду МКС є 123 країни, які ратифікували Римський статут.

За процедурою МКС не може автоматично почати правосуддя щодо будь-якого злочину. Для цього потрібно, щоб одна з держав, яка є учасницею Міжнародного кримінального суду, або Рада Безпеки ООН передала прокурору суду звернення або заяву, в якій повідомляється про певну загрозливу ситуацію.

Самостійно ініціювати будь-яке розслідування щодо будь-якої країни може і прокурор МКС. Проте такі дії прокурора повинні бути підтверджені палатою попереднього судочинства, що складається з трьох незалежних і неупереджених суддів.

Особливістю діяльності МКС в Гаазі є те, що він розглядає тільки справи про злочини геноциду, агресії, воєнні злочини та злочини проти людяності, котрі були вчинені фізичними особами. Тобто, пояснюють фахівці, на лаві підсудних МКС не може опинитися держава як така, а лише конкретні особи.

Як роз'яснив доктор юридичних наук, експредставник президента України в АР Крим

Б. Бабін, грудневе рішення прокурора МКС Ф. Бенсуда означає, що тепер має бути порушена кримінальна справа і початися слідство. Але для цього канцелярія прокурора повинна звернутися до Міжнародного кримінального суду і запросити дозвіл на провадження.

Юрисдикції Міжнародного кримінального суду підлягають особи, які займають вищі посади в системі органів державної влади та управління, як от головнокомандувачі, міністри оборони, їхні заступники, командувачі арміями та підрозділами тощо.

Натомість, як підкреслюють експерти, відповідно до статуту і практики суду, МКС діє за принципом компліментарності, тобто, визнає свою юрисдикцію щодо осіб, які вчинили злочин, лише в тих випадках, коли держава, громадяни якої чинили злочини, не бажає або немає можливості їх покарати. Тож, за поясненнями доктора юридичних наук, судді Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії (2002–2005), представника України в Раді ООН з прав людини (2005–2010), посла України В. Василенка, якщо, умовно, в Росії притягнуть до відповідальності тих осіб, що фігуруватимуть у звинувачувальних актах МКС, то у Гаазі їх уже не судитимуть

При цьому важливим є й те, що повна юрисдикція суду поширюється тільки на ті держави, які ратифікували Римський статут.

Утім, існує й інша можливість. Завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного авіаційного університету, кандидат юридичних наук, доцент Т. Короткий та юрист Української асоціації міжнародного права Б. Неділько зазначають, що юрисдикція МКС також розповсюджується на держави, які не ратифікували Римський статут, але зробили заяви про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду відносно того чи іншого злочину відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту. У такому випадку, наголошують юристи, держава несе відповідні обов'язки, але не володіє правами, які має держава-учасник Римського статуту.

Правовою основою діяльності судової інстанції є статут Міжнародного кримінального суду (скорочена назва – Римський статут). Цей документ було прийнято 17 липня 1998 р. у Римі за наслідками Дипломатичної конференції повноважних представників держав-членів ООН, проте вступив в юридичну силу Римський статут у 2020 р. після його ратифікації 66 державами-учасницями.

Джерело: аналітичний портал «Слово і Діло»

<https://www.slovoidilo.ua/2019/09/06/infografika/polityka/rymskyj-statut-yaki-krayiny-pidpysaly-ratyfikuvaly-dokument>

Римським статутом встановлено можливі санкції та види покарань: штраф; конфіскація злочинних активів; тюремний термін може сягати не більше 30 років і лише в окремих випадках – пожиттєве ув'язнення.

На думку державного експерта Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції України М. Стельмаха, істинним завдання Міжнародного кримінального суду є підвищення національної спроможності щодо розслідування злочинів, притягнення винних до відповідальності та встановлення справедливості.

Україна підписала Римський статут ще у 2000 р., але не ратифікувала його одразу через низку юридичних причин. Зокрема, після підписання документа президент України Л. Кучма звернувся до Конституційного Суду України про надання висновку щодо відповідності Римського Статуту Міжнародного кримінального суду Конституції України (справа про Римський Статут). У Висновку КС України від 11 липня 2001 р. зазначено, що за окремими положеннями Римський статут не відповідає Конституції України (положення

абзацу 10 преамбули та ст. 1 Статуту). Разом з тим, КСУ встановив, що частина положень документу можуть бути імплементовані в закони України без внесення змін до Конституції України. Утім, загалом Римський статут може бути ратифікований лише після внесення відповідних змін до Конституції України.

З метою усунення визначеної КС України перешкоди для ратифікації Римського статуту, Законом України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» ст. 124 Конституції України викладено в новій редакції, де у ч. 6 передбачено, що «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду». Однак, як зазначається Прикінцевими та перехідними положеннями зазначеного Закону, частина шоста ст. 124 Конституції України набирає чинності через три роки з дня, наступного за днем опублікування.

Таке рішення представники української влади на той час пояснювали різними причинами. Так, віцеспікер Верховної Ради

України О. Сироїд заявляла, що у парламенті відсутні необхідні для прийняття рішення про ратифікацію Римського статуту 300 голосів народних депутатів. Крім того, за її словами, три роки, на які відтерміновано ратифікацію, Україні вистачить на те, аби гармонізувати законодавство і ввести до українського Кримінального кодексу України поняття воєнних злочинів і злочинів проти людяності.

А заступник голови Адміністрації Президента України П. Порошенка, секретар Конституційної комісії О. Філатов під час розгляду Конституційним судом змін у Конституцію в частині правосуддя у січні 2016 р. заявив, що визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду буде нести як певні потенційно позитивні наслідки, так і певні ризики для України, зокрема, з точки зору українських військових, які вимушені брати участь у військовому конфлікті. До того ж, ексзаступник голови Адміністрації Президента України гіпотетично визначив терміни закінчення війни на Сході України, оскільки висловив сподівання, що у найближчий рік чи, може, трохи більше цей конфлікт буде остаточно врегульований, тому запропоновано три роки перехідного періоду для того, щоб підготувати рішення про ратифікацію з точки зору практичного впровадження.

Уже в 2016 р. правозахисники висловлювали здивування як самим рішенням, так і представленими аргументами щодо відтермінування ратифікації Римського статуту. Голова правління ГО «Центр інформації про права людини» Т. Печончик зазначила, що Україна певним чином демонструє подвійні стандарти на очах усієї світової спільноти. За її словами, оскільки Україна двічі (у 2014 р. і 2015 р.) сама звернулася до Гаазького суду про визнання його юрисдикції щодо злочинів під час Євромайдану, а також проти людяності і воєнних злочинів, то МКС уже й так може – якщо вважатиме за потрібне – перейти до розслідування воєнних злочинів на Донбасі, в тому числі скоєних українцями. Експерт вже тоді спростувала існуючі численні міфи щодо небезпек від ратифікації Україною Римського статуту.

30 червня 2019 р. спливав встановлений законодавством термін відтермінування. А 15 серпня 2019 р. на той час заступник голови Офісу Президента Р. Рябошапка на засіданні групи з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Комісії з питань правової реформи заявив про наміри нової політичної влади нарешті ратифікувати Римський статут. З часом, перебуваючи на вже посаді Генерального прокурора України, Р. Рябошапка неодноразово висловлював думки на підтримку ратифікації.

За словами тепер уже ексгенпрокурора Р. Рябошапки, МКС – це унікальна інституція, єдина найвища в сфері міжнародного кримінального права, яка дає можливість притягувати до відповідальності за воєнні злочини, злочини з агресії і злочини проти людяності. Інших таких інституцій немає. Він вважає, що українська національна правова система не може притягнути до відповідальності російських посадовців військового керівництва і політиків найвищого рівня і саме тому потрібен міжнародний рівень, яким є єдиний у світі Міжнародний кримінальний суд.

На важливості використання ресурсів цієї міжнародної судової інстанції експерти наголошують через обмежені можливості української правоохоронної системи на окупованих територіях, де ефективних механізмів впливу у нашої держави обмаль. Дати правову оцінку злочинцям частково можливо, а частково ні, тому що у нас немає повної інформації що там відбулося, наголошує голова руху «Сила права» А. Сенченко. Для того, щоб повноцінно розслідувати злочини в Криму, непідконтрольній частині Луганської та Донецької областей, потрібно пройти шлях від оперативної інформації до покарання злочинців, зокрема, мати можливість затримати правопорушників. Тому Україна, підкреслює експерт, повинна використовувати всі можливі правові механізми, включаючи МКС в Гаазі. Бо, за словами громадського та політичного діяча, обмеженими можливості є сьогодні, але це не означає назавжди.

Підтримку ратифікації Україною Римського статуту в умовах гібридного збройного

конфлікту на нашій території нещодавно висловив і віцепрем'єр, міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України О. Резніков. Він зазначив, що попереднє вивчення дозволило гаазьким юристам виявити факти навмисних вбивств, тортур, сексуального насильства, депортації, примусового призову місцевих жителів в армію країни-окупанта та інші злочини, передбачені Римським статутом. Утім, підкреслив О. Резніков, доки Україна не ратифікує Римський статут, наші можливості притягнення до відповідальності країни агресора обмежені.

Натомість до сьогодні наміри представників української влади так і не реалізовані, а процес ратифікації так і завершено.

Тим більш дивною фахівці вважають заяву міністра юстиції України Д. Малюська про те, що наша держава вже ратифікувала Римський статут, але із застереженнями. Міністр юстиції зазначив, що проблема полягає в оцінці вигод і ризиків, пов'язаних із повноцінною дією Римського статуту, і тут, на його думку, потрібна не стільки юридична, скільки комунікаційна кампанія. Така робота, зазначив Д. Малюська, потребує певного часу і діалогу. За словами міністра, тема ратифікації Римського статуту настільки розігріта, що спеціалістом у ній вважає себе кожен п'ятий українець, хоча в реальних наслідках і механізмах розбирається вкрай обмежене коло осіб. Д. Малюська наголосив, що тут більше міфів, ніж реальності.

З тим, що процес ратифікації Римського статуту в українському суспільстві значною мірою міфологізований, погоджуються майже всі експерти і правники. Більшість міфів створено навколо ризиків наслідків ратифікації. Серед найбільш розповсюджених стверджень – ризик масового притягнення до відповідальності українських військових за події на Сході України. Про це свого часу заявляли і колишні парламентарі Т. Чорновол, І. Луценко, і ексгенеральний прокурор України Ю. Луценко. Натомість фахівці наголошують на неможливості такого сценарію розвитку подій. Зокрема, у цього суду немає юрисдикції щодо дрібних злочинів, пов'язаних зі збройним

конфліктом, як і відсутні повноваження переслідування за політичними ознаками. Юрисдикція МКС поширюється лише на тих, хто віддавав накази щодо вчинення чотирьох видів злочинів: злочини проти людяності, воєнні злочини, геноцид і злочини агресії. Крім того, наголошують експерти, зазначені злочини мають кваліфікуватися як міжнародні, і до того ж вони повинні мати щонайменше одну з таких ознак, як систематичність скоєння та широкомасштабність.

Державний експерт Директорату з прав людини, доступу до правосуддя та правової обізнаності Міністерства юстиції України М. Стельмах звертає увагу на інший аспект цієї проблеми. За його словами, твердження, що після ратифікації Римського статуту МКС розпочне розслідувати всі злочини, що мали місце в Україні з 2014 р., є також маніпуляцією. Він зазначає, що МКС – це орган, що тільки доповнює національну систему кримінальної юстиції, відтак з України не знімається обов'язок проводити розслідування злочинів, що сталися на її території. І лише у тих випадках, коли наша держава не в змозі самостійно впоратися із завданням притягнення до відповідальності винуватців, вона може покладатися на МКС. Тож, на думку експерта, ратифікація Римського статуту є формальною процедурою, що підтвердить серйозність намірів України боротися з безкарністю злочинців.

Крім того, за словами фахівців, діяльність українських військових на Сході України та в Криму регламентується головним завданням – захист власної держави під час агресії з боку іншої країни. Відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй та інших міжнародних документів, будь-яка країна може здійснювати самооборону, якщо іншим суб'єктом вчинено акт агресії проти такої держави, незалежно від факту оголошення війни. Зважаючи на те, що прокурор МКС у своїй заяві класифікувала конфлікт у Криму як міжнародний збройний конфлікт, а війну на Сході України – як міжнародний і внутрішній збройний конфлікт, експерти констатують правомірність використання Україною військової сили для оборони своєї держави.

Разом з тим, фахівці звертають увагу на те, що Україна визнає окремі факти неправомірних дій військовослужбовців чи представників добровольчих батальйонів під час збройного конфлікту і проводить відповідні процесуальні дії. Зокрема, прикладом ефективної роботи правоохоронної системи щодо розслідування воєнних злочинів, скоєних під час війни на Донбасі з українського боку, та притягнення винних до відповідальності служить справа спецроты «Торнадо». У 2017 р. суд оголосив вирок колишнім бійцям розформованої роти спеціального призначення МВС України «Торнадо», яких звинувачували у створенні злочинної організації, задоволенні статевої пристрасті неприродним шляхом із погрозою, застосуванні насильства та катуванні. Восьмох ексбійців спецроты, звинувачуваних у насильстві та катуванні, засудили до позбавлення волі від 5 до 11 років. Екззаступника командира роти і ще двох засуджених крім того позбавили спеціальних міліцейських звань. Трьох звільнили від відбування покарання з випробувальним терміном строком на 2 роки.

І хоча відповідна робота української правоохоронної системи триває, її результати викликають зауваження з боку фахівців. Координатор Медійної ініціативи за права людини О. Решетилова наголошує, що не варто боятися фактів, коли злочини будуть розслідуватися як щодо російських військ і проросійських незаконних збройних формувань, так і щодо українських військовослужбовців. На думку експерта, для української сторони значно краще, щоб ці злочини були розслідувані в Україні, і щоб їм була дана відповідна оцінка. За словами О. Решетилової, у разі не доведення скоєння злочину справи будуть закриті. Натомість, акцентує правозахисниця, Україна продемонструє волю оцінювати діяльність і наших військових.

Проте на сьогодні в українському правовому полі бракує відповідної законодавчої бази. Голова Центру громадянських свобод О. Матвійчук підкреслює, що і сьогодні, на сьомому році війни, в Україні немає законів і відповідальності за злочини проти людяності. За її словами, воєнні злочини

виписані так, що за останні роки винесений тільки один вирок, а терміни розслідувань за загальнокримінальними статтями спливають.

Таку ж думку поділяє і речниця Amnesty International Україна К. Мітева. Вона акцентує, що чітке юридичне визначення воєнних злочинів надається саме у Римському статуті Міжнародного кримінального суду. У воєнних злочинів за міжнародним правом немає терміну давності, терміни покарання в разі більше, ніж коли засуджують за вбивство, катування, згвалтування, доволі поширеним вироком є довічне ув'язнення. До воєнних злочинців не застосовується амністія, і відповідальність несуть не держави, а конкретні особи, які віддавали накази щодо скоєння цих злочинів.

На необхідності змінення частини норм кримінального законодавства України для відповідності його міжнародному праву наголошують і науковці. Доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Р. Волинець вважає, що ратифікація Римського статуту потребує комплексних змін Особливої частини Кримінального кодексу України, до якої необхідно внести низку поправок щодо визначення понять злочинів, які передбачені цим Статутом (злочини геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини й злочини агресії), та закріплення їх вичерпного переліку. На думку науковця, загалом ратифікація Римського статуту повинна мати комплексний характер та супроводжуватись відповідними змінами до кримінального, кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства України.

Репрезентуючи аргументи проти ратифікації Римського статуту, громадські діячі та експерти висловлюють критичні зауваження перш за все до особливостей діяльності Міжнародного кримінального суду. Один із послідовних противників повноцінної участі України в МКС директор програми «Право» Українського інституту майбутнього О. Чебаненко переконаний, що Україні не слід ратифікувати Римський статут, оскільки це, на його думку, суперечить нашим національним інтересам.

Він висловлює думку, що загалом створення Міжнародного кримінального суду заслуговує на підтримку, однак реалізація цієї ідеї має низку проблем. До того ж, вважає О. Чебаненко, МКС не справляється зі своїми функціями.

За словами О. Чебаненка, за 18 років роботи цієї судової інстанції було витрачено 1,5 млрд дол., однак винесено всього 3 вироки. Для порівняння експерт наводить відомості щодо функціонування іншого суду: Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії за аналогічний період виніс 108 вироків, з яких 18 – виправдальних. При цьому, наголошує представник Українського інституту майбутнього, існують конфлікти у самому суді, багато хто вважає обґрунтованою критику щодо ефективності ухвалених ним рішень.

Роз'яснюючи специфіку діяльності МКС, член Ради відділення Асоціації правників України в Харківській області, адвокат ЮК «Арес» В. Зайцев підкреслює, що МКС не є аналогом національного суду, який щодня розглядає понад 20 справ та приймає по 5 рішень. Оскільки метою створення МКС є розслідування найсерйозніших злочинів по всьому світу, що потребує значних витрат часу на опрацювання великої кількості матеріалів, їх переклад, відрядження до інших країн тощо, то винесення МКС лише 3 вироків не є наслідком слабкої роботи слідства та суду. Тут не варто підходити з кількісними оцінками.

Аналізуючи аргументи противників ратифікації Римського статуту, експерт з міжнародного права, кандидат юридичних наук Т. Лешкович наголошує, що вони свідчать або про неповне розуміння природи МКС та правових наслідків ратифікації, або про маніпулювання темою. На думку Т. Лешковича, позиція О. Чебаненка як противника повноцінної ратифікації Римського статуту містить низку фактологічних неточностей та напівправд щодо діяльності Міжнародного кримінального суду, що вказують на бажання представника Українського інституту майбутнього за будь-яку ціну обґрунтувати негативне ставлення до ратифікації.

Певним чином складність у роботі МКС пояснюється й іншою особливістю діяльності

судової інстанції. Голова Ukrainian Legal Advisory Group Н. Волкова зазначає, що суд було створено державами-учасницями саме для тих ситуацій, із якими їхні національні системи правосуддя не могли впоратись. Усі адміністративні рішення приймає Асамблея країн-учасниць, що у тих випадках, коли учасники не можуть досягти консенсусу, робить процес прийняття рішень непослідовним і складним – підкреслює експерт. Сьогодні, констатує Н. Волкова, дуже гостро стоїть питання співпраці країн-учасниць. Тому чим більше країн ратифікує Римський статут, тим легше буде вирішуватися ця проблема.

Про недоречність визнання Україною Римського статуту заявляє Г. Друзенко, правник, волонтер, ветеран АТО, співзасновник Першого добровольчого мобільного шпиталю ім. Миколи Пирогова. Він визнає, що всі країни ЄС та Латинської Америки, більшість країн Африки, а також Канада, Австралія, Японія, Південна Корея та Нова Зеландія ратифікували Римський статут, визнавши юрисдикцію суду. Натомість Г. Друзенко підкреслює, що Ізраїль, як і США, Китай, Росія, Індія, Туреччина, Індонезія, Азербайджан та чимало інших країн в Азії та Африці не визнають юрисдикції МКС. Утім, правник сам пояснює це тим, що в коло означених держав входять країни, які часто воюють. Зокрема, за його словами, Білий дім скасував візи та заборонив в'їзд до США працівникам та суддям МКС, які почали розслідувати звинувачення американських військовослужбовців у злочинах проти людяності та військових злочинах, які ті могли скоїти в Афганістані.

Проте саме на цей аспект і звертають увагу фахівці, що позитивно ставляться до ідеї ратифікації статуту. Усі зазначені країни самі ведуть активні військові дії на теренах інших держав. На відміну від них Україна веде війну, захищаючи власні землі, народ і державний суверенітет.

Громадський і державним діяч, голова руху «Сила права» А. Сенченко привертає увагу, що з боку РФ є системний злочин на державному рівні – збройна агресія, окупація, вбивство українських солдат і мирних

мешканців, захоплення заручників, тортури і насильство, знищення соціальної та інженерної інфраструктури, захоплення власності тощо. За його словами, це злочинні дії або безпосередньо російських військових, або окупаційної влади в Криму і на Донбасі, яка має різний статус, але практично є тим самим.

До того ж, наголошує А. Сенченко, оцінку діяльності МКС варто давати з огляду на те, що сьогодні міжнародна ситуація дуже розбалансована. Ті механізми, які були започатковані після Другої світової війни, на жаль, вже в багатьох випадках не працюють. Отже, вважає експерт, потрібна перебудова глобальної архітектури безпеки. А це, на його думку, означає, що наявних міжнародних інструментів впливу на нові військові конфлікти недостатньо, і варто шукати та застосовувати нові, не відкидаючи, а реформуючи вже існуючі механізми підтримки безпеки.

Іншим «серйозним» аргументом проти ратифікації Римського статуту вважають той факт, що Російська Федерація, військове та політичне керівництво якої може бути притягнуте до відповідальності за військові злочини на території суверенної України, не визнає юрисдикцію МКС, тож вирок цього суду не мають ніякого значення для Росії. Але, як наголошує голова Центру громадянських свобод О. Матвійчук, навіть, якщо Росія не виконуватиме рішення МКС, винні в агресії посадовці після таких вироків все одно будуть заарештовані, якщо заїдуть на територію європейських держав, які стали членами МКС:

Відповідний приклад навела директор «Amnesty International Україна» О. Покальчук. Показовою справою з цього приводу вона називає рішення МКС 2009 р., коли суд видав ордер на арешт колишнього президента Судану Омара аль-Башира за звинуваченням у злочинах проти людяності та воєнних злочинах, які скоювалися щодо цивільного

населення в суданському регіоні Дарфур. Рішення МКС зробило Омара аль-Башира невиїзним, принаймні до 123 країн-учасниць МКС. І хоча існує прецедент із перебуванням Омара аль-Башира в ПАР вже після зазначеного рішення, цей факт суттєво ускладнив співпрацю Південно-Африканської Республіки з Міжнародним кримінальним судом, який навіть проводив формальні слухання щодо відмови ПАР співпрацювати з судом.

В експертному та громадському обговоренні лунають й інші, до певної міри міфологізовані перестороги щодо необхідності закінчення процесу визнання юрисдикції МКС, зміст яких також неодноразово спростовувався українськими експертами у сфері міжнародного права.

Тема ратифікації Римського статуту Україною знайшла своє відображення і у такому інструменті віддзеркалення суспільних настроїв і громадської думки як електронні петиції. Традиційно найбільш популярним серед наших громадян є портал електронних петицій на сайті Президента України. З моменту створення відповідного порталу у 2015 р. на ньому зареєстровано 30 петицій з вимогою ратифікації Римського статуту. Найбільшу кількість підписів – 19 703 із необхідних 25 000 – збрала перша петиція, зареєстрована 29.08.2015 р. Друга за чисельністю підписів петиція зареєстрована у 2017 р. – набрала лише 307 голосів, усі інші – менше 100. Цікавим фактом є те, що на порталі не зареєстровано жодної петиції з вимогою відтермінувати ратифікацію Римського статуту чи взагалі відкликали підпис України.

Експерти підкреслюють, що для України ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду є крім того, ще й міжнародним зобов'язанням, оскільки вона є частиною Угоди про асоціацію з ЄС (ст.8 Угоди).

Переваги ратифікації РС для України:

Ратифікувавши РС Україна продемонструє свій рішучий намір провести розслідування та притягти до відповідальності, зокрема й своїх власних громадян, таким чином контролювати, хто саме з українських громадян потрапить під повноцінне розслідування Офісу Прокурора, яке буде скоріш за все відкрито найближчим часом. Якщо ратифікації не буде і Україна не буде розслідувати злочини скоєні нею, як стороною конфлікту, це буде робити саме Офіс Прокурора і Україна не зможе ніяким чином регулювати цей процес, а отже постанови про арешт будуть видані, зокрема й для високопоставлених офіційних осіб.

Отримає місце за столом Асамблеї країн-учасниць РС. Це дасть змогу Україні розуміти, які саме процеси відбуваються та рішення приймаються в оперативному режимі, активно вживати на ці рішення, що значно підніме імідж країни в очах міжнародної спільноти. Україна вже втратила шанс брати участь у формулюванні визначення злочину агресії, не зважаючи на те, що є найбільшою жертвою цього злочину в Європі. Якщо Україна стане членом Асамблеї, тоді в неї з'явиться шанс впливати на тлумачення та формулювання світової практики щодо злочину агресії.

Україна отримає переваги від прямого доступу до прокурорів та інших співробітників МКС, які зможуть надавати менторську та експертну допомогу під час національних розслідувань, розраховувати на інституційну підтримку, а також в неї буде доступ до інших країн - членів, під час взаємодії, з якими можна буде обмінюватися досвідом і стримувати доступ до фактів, які вже пройшли через схожі труднощі. Україна перестане бути аутсайдером, як РФ.

Сприймаються як недоліки але насправді є перевагами:

Регулярні внески в бюджет МКС

В МКС немає фіксованої суми внесків, загальної для всіх держав-учасниць. Сума визначається по кожній країні окремо, в залежності від її економічного розвитку. При цьому інституційна підтримка, яку отримує країна в частині підвищення кваліфікації національних слідчих органів та судів є такою, щодо якої є запит, та не залежить від суми внесків.

Відповідальність українських військових та урядовців

Якщо Статут буде ратифіковано і Україна отримуватиме інституційну підтримку від МКС, держава сама зможе проводити розслідування на рівні достатньому для того, щоб запобігти втручанню МКС (принцип компліментарності, стаття 1 РС). Звісно, що потрібно буде проводити такі розслідування на якісному, але при цьому на національному рівні, що буде в інтересах самої України для того, щоб цей аспект не став предметом розгляду МКС. Якщо ж Україна не ратифікує РС і буде продовжувати проводити розслідування не у відповідності із вимогами РС, шанси того, що МКС візьметься розслідувати злочини, скоєні українською стороною, значно підвищуються.

Необхідність «виправдовуватись»

Існує популярна думка в суспільному просторі про те, що Росія буде відповідати і направляти свої матеріали до МКС і Україні доведеться «виправдовуватись». Росія відмовилась кооперуватися з МКС відкликавши свій підпис РС в 2016 році. Якщо ж Росія вирішить кооперуватися з МКС і направляти свої матеріали, ратифікація на це ніяким чином не впливає. Навпаки, Україна, як повноцінний член Асамблеї, матиме переваги того, що вона буде отримувати відповідну інформацію оперативно і реагувати відповідним чином зсередини організації. Ну і РФ точно не чекає цього кроку від України, ратифікація РС буде потужним і якісним ударом у правовому полі.

Ратифікуючи РС Україна:

зробить потужну зовнішньодипломатичну заяву, якою продемонструє прихильність Україні міжнародному праву, миру і безпеці;

зміцнить свої позиції на арені міжнародної дипломатії в якості надійного партнера у зовнішніх відносинах;

сприятиме запобіганню і стримуванню майбутніх тяжких злочинів на території України;

зміцнить в Україні рівність всіх перед законом, оскільки РС встановлює один стандарт для всіх-ніхто не може бути нижче або вище закону, оскільки офіційний статус не має значення відповідно до РС, всі особи можуть бути притягнуті до відповідальності за серйозні міжнародні злочини;

продемонструє готовність врегулювати міжнародні або зовнішні територіальні суперечки дипломатичним шляхом і свою прихильність верховенству закону, як того вимагають країни-учасниці НАТО.

Вирішить плутанину, що склалася після подання Україною двох заяв про визнання юрисдикції МКС, а саме:

- де-факто Україна стала «асоційованою учасницею» Римського статуту, оскільки надала МКС юрисдикцію щодо наймасштабніших злочинів проти міжнародного права, вчинених на її території, але не набула жодного формального статусу перед Судом та не може користуватися ні організаційними, ні процесуальними правами, що надаються Римським статутом державам, які його ратифікували;

- на Україну тевпер повною мірою поширюються зобов'язання щодо співпраці держав-учасниць із Судом, передбачені Римським статутом, що може включати передачу підозрюваних цій міжнародній установі, але без ратифікації Україна не має національного правового механізму такої передачі.

ULAG UKRAINIAN LEGAL ADVISORY GROUP

Center for Civil Liberties

HUMAN RIGHTS AGENDA

Джерело: Центр прав людини ZMINA

<https://zmina.info/news/ministr-yustycziyi-malyuska-zdyvuvav-ukrayinskyh-pravozahysnykiv/>

Ратифікація Римського статуту дозволить Україні мати всі права, включаючи процесуальні та організаційні, держав-учасниць Міжнародного кримінального суду. Повноправне членство в Асамблеї держав-членів МКС дозволить нашій державі виносити певні питання на порядок денний Асамблеї, включаючи пропозиції внесення змін до Римського статуту та Правил процедури і доведення МКС; брати безпосередню участь у роботі Асамблеї з правом голосу; вносити кандидатуру судді МКС від України; брати участь у виборах прокурора МКС. Це також означає неможливість для України визначати елементи злочинів, які допомагають МКС у тлумаченні і застосуванні статей Римського статуту; неможливість встановлення правил та процедур доказування, права мати в Асамблеї свого представника, якого можуть супроводжувати заступники та радники.

На сьогодні, визнавши юрисдикцію Міжнародного кримінального суду, Україна має лише обов'язки щодо співпраці з Гаазьким судом, за винятком важливого зобов'язання – сплати внесків. Утім, і ця обставина може стати ще одним із аргументів на користь необхідності пришвидшення процесу ратифікації статуту. Річ у тім, що в умовах обмеженості працівників і загалом ресурсів МКС, суд буде насамперед розглядати ті справи, які стосуються повноправних членів МКС.

Як наголосила екзаступниця міністра закордонних справ України (2014–2019) О. Зеркаль, це дуже довгий процес і пов'язано це не лише з великим обсягом справи «Ситуація в Україні», бо першочергово розглядають справи, які дещо менші за обсягом. Фактично, зазначила О. Зеркаль, ми не в першій черзі, оскільки Україна не є стороною Римського статуту і не сплачує внески до установи.

Таку ж думку висловив і заступник Генерального прокурора України Г. Мамедов. Після зустрічі з прокурором МКС він заявив, що Ф. Бенсуда повідомила про низку кейсів, окрім України, по яким офіс прокурора також завершив стадію попереднього дослідження. Є й ті справи, за якими вже відкрито провадження. Загалом, констатував Г. Мамедов, таких справ близько 15. Серед них є справи, де мова йде про Грузію, Конго, Уганду, Кенію, Лівію, які є членами Римського статуту.

Заступник генпрокурора України висловив сподівання на те, що МКС почне працювати над справою щодо ситуації в Україні, оскільки жодна країна у світі, що має збройний конфлікт, не стикалася з гібридним компонентом. Утім, навіть попри масштабність справи, на думку високопосадовця, ратифікація Римського статуту дозволила б Україні конкурувати з іншими державами— членами МКС і дала б можливість потрапити у пріоритетне коло.

Отже, після оприлюднення у грудні 2020 р. рішення прокурора МКС щодо ситуації в Україні в експертному та громадському середовищі знову актуалізувалися дискусії щодо важливості для нашої держави ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Укотре лунають аргументи «за» і «проти» ратифікації, кожна зі сторін наполягає на правильності власних підходів. Натомість час іде, з'являються нові обставини, відкриваються нові справи, спливають терміни старих і втрачаються шанси подальших кроків. Фахівці вважають, що ратифікація суттєво розширить можливості України у притягненні до відповідальності ресурсами Міжнародного кримінального суду винних у злочинах проти людяності, воєнних злочинах під час агресії проти України, без використання яких це може ніколи не статися. Ми вже йдемо цим шляхом після першого звернення України до МКС у 2014 р. Тож, чи не варто сьогодні прийняти остаточне рішення для того, аби хоча б з часом мати можливість притягнути осіб, що вчинили найтяжчі злочини до відповідальності? *(Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебпортал Верховної Ради України ([*\[zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i40#Text\]\(https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i40#Text\), <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n3056>, \[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text\]\(https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text\)\); офіційне інтернет-представництво Президента України \(\[https://petition.president.gov.ua/search?sort=date&order=desc&search_form=basic&text=%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82&page=2\]\(https://petition.president.gov.ua/search?sort=date&order=desc&search_form=basic&text=%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82&page=2\)\); вебсайт Міжнародного кримінального суду \(<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=201211-otp-statement-ukraine&ln=Ukrainian>\); вебсайт Центру прав людини ZMINA \(\[https://zmina.info/ru/news-ru/v_jes_zasmucheni_poroshenko_khoche_chlenstvo_v_mizhnarodnomu_kriminalnomu_sudi_azh_cherez_tri_roki/\]\(https://zmina.info/ru/news-ru/v_jes_zasmucheni_poroshenko_khoche_chlenstvo_v_mizhnarodnomu_kriminalnomu_sudi_azh_cherez_tri_roki/\), \[https://zmina.info/news/ukrajina_ne_mozhe_viznati_jurisdikciju_mizhnarodnogo_kriminalnogo_sudu_cherez_vijskovich_ap-2/\]\(https://zmina.info/news/ukrajina_ne_mozhe_viznati_jurisdikciju_mizhnarodnogo_kriminalnogo_sudu_cherez_vijskovich_ap-2/\), <https://zmina.info/articles/9-mifiv-pro-chlenstvo-ukrayiny-v-mizhnarodnomu-kryminalnomu-sudi/>\); вебсайт «Громадське Радіо» \(<https://hromadske.ua/ru/posts/bolee-37-tysyach-chelovek-prosyat-sud-v-gaage-rassledovat-prestupleniya-lukashenko-protiv-chelovechestva>, <https://hromadske.ua/posts/obvynuvalnyi-vyrok-u-spravi-tornado-eks-biitsi-otrymaly-vid-5-do-11-rokiv-iz-pozbavleniam-zvannia>\); вебпортал медіакорпорації «Радіо Свобода» \(<https://www.radiosvoboda.org/a/30997472.html>\); вебпортал «СУСПІЛЬНЕ/Новини» \(<https://suspilne.media/87540-voenni-zlocinita-zlocini-proti-ludanosti-gaaga-hocerozsliduvati-situaciu-v-ukraini/>, <https://suspilne.media/90144-mi-pracuemo-za-planom-b-vicepremer-reznikov-pro-peregovori-u-minskuta-reintegraciu-donbasu/>\); вебсайт видання «Юридична Газета» \(<https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/ukrayina-i-mizhnarodnyy-kriminalnyy-sud-dvadcjat-skladnih-pitan-i-prostih-vidpovidey.html>, \[13\]\(https://yur-gazeta.com/publications/practice/insh/manipulyaciya-faktami-chi-naspravdi-ratifikaciya-rimskogo-</i></p>
</div>
<div data-bbox=\)*](https://</i></p>
</div>
<div data-bbox=)*

statutu-e-velikoyu-problemoyu.html, <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/strah-i-nenavistu-gaazi-manipulyaciyi-dovkola-ratifikaciyi-rimskogo-statutu-mizhnarodnogo-kriminaln.html>); інтернет-видання «Українська правда» (<https://www.pravda.com.ua/articles/2019/09/2/7224129/>, <https://www.pravda.com.ua/news/2019/08/15/7223663/>); інформаційний портал «Главком» (<https://glavcom.ua/interviews/denis-malyuska-shchoteper-robiti-z-lyustrovanimi-ponovlyuvati-naposadah-viplachuvati-kompensaciji-657042.html>); вебсайт «Європейська правда» (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/01/22/7043714/>); вебсайт Українсько-польська медіаплатформа (<https://upmp.news/ua-in-ukraine/chy-slid-ukrayini-ratyfikuvuvaty-rymskyj-statut/>); сайт газети «Місто» (<https://misto.vn.ua/ato/navishho-ukra%D1%97ni-pakon-pro-voynni-zlochyni/>); вебсайт Українського Інституту Майбутнього ([oleksandr-chebanenko-vymogy-ratyfikuvaty-rymskyj-statut-mizhnarodnogo-kryminalnogo-sudu-superechat-naczionalnym-interesam-ukrayiny/](https://uifuture.org/publications/oleksandr-chebanenko-vymogy-ratyfikuvaty-rymskyj-statut-mizhnarodnogo-kryminalnogo-sudu-superechat-naczionalnym-interesam-ukrayiny/)); вебпортал Асоціації правників України (<https://uba.ua/ukr/news/8171/>); сайт Правозахисної Групи «СІЧ» (<http://sich-pravo.org/navishho-ukrayini-rymskyj-statut-i-mizhnarodnyj-kryminalnyj-sud/>); сайт газети «День» (<https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/recepty-liderstva/>); вебсайт «5 канал» (<https://www.5.ua/polityka/ukraini-ne-varto-rozrakhovuvaty-na-shvydkerishennia-v-haazi-shchodo-voiennykh-zlochyniv-na-okirovanykh-terytoriiakh-zerkal-232299.html>); вебсайт «Цензор.нет» (https://censor.net/ru/blogs/3236643/rshennya_mjnarodnogo_krimnalnogo_sudu_chomu_radmo); стаття Р. Волиця «До питання ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду» (<https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.53>); вебсайт «Новинарня» (<https://novynarnia.com/2020/12/18/vidklykanyj-rosiyeyu-pidpys/>).

I. Беззуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Комплексна реконструкція застарілого житлового фонду: українські реалії та зарубіжний досвід

Стан житлового фонду в Україні викликає обґрунтоване занепокоєння і є найактуальнішою соціальною проблемою, розв'язання якої є найважливішим завданням суспільства.

За словами президента Конфедерації будівельників України Л. Парцхаладзе, більш ніж 50 % житла в Україні перетнуло 50-річний поріг та потребує капітального ремонту, а комунальна інфраструктура зношена на 70 %.

За даними Державної служби статистики, на 1 січня 2019 р. в Україні нараховувалося 45,5 тис. старих та 16,8 тис. аварійних будинків. Переважна більшість таких будівель трьох-п'яти поверхів, панельні або цегляні, споруджені у післявоєнні роки у великих містах включно до середини 70-х рр. минулого сторіччя і, на сьогодні мають критичні показники фізичного

зносу. За інформацією Державної служби статистики станом, на 1 січня 2020 р. в Україні з 200 тис. багатоквартирних будинків майже 12 % було зведено в 1919–1945 рр., кожен четвертий будинок – у 1946–1960 рр., ще майже чверть – у 60-х рр. Понад 67 тис. будинків збудовані протягом 1960–1980 рр.

У так званих «хрущовках» – гуртожитках, «гостинках» та малогабаритних квартирах обмеженого комфорту – мешкає понад 10 млн українців.

Відсутність коштів для належного утримання, ремонту та реконструкції житла призводить до прискорення темпів його старіння та виводу з експлуатації у зв'язку з аварійністю. Тому щороку ці цифри зростають.

Якщо негайно не вжити дієвих заходів, то за 5–7 років, коли фізичний знос буде становити

близько 80 %, вже неможливо буде врятувати житло, як і неможливо буде за короткий час збудувати нове.

Позбутися «хрущовок» можна двома шляхами: реновація і реконструкція. Перший – поквартальна реновація. Тобто зноситимуться не окремі будинки, а цілий квартал. Далі на «чистому місці» зводять все «з нуля» – від будинків до інфраструктури (дороги, міждворові проїзди, паркування, магазини), громадських місць (дитсадок, сквер, школа) та комунікації.

Такий підхід вирішує проблему комплексно років на сто вперед. А місто і мешканці можуть зекономити тисячі гривень на ремонті і комуналці. Але концепція має кілька істотних «мінусів»: висока вартість; тривалість (реновація може тривати роками); питання тимчасового проживання жителів кварталу і пов'язаної з цим логістики.

Другий варіант – реконструкція наявного житла, в тому числі і кожного будинку окремо. Головне питання – стан будинків. Адже навіть «хрущовки» можуть сильно вирізнитися між собою. А їх нинішній стан залежить від низки факторів. Але і ця концепція має проблеми: підходить не для всіх будинків; мешканцям необхідно кілька років жити в ситуації періодичного ремонту з усіма наслідками – відключення комунікацій для перекладання, пил, шум; менший термін експлуатації реконструйованої будівлі, в порівнянні з новим.

Експерти та фахівці переконані, що питання реконструкції застарілого житлового фонду в Україні потребує термінового вирішення на основі оновлення законодавчої бази із врахуванням існуючого досвіду.

Наразі нормативно-правовим актом, який визначає правові, економічні, соціальні та організаційні засади проведення комплексної реконструкції кварталів (мікрорайонів) із заміною застарілого житлового та нежитлового фондів є Закон України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду» (2006 р.).

У державному бюджеті на 2007 р. на реконструкцію застарілого житла виділялося 250 млн грн, уряд затвердив порядок і

напрямки їхнього використання. У 2008–2013 рр. планувалося реалізувати пілотні проекти комплексної реконструкції у 12 містах: Вінниці, Дніпрі, Донецьку, Києві, Луцьку, Миколаєві, Полтаві, Сумах, Харкові, Хмельницькому, Чернівцях і Чернігові.

На папері було, начебто, все просто: місцева влада приймає відповідні рішення, знаходить інвестора-забудовника, той будує «стартові» будинки із просторими комфортними квартирами, у які поступово переселяє мешканців, а на звільненій земельній ділянці споруджує житло для продажу на ринку.

Однак закон виявився не життєздатним: реконструкція стосувалася тільки будинків до п'яти поверхів, усі роботи повинні були проводитися за рахунок забудовників, згоду на реконструкцію зобов'язані були дати 100 % мешканців будинку, коефіцієнт відшкодування за старе житло становив 1,5. Вдосконаленням закону займалися неодноразово – з 2006 р. він переніс 6 редакцій.

Але за цей час, ні забудовники, ні потенційні інвестори, ні самі мешканці та власники житла не побачили надійних правових механізмів для унормування взаємовідносин усіх учасників процесу реконструкції. Це і стало основною причиною того, що реновація застарілого житла в Україні так і не розпочалася на практиці, вважає Л. Парцхаладзе.

І українських, і зарубіжних інвесторів, що готові брати участь у проєктах із модернізації побудованого житла, зупиняє непідготовлена законодавча база, переконаний експерт у сфері девелопменту та будівництва, власник ІБК «Фенікс Груп» Н. Бенч.

З метою врегулювання даного питання, Міністерство розвитку громад та територій розробило новий проєкт закону «Про внесення змін до Закону України “Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду”».

Новий законопроект розроблявся спільно з Українським державним науково-дослідним інститутом проєктування міст «Діпромісто» імені Ю. Білоконя. Він має на меті вирішити максимальну кількість проблемних питань, щоб нарешті розпочати процес реконструкції

кварталів застарілого житла на практиці. Зокрема, враховує можливість здійснення реконструкції застарілого житла різної висотності, а не лише 5-поверхівок; передбачає, що для проведення реконструкції достатньо 75 % голосів мешканців будинку; визначає замовниками проєктів реконструкції виконавчі органи сільських, селищних та міських рад; розширює перелік можливих джерел фінансування проєктів; визначає алгоритм прийняття рішення щодо реконструкції або знесення; удосконалює процедуру видачі компенсації власникам застарілого житла; передбачає різні можливі варіанти відселення жителів під час реконструкції, максимальну відстань, на яку відбуватиметься відселення та інші питання.

Заходами комплексної реконструкції кварталів визначається: реконструкція багатоквартирного будинку в межах кварталу (мікрорайону); модернізація багатоквартирних будинків в межах кварталу (мікрорайону); знесення багатоквартирних будинків в межах кварталу (мікрорайону) з подальшим новим будівництвом об'єктів; реконструкція об'єктів інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури, розташованих в межах кварталу (мікрорайону).

Спосіб реалізації цих заходів обиратиметься на підставі, зокрема, програм реконструкції, які розроблятимуться з урахуванням результатів технічного обстеження будівель і споруд, їх енергетичного аудиту та техніко-економічних розрахунків.

Новий проєкт закону також передбачає розподіл зон відповідальності між органами

державної влади та забудовниками. Так, до сфери відповідальності держави тепер будуть відноситися: планування комплексної реконструкції кварталів відповідно до генплану; розробка та затвердження містобудівної документації; інженерна підготовка, створення інфраструктурних об'єктів і благоустрій територій за рахунок коштів з державного, місцевого бюджетів, а також грошей приватних забудовників; проведення прозорих інвестиційних конкурсів з пошуку компанії-збудовника.

Збудовники відповідають за розробку проєкту реконструкції та експертизу проєктної документації; отримання дозволу на виконання будівельних робіт щодо об'єктів, що за класом наслідків (відповідальності) належать до об'єктів із середніми (СС 2) та значними (СС 3) наслідкам; безпосереднє зведення житлових будинків та введення в експлуатацію; надання частини квартир у нових будинках для власників житла будинків, що підлягають знесенню; чітке дотримання умов інвестиційного договору, в тому числі термінів здачі будинку.

Як впливає з законопроекту, на думку експертів, він більше враховує інтереси відселенців, ніж попередні редакції. Однак слабкі сторони присутні і в даному документі.

Учасники ринку відзначають, що законопроект не надає ніяких пільг та преференції тим, що виграє конкурс на проведення реконструкції, тобто забудовникам. Побудувавши 20-поверховий будинок замість п'ятиповерхового, девелопери, без сумніву, отримають вигоду, продавши більшу частину квартир.

Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/13/infografika/suspilstvo/ukrayini-zastarilo-vzhe-50-zhytlovoho-fondu>

Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/13/infografika/suspilstvo/ukrayini-zastarilo-vzhe-50-zhytlovoho-fondu>

Але держава не передбачає ні спрощеної процедури узгодження проекту, ні будь-яких інших бюрократичних послаблень для компаній-забудовників.

Серед інших проблемних питань, які в черговий раз можуть стати стопом для реконструкції «хрущовок», юрист LF TOTUM В. Глянцев називає норму проекту, що при відселенні, рівноцінний об'єкт нерухомості надається в багатоквартирному будинку, який знаходиться в межах території населеного пункту, що й об'єкт, який вивільняється. Тобто мешканців із центру можуть переселити на окраїну міста.

Також, законодавець передбачив норму, згідно з якою адміністрації (міські, районні, обласні) відповідно до своєї компетенції

ініціюють розробку державних цільових програм, розробляють і проводять громадське обговорення концепції програми. З одного боку добре, що до розроблення концепції залучається громадськість, а з іншого – практика показує, що неможливо в позитивному русі провести громадське обговорення навіть детального плану території. За словами CEO і керуючого партнера девелоперської компанії DC Evolution А. Рижикова, поняття громадських слухань – це деструктивний елемент у містобудуванні. Не можна питати людей, як правильно будувати. Будь-який прояв демократії там, де потрібні професійні знання, призводить до колапсу системи.

У свою чергу, архітектор, консультант з розвитку територій «Київської стратегічної

спільноти» К. Колесніков наполягає, що до розвитку території мають максимально залучатися мешканці та власники нерухомості. Мешканці повинні мати прямий вплив на забудовника та на формування плану реновації. На його думку, передусім має бути передбачений прозорий механізм фінансування масштабної реновації та відповідальність забудовника за втілення плану реконструкції, зокрема «хрущовок».

Член парламентського комітету з питань запобігання і протидії корупції, активіст громадського руху «Збережи старий Київ» І. Луценко переконаний, що ще одна спроба почати масштабну реновацію застарілого житла також буде невдалою, оскільки не враховує інтереси власників житла. Він вказує на те, що нині чиновники профільного Міністерства обґрунтовують реновацію суспільною необхідністю. Але, якщо люди вважають, що їхня приватна власність їх задовольняє, то ніякою суспільною необхідністю це не прикриєш, наголошує І. Луценко.

Тому віцепрезидент Академії будівництва України А. Беркута висловився на користь прийняття закону про суспільну необхідність, який міг би врегулювати колізії щодо знесення будинків чи кварталів застарілого житла, надання власникам нової житлоплощі тощо.

Схожу думку висловив і президент ГО «Українська організація захисту споживачів послуг» О. Тітамир. Новий «гальмівний» фактор може виникнути, якщо хтось із решти 25 % мешканців подасть до суду, адже Конституція і низка інших законів гарантує державний захист права приватної власності і її недоторканність. Отже, проєкт може бути заморожений на невизначений термін.

Щоб запобігти таким негативним сценаріям, влада повинна створити потужний мотиваційний механізм для мешканців, аби вони погоджувалися на проєкт. Саме тому програма з модернізації старих будинків має бути підкріплена державними гарантіями, що слугуватиме надійною страховкою для власників житла на випадок будь-яких форс-мажорних обставин.

Крім того, законопроєкт передбачає кілька суттєвих моментів, які негативно вплинуть на

рішення інвестора щодо входження в проєкти реконструкції. Зокрема, якщо під час зборів співвласників для прийняття рішення не набрано необхідної кількості голосів «за» рішення вважається неприйнятним, а багатоквартирний будинок виключається із інвестиційного проєкту; реконструкція територій у межах історичних ареалів населених місць, їх окремих частин, повинна здійснюватися з урахуванням вимог законодавства про охорону культурної спадщини, а основою для прийняття рішень із реконструкції зазначених територій є історико-архітектурний опорний план (переважна більшість тих же «хрущовок» розміщуються в центральних історичних ареалах населених пунктів, питання реконструкції таких будинків може розтягнутися на роки); зобов'язання інвестора-збудовника про безкоштовну передачу об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури в комунальну власність після прийняття їх в експлуатацію із зазначенням вичерпного переліку таких об'єктів і умов передачі.

Відтак, жоден інвестор не розпочне перемовини доти, доки не буде прозорої, закріпленої законом схеми реалізації проєкту. І для приватного інвестора вкрай важлива наявність широкого мотиваційного пакету від місцевої влади у рамках проєкту.

Проте, на думку президента Будівельної палати України П. Шилюка, одного лише закону буде замало для вирішення такої комплексної проблеми. Потрібні будуть цільові програми – загальнодержавна і місцеві – в яких буде детально розписаний алгоритм дій всіх учасників процес, обрахована ресурсна база, потужності будівельних підприємств.

Крім того, переконаний експерт в сфері девелопменту та будівництва Н. Бенч, щоб ситуація змінилася, потрібно, як мінімум, задуматися про прийняття нового Житлового кодексу України, в якому будуть зазначені чіткі права та обов'язки власників квартир, сприятливі механізми для інвесторів тощо. Для того, щоб зарубіжні інвестори приносили свої кошти в Україну, потрібні гарантії, що вони зможуть отримати прибуток, а також нейтралізація рейдерства та корупції.

Щодо застарілого житлового фонду, будинки якого потребують капітального ремонту і повної заміни всіх інженерних комунікацій, зазначає О. Тітамир, кожне місто має розробити власну інвестиційну програму, де були би прописані можливості диверсифікованого фінансування проєктів. Наприклад, часткового бюджетного фінансування, часткового – з боку інвестора, і додаткового – з боку мешканців за схемою тривалої розстрочки.

Найголовніше: повинна бути створена ефективна модель – передусім на рівні державної програми, де б профільне міністерство виконувало провідну адміністративну роль у контексті проєктів із заміни аварійного житлового фонду, а не дорадчу, як пропонується нині.

Центральна влада повинна виявити державний інтерес до цієї справи, підтримати забудовників, інвесторів, девелоперів і водночас контролювати хід виконання програми. Без державної підтримки, своєрідного патронату з боку урядових органів плани реконструкції застарілого житла нежиттєздатні.

Також експерти підкреслюють необхідність ретельного вивчення досвіду тих країн, де вже було здійснено подібну реконструкцію старих будинків, з тим, щоб не допустити повторення чужих помилок.

Дійсно, наші проблеми не унікальні. Практика масового невибагливого будівництва була поширена і на країни Східної Європи. І там, до слова, пішли набагато далі у питаннях осучаснення житлового фонду.

Після Другої світової війни в країнах Західної і Східної Європи, внаслідок військових руйнувань і росту населення, виникла житлова криза, яка гостро відчувалась у великих містах. У зв'язку з цим у 50-ті рр. ХХ ст. розпочалось масове житлове будівництво із введенням у дію недорогих малометражних квартир. У цих умовах питанням споживчої якості квартир, їх комфортабельності, довговічності та енергоекономічності приділялась незначна увага. Вже наприкінці 60-х рр. частка крупнопанельного будівництва у житловому секторі Франції становила 50 %, Німеччини – 64 %, Фінляндії – 70 %, Швеції – 60–70 %.

Проведені дослідження показали, що вимоги населення до якості житла змінюються кожні 8 років. Тому вже на початок 80-х рр. ХХ ст. ці будинки не відповідали сучасним нормам проживання, нормативно-технічним вимогам і потребували проведення робіт з їх реконструкції. Реконструкція панельних житлових будівель здійснювалась такими способами: надбудова додаткових поверхів; добудова лоджій, балконів, терас; перебудова будинку з метою зміни його об'ємно-планувального рішення (з частковим розбиранням, добудовою нових фрагментів); зміна архітектурного вигляду будівлі шляхом оновлення фасадів, облаштування балконів, лоджій. При цьому процес реконструкції житлових будівель супроводжувався переходом на нові, більш економічні, системи опалення із заміною інженерного обладнання.

Проєкти реконструкції житлових будівель, як відомо, вимагають величезних інвестицій, тому без підтримки держави реалізувати їх нелегко. У зв'язку з цим урядами європейських країн були розроблені державні програми реконструкції житлових будівель, для здійснення яких виділялись державні субсидії і пільгові кредити.

У Франції на даний час діє чотири державні програми з реконструкції міської житлової забудови, а саме:

- програма покращення житла – надання домовласникам субсидій до 35 % вартості робіт і пільг (на термін реконструкції не більше трьох років) при дотриманні визначених умов;

- тематичні соціальні програми – надання домовласникам субсидій до 70 % вартості робіт для реконструкції невеликих житлових будівель в інтересах населення з низькими доходами;

- програма реновації будівель – надання домовласникам значних податкових пільг при проведенні реконструкції. У разі їх відмови місцеві органи влади мають право продати об'єкт інвестору з метою реконструкції;

- програма ліквідації будівель з нездоровими умовами проживання – надання ряду субсидій домовласнику на знесення і реконструкцію ветхого житла. У випадку відмови держава має право здійснити необхідні роботи за рахунок домовласника.

Сучасна технологія реконструкції житлових будівель у Франції із застосуванням нової техніки, ресурсо-енергозберігаючих технологій та ефективних матеріалів дає змогу реконструювати житловий будинок залежно від обсягу переробок за 3–6 місяців. Реконструкція житлових будівель здійснюється, як правило, без виселення мешканців із максимальним дотриманням їх побутових умов.

У США діють федеральні програми реконструкції житлових будинків на рівні мікрорайону. Обов'язковою умовою бюджетного фінансування реконструкції житлового будинку є експертиза вартості 25-річного житлового циклу його експлуатації.

У Нідерландах однією з основних статей житлових витрат держави є дотації програм реконструкції районів старої забудови; реконструкція житлових будинків здійснюється за підтримки єдиного Фонду оновлення міст, в який уряд щорічно вносить приблизно 500 млн дол. У рамках програми реконструкції районів старої забудови через муніципалітети виділяються дотації на додаткову теплоізоляцію зовнішніх стін, покрівлі й віконних отворів. Крім того, у цій країні реалізуються різноманітні програми субсидій при реконструкції житлових будівель. При цьому уряд бере на себе затрати, пов'язані з установкою ліфтів у багатоповерхових будинках і адаптацією будинків для людей з обмеженими фізичними можливостями (установка сходових підйомників, реконструкції ванних кімнат і кухні).

У Швеції затрати на реконструкцію, утримання і технічне обслуговування житлової забудови повністю відшкодовується за рахунок квартирної плати. В останню включаються амортизаційні відрахування на реконструкцію, утримання і технічне обслуговування житлових будинків, що становить від 15 до 50 % доходу сім'ї.

Польща і країни Балтії, намагаючись заощаджувати, переважно реконструюють «хрущовки», а не зносять їх. Проводять аудит, складають план робіт і покроково реалізують його. Схема фінансування реконструкції – залучення коштів Євросоюзу, держбюджету, місцевих бюджетів, коштів самих мешканців, а також донорські кошти європейських структур.

Стан і етап його модернізації (що зроблено, що потрібно зробити, скільки це буде тривати і буде коштувати власнику) – все це є одним з істотних факторів і впливає на вартість житла.

В Естонії, наприклад, будівлі, що залишилися у спадок від СРСР, почали перетворювати на енергоефективні розумні будинки, які обладнають сонячними панелями, встановлять сучасні системи опалення, ізоляції та вентиляції. Ініціатива отримала назву SmartEnCity. В Союзі квартирних товариств Естонії реконструкцію існуючих «хрущовок» оцінювали в 250–300 євро за квадратний метр – тоді як новий «квадрат» обходився в 1200 євро, плюс 100 євро за квадрат знесення старої будівлі. Польща також зробила акцент на утеплення панельних будинків та перетворення сірих депресивних будинків на естетично привабливі.

Цікавим для України може бути досвід Латвії, яка взяла курс на максимальну енергоефективність, в тому числі – в оновленні житлового фонду. При цьому було враховано, що родини з низьким рівнем доходу не могли дозволити собі повноцінну реновацію житла. У такому випадку реновацію будинків оплачував інвестор. Після низки робіт, що включали утеплення фасадів та заміну систем водо- і теплопостачання, будинок споживає вдвічі чи тричі менше енергії. Але жильці певний час платять інвестору за старими тарифами. А він, в свою чергу, розраховується з місцевим бюджетом, забираючи собі різницю, що утворюється в результаті економії енергоресурсів.

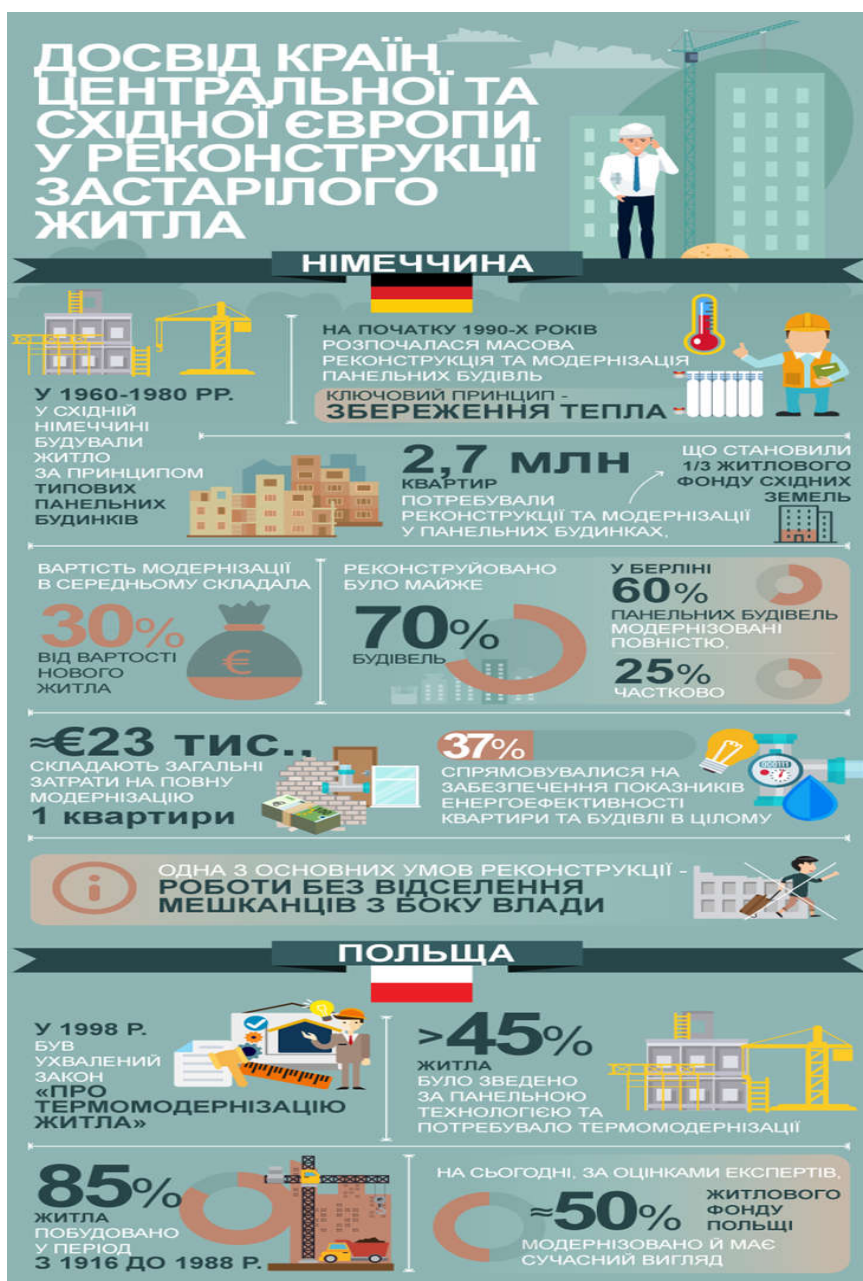
Як модель цікавий і досвід Ізраїлю, де в ті ж 1950–60-ті рр. також будували дешеве житло: 4–5-поверхові прості багатоквартирні будинки, відомі як шикуними. Хоча вже було реалізовано кілька проектів по повному знесенню таких будівель, в тому ж Тель-Авіві зараз поширюється практика надбудови шикунимов додатковими поверхами, які підтримує додатковий зовнішній каркас.

Подібні проекти реалізуються без відселення мешканців, хоча їм доводиться терпіти з рік незручності, однак натомість вони отримують збільшення житлоплощі за рахунок зовнішній балконів і лоджій (а то і кімнат), модернізацію

всього будинку з заміною комунікацій, збереження місця проживання і відсутність витрат на переїзди і ремонти (що теж дороге задоволення). Цікаво, що навіть в таких випадках початку робіт передують тривалі обговорення з жителями, що тривають часом не один рік. Процеси комунікації раніше фінансували в основному девелопери, однак зараз на це виділяються і державні кошти. Гарантом ж процесу зазвичай виступає мерія.

У країнах з ринковою економікою на реконструкцію житлових будівель

спрямовується значна частка інвестицій. За оцінками спеціалістів, частка інвестицій на реконструкцію житлових будівель у Німеччині становить 70 %, у Канаді і Данії приблизно до 50 % обсягу коштів, які залучаються на нове будівництво. У США ця частка перевищує 40 %, аналогічна тенденція спостерігається у Нідерландах. Варто відзначити, що західні спеціалісти вже зараз розробляють нові методи реконструкції житлових будинків сучасних серій.

Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/13/infografika/suspilstvo/ukrayini-zastarilo-vzhe-50-zhytlovoho-fondu>

Джерело: <https://www.slovoidilo.ua/2018/08/13/infografika/suspilstvo/ukrayini-zastarilovzhe-50-zhytlovoho-fondu>

Дуже серйозно до питання реконструкції 5-поверхівок підійшла Німеччина. Тут програма реновації тривала близько 20 років в кілька етапів. На початку 1990-х рр. влада Німеччини дійшла висновку, що привести до порядку зношені будівлі (модернізувати) коштуватиме на 30 % менше, ніж знести та побудувати нові.

Відтак, німці взяли за комплексну реконструкцію та модернізацію застарілого та енергонеєфективного житла (санація). Санація житлових будинків у Німеччині мала три основні завдання: відновити повноцінний технічний стан будинку і, як наслідок, продовжити термін його експлуатації; поліпшити умови проживання у будинку, підвищити рівень його комфортності; упровадити енергозберігаючі заходи.

У багатьох районах санація проводилася без відселення мешканців. Через це виникли особливі вимоги до організації будівництва, зокрема проведення робіт з найменшою кількістю скарг від жителів. Для цього на будмайданчику працював спеціальний консультант, який в режимі реального часу міг відповісти на всі питання про будівельні роботи. Житлові компанії залучали відразу кілька фірм для проведення робіт. В усіх контрактах була умова: якщо одна з фірм не зможе виконати свої зобов'язання, їх виконає інша, взявши на себе додатковий обсяг робіт. Так, мешканцям гарантували виконання всіх робіт у строк. Крім того, в пріоритеті був контроль якості робіт – представники власника щодня документували всі роботи.

Модернізація систем опалення, водовідведення та вентиляції мала на увазі додаткові роботи всередині квартир з подальшим ремонтом санвузлів і кухні. Ці роботи також проводилися без відселення. Роботи всередині однієї квартири тривали всього 5 днів завдяки використанню конструкцій заводської готовності. Проведення робіт на різних поверххах було синхронізовано по стояках, що дозволяло жителям користуватися санвузлом і кухнею сусідів.

У Східній Німеччині було близько 2,1 млн квартир панельної забудови. З початку санації німці встигли повністю оздоровити 60 %

старого житла і ще частково 25 %. Результатом санації стали економія енергії, скорочення витрат, а також підвищення ринкової вартості житла.

Але вже на сьогодні технічний стан будинків погіршився просто через старіння, і німці вирішили, що модернізувати це житло немає сенсу – краще зводити нове, ніж вливати гроші в те, що через 10–15 років зруйнується остаточно.

Однак втілити в Україні німецький сценарій санаційних заходів повною мірою неможливо. Адже в об'єднаній Німеччині санація проходила до процесу масової приватизації квартир. Тобто будинки – з усіма комунікаціями, будівельними конструкціями тощо – були на момент початку санації у державній чи комунальній власності. Відтак, держава мала на порядок більше механізмів для односторонньої організації і впливу на процес оздоровлення житлового фонду. Лише після проведення основної частини санаційних заходів у Німеччині дозволили приватизацію квартир. І, до слова, на відміну від ситуації в Україні, процес приватизації житла у Німеччині був платним, тому люди сприймають квартиру, дім і прилеглі території як належить справжнім господарям та готові платити за належний стан свого майна.

Утім, середньомісячна зарплата в Німеччині у дев'ять разів більша, ніж в Україні (станом на кінець 2019 р.), отже, можливість серйозного фінансування відновлюваних робіт мешканцями України вочевидь виключається.

Разом з тим, цікавими для українських фахівців можуть бути ефективні принципи інформаційно-роз'яснювальних кампаній.

Відповідно до німецького законодавства рішення про модернізацію і капітальний ремонт житлової багатоповерхівки ухвалюється голосами не менш, як 75 % мешканців, які присутні на зборах. Натомість для прийняття рішення про поточний ремонт досить 50 % голосів учасників зборів. Якщо ж у будинку створений кооператив чи ТОВ – рішення ухвалює дирекція або правління.

Відповідно до цивільного кодексу Німеччини мешканці багатоповерхівки не менш, як за три місяці до початку робіт повинні бути письмово

поінформовані про майбутню модернізацію та про величину відрахувань. Окрім того, вони мають отримати всі обґрунтовані розрахунки.

З огляду на те, що основний обсяг робіт провадився без відселень, важливою є ретельна організації роботи з мешканцями будинків. Адже це надзвичайно важливо для забезпечення порядку та чіткості поведінки мешканців під час санаційних робіт.

Для цього при кожному будинку було створено спеціальне бюро по роботі з мешканцями. Ці бюро проводять бесіди з власниками квартир, узгоджують всі роботи щодо співфінансування, оформлення документації, проведення зборів та інформують мешканців щодо всіх етапів санації. Бюро надає кожному з них письмову інформацію про обсяг будівельних робіт. Обов'язково проводяться збори мешканців будинку, і окремо – кожного під'їзду. Крім цього, друкують і поширюють буклети, вивішують фотографії і графіки робіт, організують виставки зразків нових будівельних матеріалів, демонструються фільми.

Представники бюро відвідують кожную квартиру, проводять інвентаризацію, спілкуються з мешканцями. Окрему складність являла собою робота з людьми, котрі особливо болісно сприймали незручності, пов'язані з будівельно-монтажними роботами (шум, бруд, періодичні відключення будинкових комунікацій, тощо). Насамперед йшлося про сім'ї з дітьми, літніх людей та інвалідів. Тому особисті питання вразливих категорій мешканців оперативно вирішувалися через контактних осіб – «старших по будинку», призначених бюро (наприклад, при необхідності переїздів і облаштувань у тимчасових окремих житлах).

Окрім цього, цікавими для України можуть бути механізми фінансування модернізаційних заходів, досвід організації роботи в масштабах цілої країни, чіткість дотримання графіків тощо.

Відтак, у Німеччині працює ціла низка джерел для фінансування комплексної реконструкції житла, зокрема, стандартне банківське кредитування; спеціалізовані довгострокові кредити (до 30 років під заставу

нерухомості); власні кошти мешканців (у тому числі накопичені ресурси кооперативів); державні спеціалізовані програми (у тому числі програми, які передбачають допомогу малозабезпеченим громадянам).

Зважаючи на сучасний стан існуючого житлового фонду в Україні, актуальним є дослідження досвіду зарубіжних країн щодо нових підходів та інструментів проведення капітального ремонту житлових будівель.

Проте неможливо застосувати до України будь-який зарубіжний досвід у форматі «один до одного», треба створити власну українську державну програму з модернізації застарілого житлового фонду.

Отже, розв'язання проблеми модернізації житлового фонду перших масових серій має важливе соціально-економічне значення у сфері забезпечення громадян сучасним житлом. Це дасть змогу не тільки підтримати житловий фонд у задовільному стані, знизити розміри втрат через зношеність, але й передбачає значний соціально-містобудівний ефект оновлення житлового середовища, одержання додаткової житлової площі на освоєних міських територіях, а також якісне оновлення самого житла. Тому запровадження ефективного механізму реновації застарілого житла в Україні на практиці є вкрай актуальним (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: сайт «Мінфін» (<https://minfin.com.ua/ua/realty/articles/yak-i-kudi-rozselyatimut-meshkanciv-hruschovok/>); <https://minfin.com.ua/ua/realty/articles/ustarevshee-zhile-shansy-stolichnyh-hruschovok-na-rekonstrukciyu/>); офіційний вебсайт Міністерства розвитку громад та територій України*

(<https://www.minregion.gov.ua/press/news/minregion-rozrobuv-zakonoprojekt-shhodo-kompleksnoyi-rekonstrukciyi-kvartaliv-zastarilogo-zhytla/>); *портал нерухомості Domik.ua (<http://domik.ua/novosti/izmeneniya-v-zakon-o-rekonstrukcii-zhilya-cho-zhdet-ustarevshij-zhiloj-fond-n259863.html>); сайт ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «МЕДІА-ДК» (<https://nv.ua/ukr/biz/experts/zastarili-budinki-rekonstrukciya-chi-novi-kvartali-50061212>.*

html); вебсайт німецької міжнародної телерадіокомпанії Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/як-зрушити-з-мертвої-точки-проблеми-старих-хрущовок-в-україні/a-50123857>); єдиний вебпортал органів виконавчої влади України «Урядовий портал» (<https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-planuyut-zaprovaditi-mozhливist-rekonstrukciyi-zastarilogo-zhitla-bez-privyazki-do-poverhovosti-budinkiv>); інформаційна агенція бізнесових новин про Україну Investory News (<https://investory.news/vitalij-glyancev-de-garantii-dlya-investoriv-zabudovnikiv/>); сайт «Економічна правда» (<https://www.epravda.com.ua/columns/2019/01/24/644547/>); сайт Будівельної Палати України (<http://budpalata.com.ua/news/kompleksna-rekonstrukcija-zastarilogo-zhitlovogo-fondu-kruglij-stil/>); Олійник Н. І. «Зарубіжний досвід реконструкції житлового фонду» (http://academy.gov.ua/ej/ej10/doc_pdf/Oliinyk.pdf); сайт Investment-Estate (<https://investment-estate.com/uk/novosti/hrushchevki-20-mirovoy-opyt-i-sploshnye-paradoksy-ukrainy>); портал Delo.ua (<https://energo.delo.ua/energo-inter-experience/ozdorovlennja-zhitlovih-budinkiv-nimeckij-dosvid-333649/>); вебпортал «Слово і Діло» (<https://www.slovoidilo.ua/2018/08/13/infografika/suspilstvo/ukrayini-zastarilo-vzhe-50-zhytlovoho-fondu>); Єременко Л. «“Хрущовки” – проблема міського середовища. Німецький досвід вирішення» ([http://jrnл.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/14362](http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/Design/article/view/14362))).

М. Хилько, канд. філос. наук, ст. наук. співроб. ФПУ НБУВ

Виконання Україною порядку денного реформ, передбаченого Угодою про Асоціацію із Європейським Союзом

У грудні 2020 р. Європейський Союз опублікував щорічний Звіт про виконання положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (Association Implementation Report on Ukraine), в якому йдеться про досягнутий впродовж року прогрес у впровадженні Україною реформ у рамках Угоди про асоціацію. Звіт підготовлено відповідними службами Європейської Комісії, а також Верховного представника Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки. Нагадаємо, що Угода про асоціацію й глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом, що набула чинності 1 вересня 2017 р., є основою для співпраці між Україною та ЄС, покликана сприяти розвитку більш тісних зв'язків у різних сферах діяльності, а також є дороговказом для проведення реформ в Україні за підтримки Євросоюзу.

Представляючи звіт за 2020 р., Високий представник ЄС із закордонних справ і безпекової політики, Віцепрезидент Європейської Комісії Ж. Боррель відзначив прогрес, але водночас

і натякнув на проблеми в галузі верховенства права, а також на необхідність послідовності у реформаторських зусиллях: «Україна продовжує рухатися шляхом реформ, попри дестабілізуючі дії Росії, конфлікт на сході та спалах пандемії коронавірусу. Вкрай важливо, щоб українські політичні лідери продовжували докладати зусиль в цьому напрямі та втілювали незворотні реформи, особливо у сфері верховенства права. Український народ очікує на це».

Передусім Комісар ЄС з питань сусідства і розширення О. Варгеї зазначив, що Євросоюз і надалі буде підтримувати Україну у виконанні нею порядку денного реформ, повному впровадженні Угоди про асоціацію та використанні її переваг. За його словами, ЄС очікує, що Україна «й надалі буде захищати наші спільні цінності демократії, верховенства права, поваги до міжнародного права та прав людини, в тому числі прав осіб, що належать до меншин. Наша спільна мета – підтримати стратегічну орієнтацію України на більш тісну інтеграцію з Європейським Союзом».

Звіт Євросоюзу щодо виконання Україною положень Угоди про асоціацію структурно складається із семи розділів, деякі з яких містять підрозділи:

1. Анотація.
2. Політичний діалог, належне врядування та зміцнення інститутів.
 - 2.1 Демократія, права людини та належне управління.
 - 2.2. Зовнішня політика та політика в галузі безпеки.
 - 2.3 Справедливість, свобода та безпека.
3. Економічний розвиток та ринкові можливості.
 - 3.1. Економічний розвиток.
 - 3.2. Торгівля та питання, пов'язані з торгівлею.
4. Сполучення, енергоефективність, клімат, навколишнє середовище та цивільний захист.
5. Мобільність та контакти між людьми.
6. Фінансова допомога.
7. Підсумкові зауваження та перспективи на майбутнє.

Частина звіту, присвячена політичним питанням, починається описом поступу України в реформі децентралізації, зокрема, завершенням у 2020 р. процесу створення об'єднаних територіальних громад. У цілому позитивно оцінюючи децентралізацію, відзначається, що у низці випадків місцеві громади скаржилися на брак належних консультацій та «свавільні рішення» виконавчої влади у питаннях об'єднання громад. Заради справедливості, варто зауважити, що у визначені урядом строки, впродовж 2015–2019 рр., добровільно об'єдналися тільки 4492 громади (у більш крупні 983 громади), які охоплюють лише 41 % території держави. Ще 6469 громад, які не змогли укрупнитися самостійно, були в травні 2020 р. об'єднані урядовим рішенням у 1469 громад. Очевидно, що об'єднання більш як половини громад вольовим урядовим рішенням «згоди» не могло відбутися без висловлення невдоволення низкою громад. Однак, без таких «свавільних» рішень виконавчої влади процес укрупнення громад розтягнувся б ще на десятиліття, не даючи можливості завершити реформу децентралізації. При тому, що

представники ЄС самі спонукали українську сторону прискорити цей процес.

Оцінюючи новий електоральний кодекс України, у звіті Євросоюзу відзначається, що він містить більш прогресивні положення про гендерне представництво та покращує доступ до виборів для людей з особливими потребами. При цьому, зазначено, що згідно з попередніми висновками місії спостереження за виборами Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ (БДПІ), оновлений кодекс не враховує низки пріоритетних рекомендацій БДПІ.

У звіті відзначено, що в 2020 р. в Україні закінчився термін дії Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої в 2015 р., при цьому в тексті не дано жодної оцінки якості її виконання, що фактично є негативним сигналом – адже у випадку певного прогресу, це було б відзначено фахівцями ЄС, як вони традиційно роблять. Не дається прямої оцінки і новій розробленій стратегії у сфері прав людини, але при цьому наголошується, що після її затвердження Міністерство юстиції має розробити відповідний план дій, який повинен «містити більш чіткі індикатори результатів». Останнє зауваження фактично свідчить про невдоволення ЄС загальністю формулювань тексту нової стратегії та відсутністю постановки чітких завдань, якість виконання яких можна було би об'єктивно оцінити.

Відзначаючи переважне дотримання свободи ЗМІ в Україні, у звіті зауважується, що досі не завершено справу про вбивство журналіста П. Шеремета, у медіа-просторі домінують олігархічні ЗМІ, а суспільне мовлення залишається недофінансованим. Україна досі не адаптувала своє законодавство щодо аудіо-візуальних медіа у відповідності до своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію; залишаються відкритими питання посилення ролі Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, забезпечення транспарентності власності ЗМІ, надання всім учасникам рівного доступу до медійного ринку.

Важливо відзначити, що в підготовленому ЄС звіті висловлюються «очікування», що віцепрем'єр-міністр з питань європейської

та євроатлантичної інтеграції України тісно співпрацюватиме з парламентським Комітетом з питань інтеграції України до Європейського Союзу. У перекладі з дипломатичної мови, очевидно йдеться про натяк на брак такої співпраці в минулому році.

У звіті відзначається, що за аналізований період в Україні відбулося «кілька позитивних зрушень» у сферах правосуддя, верховенства права та боротьби проти корупції. Зокрема, перші вироки виніс Вищий антикорупційний суд (ВАКС); поліпшилась співпраця між Національним антикорупційним бюро України (НАБУ) та Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою (САП). Однак, як наголошується у звіті, рівень засуджень в рамках антикорупційних розслідувань все ще залишається низьким. Зазначається «продовження політичного тиску» на НАБУ на його директора. Неприховане занепокоєння висловлено щодо нещодавніх рішень Конституційного Суду України, які, на думку авторів звіту, «поставили під сумнів досягнення країни у боротьбі проти корупції та вкотре нагадали, що проведення повноцінної судової реформи залишається вкрай важливим». Відзначається, що українські правоохоронні органи переглядають законодавчу базу щодо боротьби з організованою злочинністю, «але поки що жодних серйозних кроків у цьому напрямку не зроблено».

В економічній частині звіту відзначено, що Стратегія управління державними фінансами на 2020–2024 рр. і відповідний План дій передбачають посилення державного фінансового контролю та попередження фінансових зловживань і шахрайства, а Стратегія розвитку Державної аудиторської служби України на період до 2024 року встановила основні принципи державного фінансового контролю. При цьому зазначено, що реформа Державної аудиторської служби, розпочата на початку 2020 р., не була продовжена після зміни складу уряду навесні 2020 р., а створення зменшеного за чисельністю та «більш аналітичного» Управління фінансового контролю було скасовано.

У цілому позитивно оцінюючи ухвалення парламентом земельної реформи, у звіті ЄС все

ж зазначається, що для забезпечення її прозорого проведення ще необхідно прийняти закони з регулювання децентралізації землеустрою, державних земельних електронних аукціонів, а також створення незалежного фонду часткового гарантування кредитів з метою розширення доступу малих фермерських господарств до гнучкого інструменту фінансування.

У звіті позитивно оцінюється прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності», який, на думку представників ЄС, «допоміг захистити фінансову стабільність України». Проте у звіті наголошується на необхідності забезпечити незалежність Національного банку України, а також підтримувати довгострокову монетарну та фінансову стабільність. Критично згадано про відсутність завершення судового провадження щодо шахрайства у справі «ПриватБанку».

Нагадуючи, що український уряд визначив модернізацію трудових відносин одним із своїх пріоритетів, зобов'язавшись в Угоді про асоціацію дотримуватись норм праці та зобов'язань Міжнародної організації праці, автори звіту наголошують, що реформа трудового законодавства, включаючи довгоочікуване прийняття нового Трудового кодексу України, зупинилася навесні 2020 р., як забуксував і прогрес у правовому узгодженні із законодавством ЄС питань охорони праці та гігієни. У звіті також йдеться про необхідність створити відповідну інституційну базу, перш ніж розглядати можливість запровадження другої (додаткової) пенсійної системи.

Євросоюз відзначив поступ України в реалізації частини Угоди про асоціацію, що стосується сфери торгівлі, включно з окремими заходами, спрямованими на спрощення торгівлі та митного контролю. Водночас згадується суперечність заборони на експорт необробленої деревини положенням щодо поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

У звіті вказується, що стосовно законодавства у сфері фінансових послуг, Україна досягла «певного прогресу» щодо ринку цінних

паперів, розробляється нове законодавство про фінансові послуги, страхування та інвестиційні фонди. У той же час, існують затримки з прийняттям нового законодавства стосовно поштових послуг.

Позитивно у звіті оцінено новий закон про державні закупівлі, який був прийнятий у 2019 р., але набув чинності в квітні 2020 р., «тим самим наблизивши Україну до правових стандартів ЄС». Автори звіту також відзначають прогрес у галузі прав інтелектуальної власності, зокрема, прийняття у 2020 р. закону щодо створення Національного органу інтелектуальної власності, а також нових законів про товарні знаки та патенти.

У розділі, присвяченому питанням сполучення, енергоефективності, клімату, навколишнього середовища та цивільного захисту, оцінивши як доволі успішний анбандлінг на газовому ринку, представники Євросоюзу зауважили при цьому, що аналогічні процеси на ринку електроенергії призупинилися, а існуюча там «олігополістична структура» має «постійні структурні проблеми».

Відзначивши задеклароване Україною бажання співпрацювати із Європейським Союзом над реформами, що стосуються транспорту, захисту довкілля та боротьби проти змін клімату, представники ЄС констатували відсутність суттєвого прогресу за цими напрямками.

Натомість за напрямом мобільності й контактів між людьми у звіті Євросоюзу відзначено, що Україна продовжує виконувати зобов'язання, взяті на себе в рамках запровадження безвізового режиму, а також продовжує ефективно використовувати можливості програм ЄС «Еразмус+» та «Горизонт 2020».

У розділі стосовно фінансової допомоги відзначено, що в червні 2020 р. ЄС виплатив Україні транш у розмірі 500 млн євро після того, як Україна виконала всі відповідні зобов'язання щодо реформ і досягла згоди щодо нової програми стенд-бай з Міжнародним валютним фондом.

У заключному розділі звіту ЄС відзначається, що в перші місяці 2020 р. Україна швидко

просувалась у виконанні своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію, проте згодом темп реформ знизився – як під впливом пандемії COVID-19, так і внаслідок кадрових змін в уряді. Утім, як зазначено у звіті, все ж було досягнуто «певного важливого прогресу» в таких сферах, як права інтелектуальної власності, стандартизація та технічні регламенти, розвиток сільського господарства, у банківському та цифровому секторах. Наостанок фахівці Євросоюзу наголошують, що подальші реформаторські зусилля України особливо потрібні в таких галузях, як енергетика та корпоративне управління державними підприємствами, а також критично необхідними є реформи в галузі судової реформи та верховенства права.

Коментуючи звіт Євросоюзу, виконавчий директор ГО «Український центр європейської політики» Л. Акуленко у своїй публікації на «Європейській правді» відзначає, що ЄС і справді вважає особливо важливими реформи у сфері верховенства права, боротьби з корупцією, а також реформу державної служби. Причина в тому, що в ЄС переконані: жодні закони, у тому числі прийняті в контексті Угоди про асоціацію, не будуть ефективно працювати, якщо не працюватиме незалежна судова система, не вестиметься ефективна боротьба з корупцією, а державним інституціям бракуватиме висококваліфікованих кадрів, спроможних забезпечити виконання прийнятих законів.

Зважаючи на те, що європейські чиновники зазвичай з дипломатичною ввічливістю уникають різких та емоційно забарвлених формулювань, Л. Акуленко радить звертати увагу на деталі, які дають зрозуміти реальну думку чиновників Євросоюзу щодо успіхів та проблем України на шляху реформування. Зокрема, варто порівнювати термінологію, що її застосовують фахівці ЄС при оцінці реформ в одних і тих самих галузях у звітах за різні роки. Так, якщо у звіті Євросоюзу за 2019 р. було зазначено, що Україна продовжувала будувати «ефективну» інституційну систему у сфері юстиції, верховенства права та боротьби з корупцією, то у відповідному розділі звіту за 2020 р. про ефективність не йдеться, а

відзначається лише «кілька позитивних зрушень».

Якщо у звіті за 2019 р. представники ЄС говорили про «прогрес» України у сфері реформи державної служби, то у відповідному розділі звіту за 2020 р. просто констатується, що за рік змінилася третина державних службовців і тут же відзначається, що близько 7 тис. державних службовців були найняті на роботу без конкурсу. І хоча у звіті відзначається, що конкурси не походилися у зв'язку із пандемією, втім наголос на цьому факті явно мав нагадати ту критичну позицію щодо призначень на державні посади без конкурсів, яку представники Євросоюзу впродовж 2020 р. висловлювали своїм українським колегам.

Увага до формулювань дає також можливість відзначити, за якими напрямками реформування поступ України, порівняно із попереднім роком, покращився. Так, зокрема, якщо у звіті за 2019 р. йшлося лише про «прогрес» України у переході до цифрового ринку, то у звіті ЄС по відповідному напрямі за 2020 р. вже відзначено «значний прогрес», що свідчить про більш високу оцінку зусиль нашої держави у реформуванні цієї сфери.

Підсумовуючи, відзначимо, що в цілому звіт ЄС про виконання Україною положень Угоди про асоціацію за 2020 р. є менш оптимістичним, ніж аналогічний звіт за 2019 р., хоча за деякими напрямками реформування і відзначається більший прогрес. Очевидно, далосся взнаки різко критичне ставлення представників ЄС до рішень Конституційного Суду України визнати неконституційними низку положень антикорупційного законодавства. На думку чиновників Євросоюзу, це поставила під загрозу боротьбу проти корупції як ключовий чинник виконання Україною порядку денного реформ, передбаченого Угодою про асоціацію. Зі звіту також зрозуміло, що в ЄС залишилися незадоволені окремими кадровими рішеннями, прийнятими в Україні в 2020 р., вважаючи їх причиною гальмування реформ за деякими напрямками. І, звісно ж, вагомим чинником стала пандемія COVID-19, протидія якій, з одного боку, об'єктивно відволікала частину уваги і

ресурсів від проведення реформ, а з іншого – часом ставала просто приводом поставити окремі реформ на паузу.

Щоб досягнути в 2021 р. більш відчутного прогресу у впровадженні реформ, передбачених Угодою про асоціацію, і відповідно отримати більш позитивну оцінку наших зусиль з боку європейських партнерів, вітчизняні експерти радять урядовцям чітко визначити цьогорічні секторальні пріоритети реформування (наприклад, експерт з євроінтеграції Л. Акуленко рекомендує, з урахуванням пандемії COVID-19, зробити акцент на розбудові цифрового ринку, реформуванні сфер торгівлі і транспорту, вдосконалення роботи митниці); усунути проблемні питання, які було відзначено у звіті ЄС за 2020 р.; а також вжити заходів із інституційного та кадрового посилення Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції (*Статтю підготовлено з використанням інформації таких джерел: офіційний вебсайт Європейського Союзу (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2259; https://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/89662/zvit-ec-ukraina-prodovzhuє-vikonannya-poryadku-dennogo-reform-vtim-vikliki-zalushayutся_uk/; https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/89622/joint-staff-working-document-association-implementation-report-ukraine_en; https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2020_ukraine_association_implementation_report_final.pdf); Урядовий портал (<https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/ar-aa-implementation-2019-4.pdf>); вебсайт Міністерства фінансів України (<https://mof.gov.ua/uk/vikonannja-ugodi-pro-asociaciju>); вебсайт «Європейська правда» (<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/12/7/7117333/>; <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/12/1/7117159/>); вебсайт Deutsche Welle (<https://www.dw.com/uk/zvit-yevrosoiuzushchodo-ukrainy-vkazav-na-zahrozy-ostannikh-rishen-ksu/a-55785131>)).*

УКРАЇНА У ФОКУСІ ІНОЗЕМНИХ ЗМІ

(1 – 31 грудня 2020 р.)

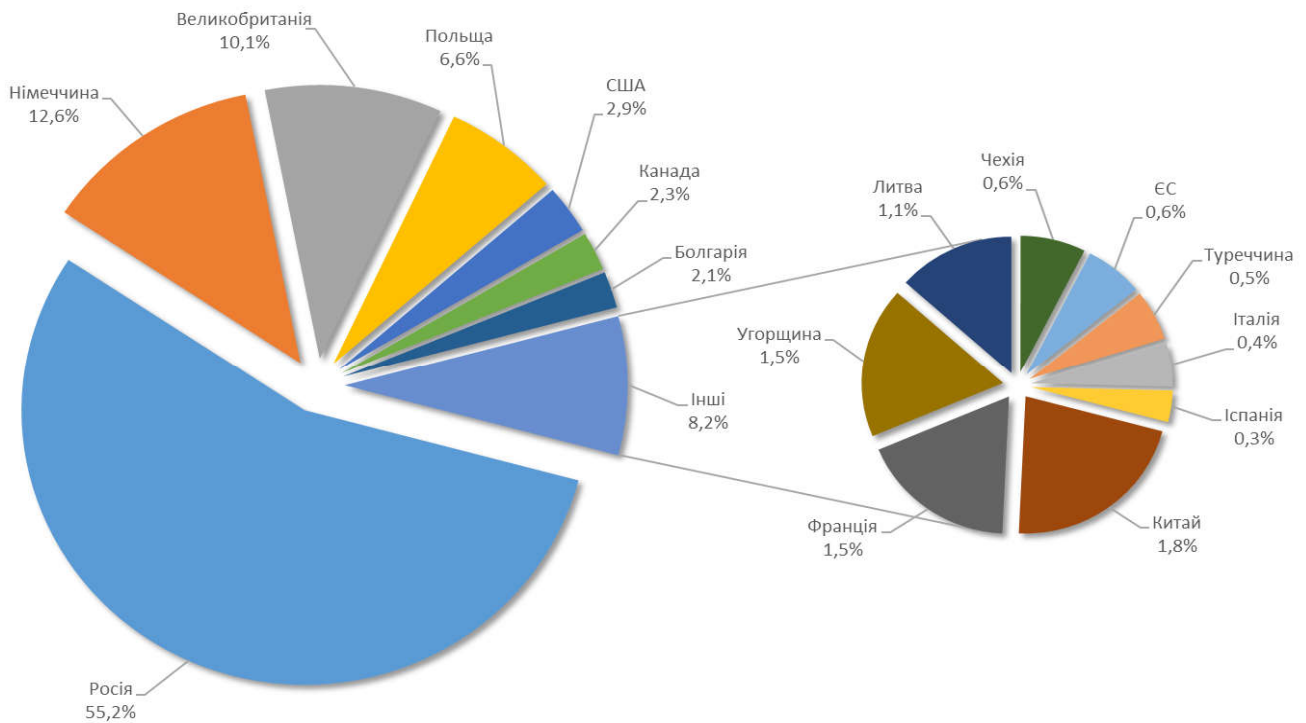
Підготовка і виконання проєкту:

А. Берегельський, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Т. Полтавець, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Моніторинг інформаційного поля за темою «Україна у фокусі іноземних ЗМІ» за період з 1 по 31 грудня 2020 р. дозволив виявити та проаналізувати 1614 публікацій. Загальна кількість відібраних

для аналізу матеріалів за даний період складає 899 публікацій опублікованих російськими ЗМІ та 715 – західними ЗМІ, що у відсотковому відношенні становить 55,2 % та 44,8 % відповідно.

Діаграма 1. Співвідношення кількості публікацій за країнами світу

Аналіз інформаційного поля продемонстрував, що проблема пандемії COVID-19 в Україні залишається актуальною та найбільш обговорюваною зарубіжними ЗМІ. Серед найбільш популярних тем українського сегменту, можна виділити: поширення офіційної інформації щодо статистики поширення коронавірусу в Україні; дискусії щодо необхідності впровадження нових карантинних обмежень, в тому числі післяноворічного локдауну (докладніше про боротьбу з

коронавірусом у публікації «Коронний удар: чому на Україне ввели новий карантин», що вийшла на сторінках «Известия» від 13.12.2020 р.); проблеми закупівлі українським урядом вакцини проти COVID-19 та дискусії щодо вакцинації населення. Міжнародний мовник Deutsche Welle, у статті «Вакцинація від COVID-19: чому українці не хочуть робити щеплення», опублікував головні причини, через які громадяни України не бажають вакцинуватися.

Питання російсько-українського протистояння, зокрема врегулювання конфлікту на Сході України, розведення військ та продовження процесу розмінування, часто висвітлювали російські медіа. У російському інфопросторі прослідковуються відкриті звинувачення України в затягуванні мінського процесу щодо врегулювання конфлікту на Донбасі. Слід зауважити, що досить часто, переговори по врегулюванню відбуваються без участі представників України, наприклад, телефонна розмова А. Меркель з В. Путіним щодо ситуації на Донбасі. Провокативна зустріч в Радбезі ООН у форматі Аррія, викликала негативну реакцію як серед політиків, так і серед представників західних медіа, натомість російські журналісти дану подію оцінювали позитивно. Періодично у російському інфопросторі з'являються публікації, які стосуються особливого статусу окупованого Донбасу. Російсько-український конфлікт західні ЗМІ описують в основному у аналітичних статтях і надають негативні прогнози щодо його швидкого розв'язання. Зарубіжні ЗМІ, у даний досліджуваний період, питанням врегулювання російсько-українського конфлікту не надавали особливої уваги, тому показники згадуваності є дуже низькими.

У грудні 2020 р. збільшилася кількість повідомлень, що стосувалися висвітлення у іноЗМІ проблемних питань взаємовідносин нашої держави з іншими країнами світу (Україна в міжнародних відносинах). Російсько-українські відносини здебільшого обговорювались у російському інформаційному просторі: аналізовані повідомлення з даної тематики є інформативними і констатують лише факти: емоційно безбарвні з нейтральною тональністю. Як і в попередні досліджувані періоди, взаємозв'язки України з Російською Федерацією та проблеми українсько-російського відчуження у всіх сферах діяльності, залишаються популярними темами для обговорення у російських мас-медіа. Заяву ексочільника Луганської ОДА Г. Москаля про загрозу утворення нових «псевдореспублік» на території України активно поширювали

у російському інформаційному просторі. Обговорення санкцій США та ЄС проти Росії та «Північного потоку-2», у зв'язку з військовими діями на Донбасі та анексією Криму, здебільшого висвітлювали російські медіа. Висновки щодо транзиту російського газу до Європи через Україну надає видання Deutsche Welle у публікації «“Північний потік-2” застиг: чи збільшить РФ транзит газу Україною з 2021 року?» від 05.12.2020 р. «Українська тема» у політиці США залишається актуальною та часто обговорюваною зарубіжними медіа. Детальніше про причетність України до імпічменту Д. Трампа 2019 р. у статтях Trump's impeachment foretold everything that's happened since опублікованій на сторінках CNN від 20.12.2020 р. та Why Prosecuting Trump Is a Very Bad Idea надрукованій у газеті The New York Times 03.12.2020 р. Напруженість у відносинах між Україною та Угорщиною, зокрема, проблеми угорської національної спільноти на Закарпатті та справа щодо українських депутатів, які виконали угорський гімн, викликали значний резонанс у медіа. Свою оцінку подій на Закарпатті, надають журналісти «Известия» у публікації «Донбасс номер два: к чему приведет зачистка венгров в Закарпатье».

Проблеми суспільно-політичного характеру на окупованих територіях України, передусім у Криму, зайняли велику частку інформаційного поля російських ЗМІ. Так, однією з топових тем у досліджуваний період стали дискусії щодо відновлення водопостачання на територію анексованого Росією українського півострова. Нерідко в медіа з'являлися публікації, що стосувалися деокупації Криму, однак і повідомлень про легітимізацію анексії виявлено суттєву кількість. Припущення щодо майбутнього окупованих територій східної України опубліковано на сторінках польського ресурсу Wgospodarce у статті Potworny scenariusz dla Donbasu. Region przemysłowy czeka zagładą?.

Аналізуючи відібрані матеріали, можна зробити висновки, що проблеми, які важливі безпосередньо для українського суспільства, зокрема, економіка, реформи, суспільно-правова та соціальна ситуація в державі, мають

нижчі показники згадуваності і все менше обговорюються іноземними ЗМІ. Однак, слід зауважити, що матеріали, опубліковані російськими медіа частіше охоплюють всі сфери суспільного життя, економіку та політику в Україні, проте не показують оціночних суджень коментаторів, лише констатують реальні факти. Такий інтерес російських ЗМІ до українського повсякдення може мати декілька пояснень: «утримання» України в полі зору, як частини «русского мира», формування у російського соціуму відповідного сприйняття України; формування образу «зруйнованої майданами»

України для контрасту з російськими реаліями, що висвітлюються у більш оптимістичному ключі.

Слід зауважити, що до загальної кількості публікацій увійшло досить багато перепостів одних і тих самих статей, однак з різними назвами та з посиланнями на ресурс, звідки скопійована інформація. Найбільшу кількість перепостів виявлено в інфопросторі російських ЗМІ. Можемо висловити припущення, що така технологія створення «інформаційного шуму» є проявом гібридної війни Росії як проти України, так і проти країн Заходу.

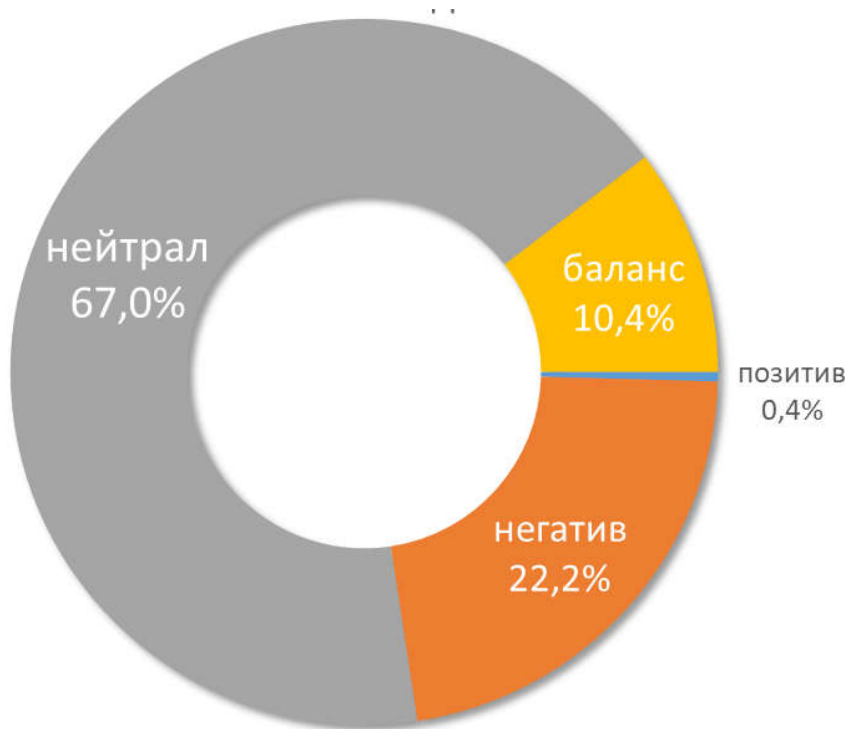
Діаграма 2. Загальна ієрархія тегів за тематичною групою

Діаграма 3. Розгалужена ієрархія найбільш задуваних тегів, що мають свої підтеги

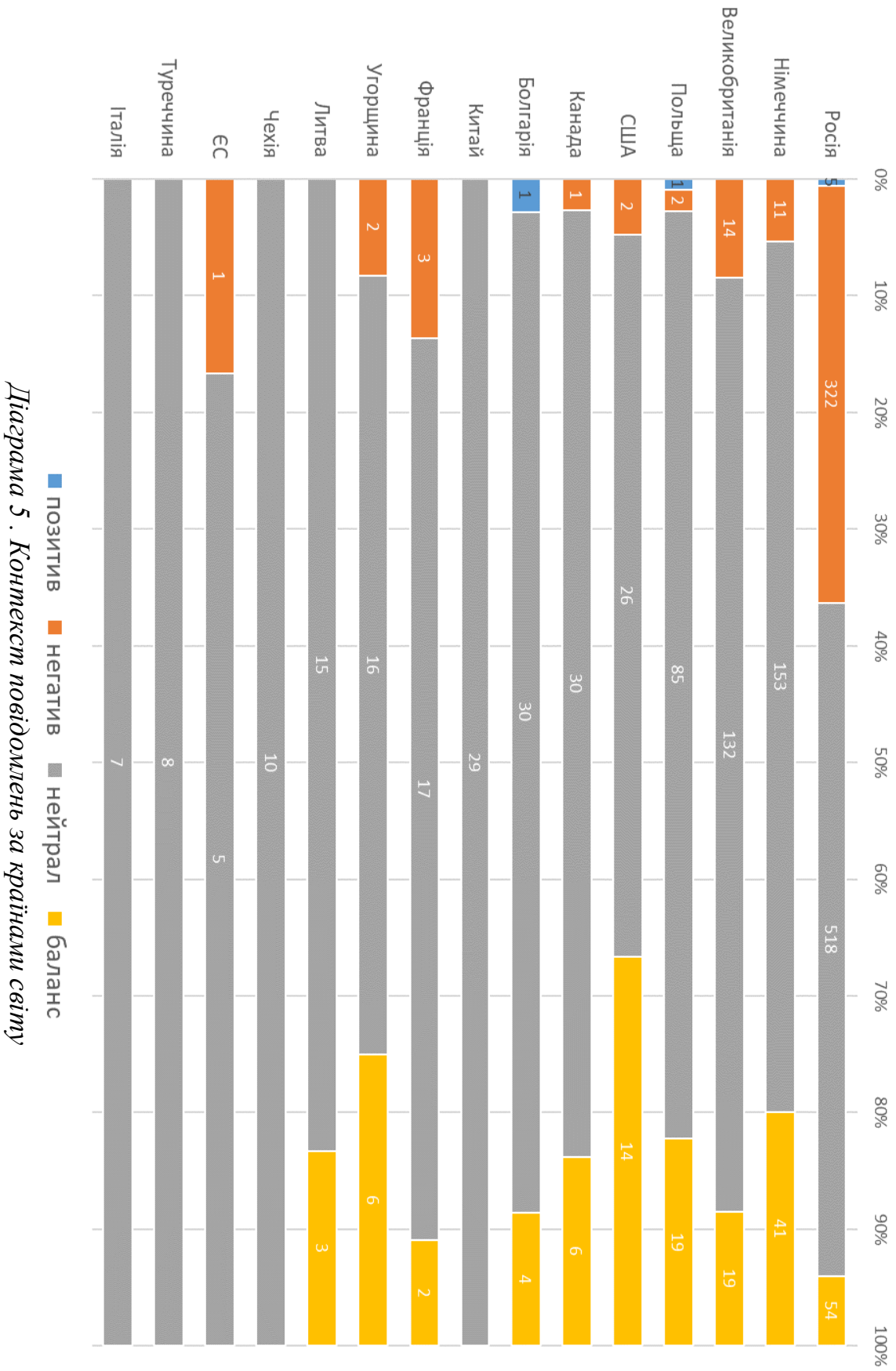

Інформація, подана іноземними ЗМІ та досліджена нами, має різний контекст (значення): передусім, можна констатувати абсолютне переважання нейтрально забарвлених повідомлень, що містять головним чином констатацію фактів чи виклад думок; публікацій, які оцінені «негативно» виявлена суттєва кількість, а компліментарних суджень про Україну чи події в ній – зовсім мало.

Відсутність оціночних суджень та коментарів експертів у публікаціях ЗМІ, з нашої точки зору, може свідчити про те, що Захід загалом дещо «охолов» щодо України та її проблем. Першопричиною цього є скорочення діалогу українських владних інститутів зі своїми західними партнерами. Більш детально картину контексту повідомлень можна побачити на діаграмах 4 та 5.

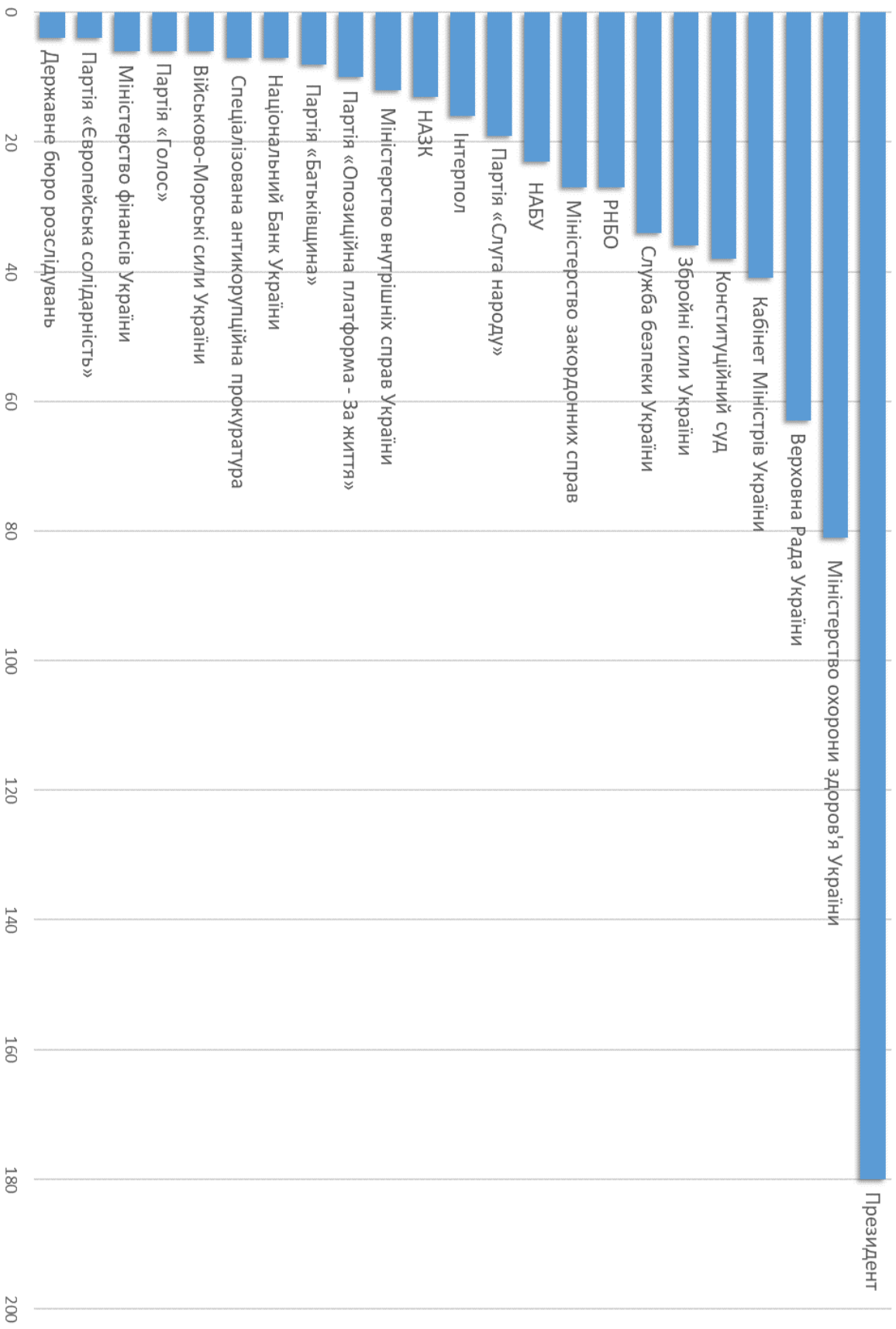
Діаграма 4. Контекст повідомлень

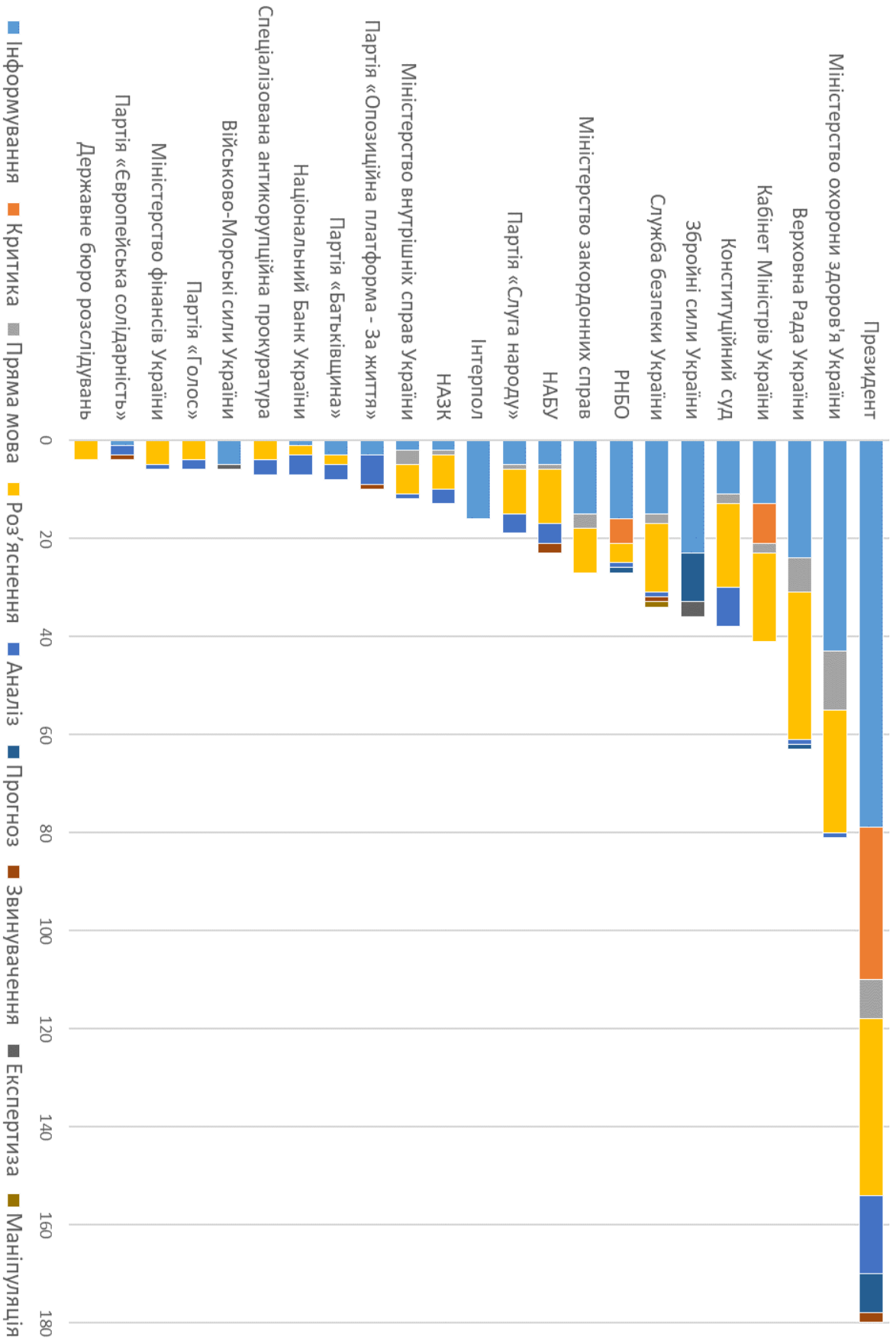
Діаграма 5. Контекст повідомлень за країнами світу

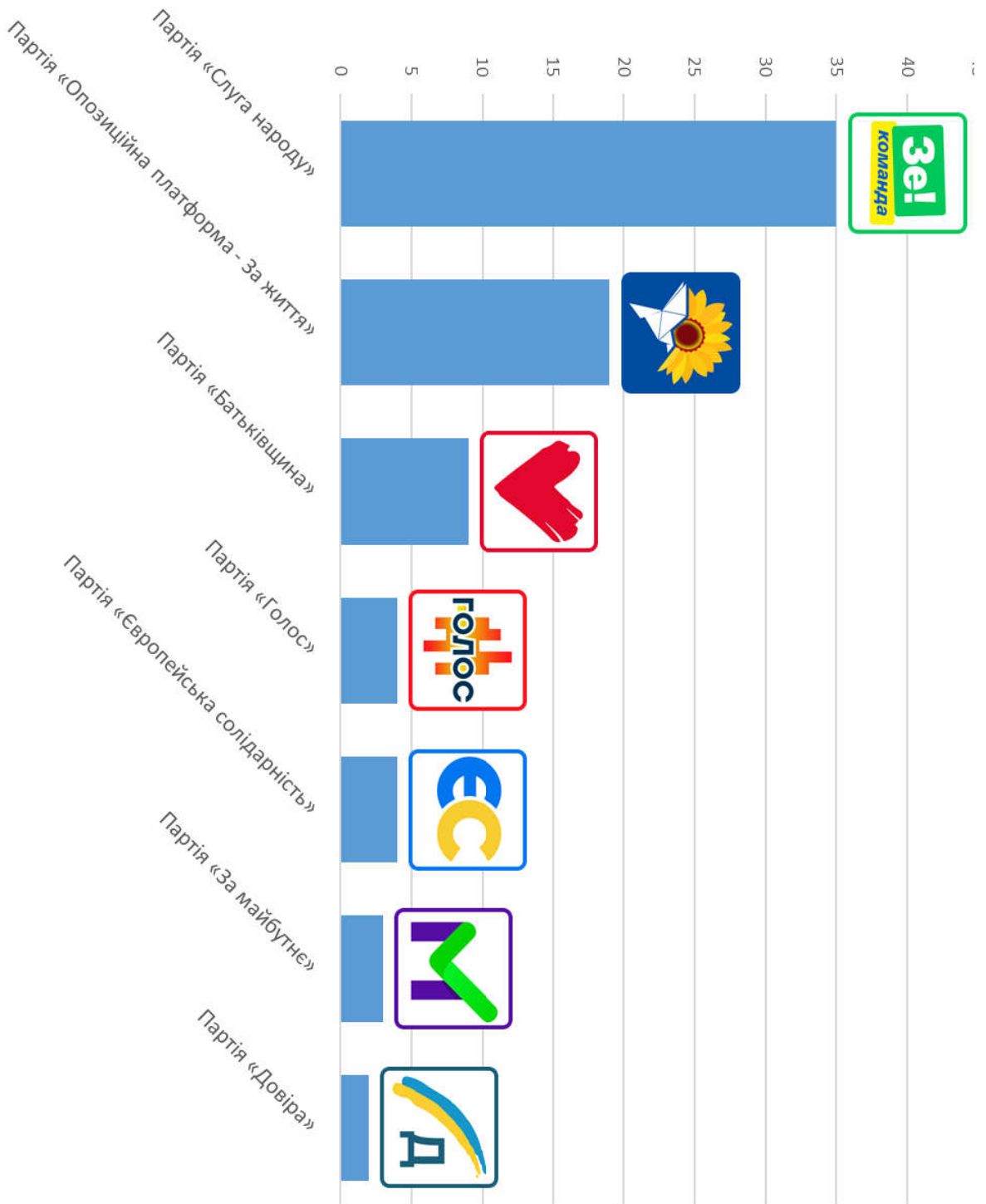
Діаграма 6. Іntenції (мета публікації)

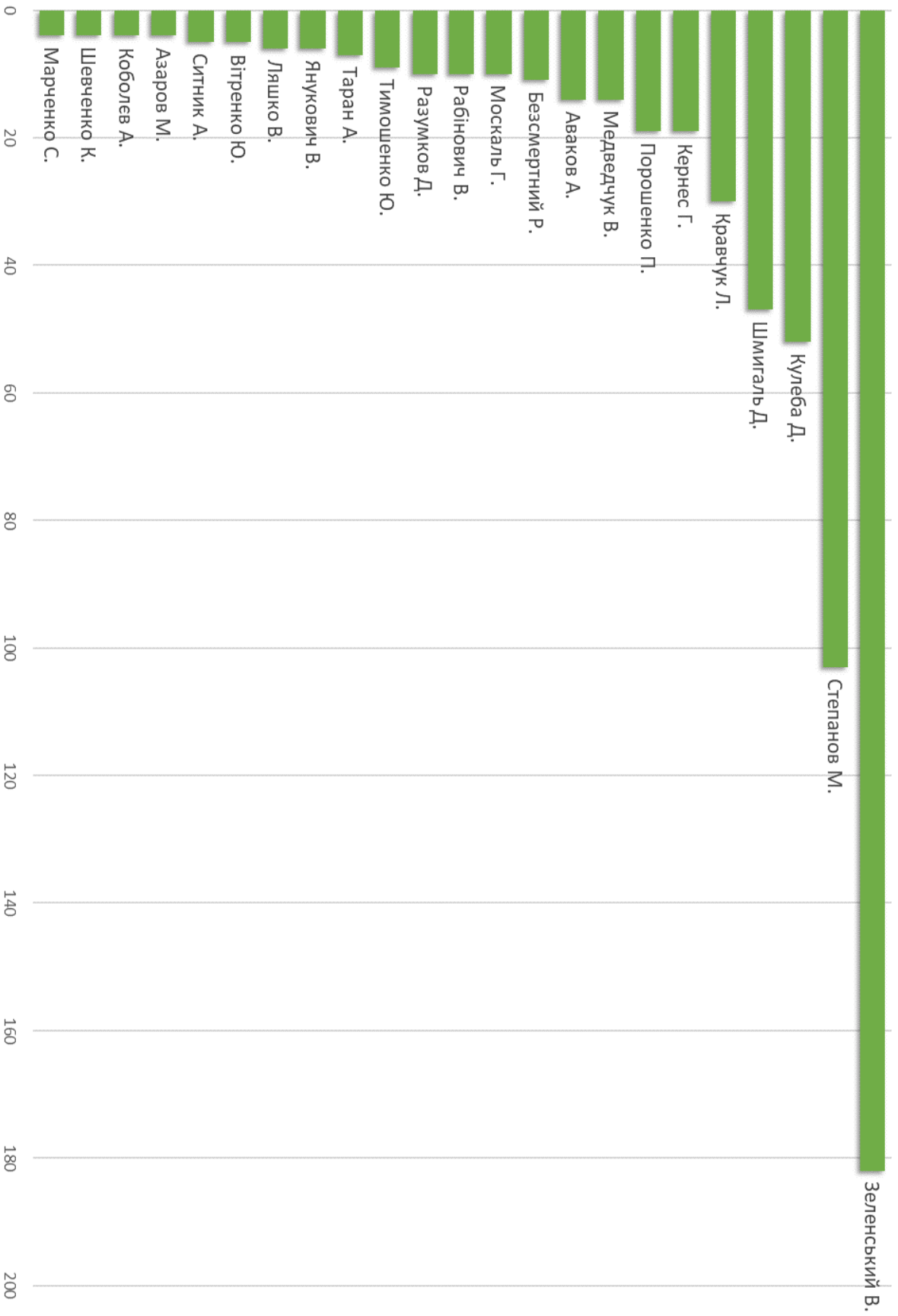
Діаграма 7. Соціальні інститути

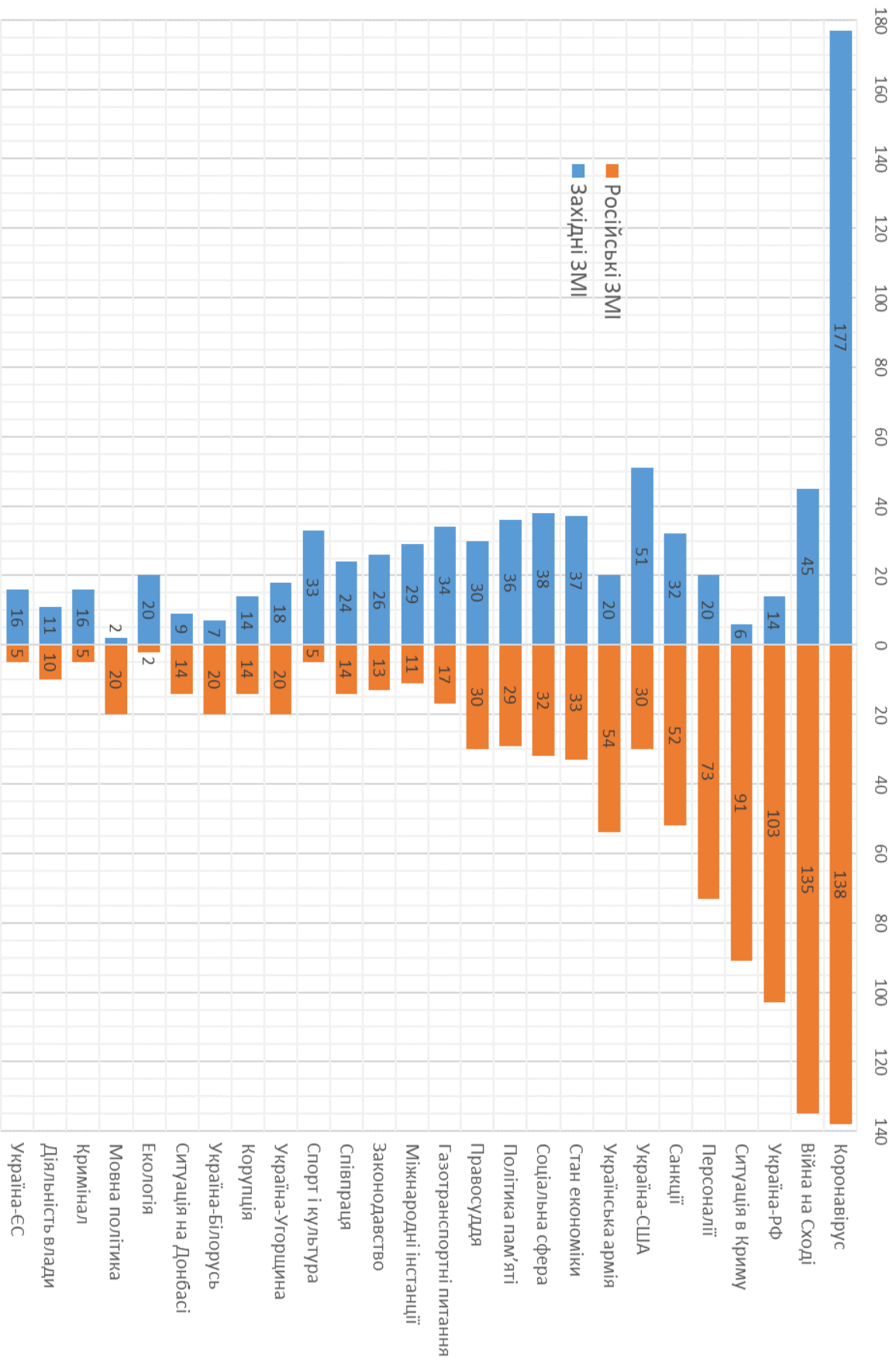
Діаграма 8. Інтенція (мета) повідомлень за соціальними інститутами

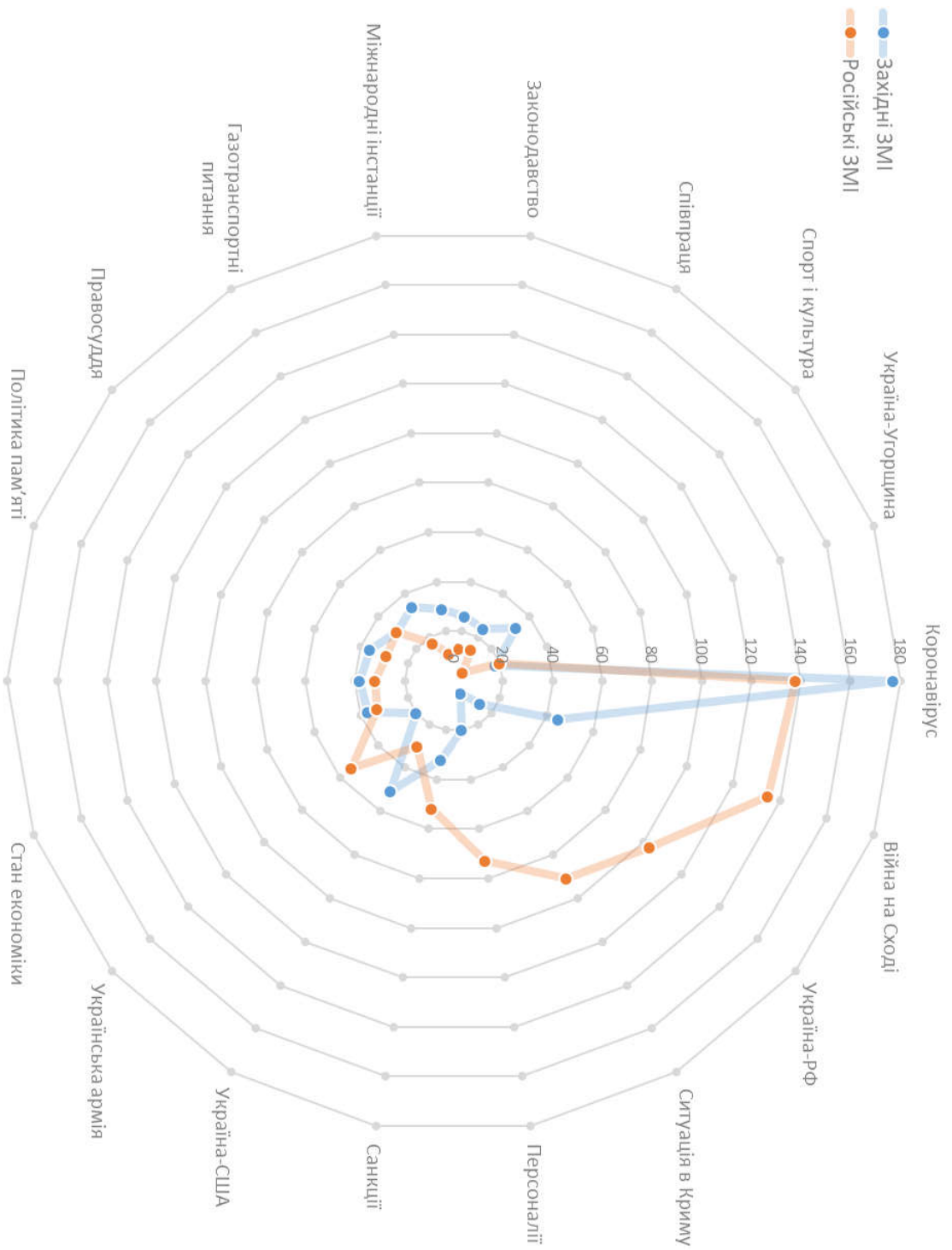
Діаграма 9. Згадувані партії

Діаграма 10. Персоналії

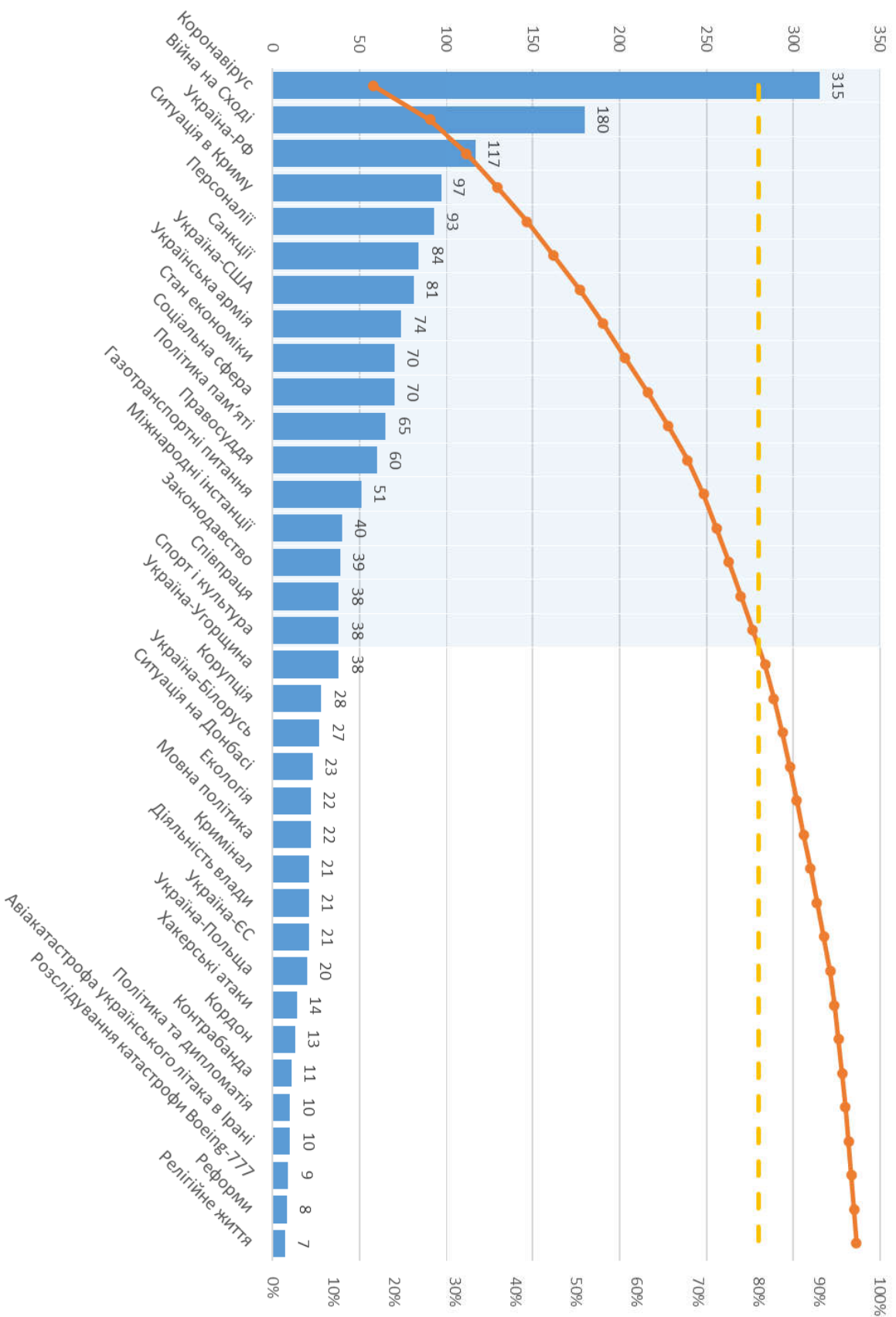
Діаграма 11. Найбільш згадувані тематичні теги в російських та західних ЗМІ

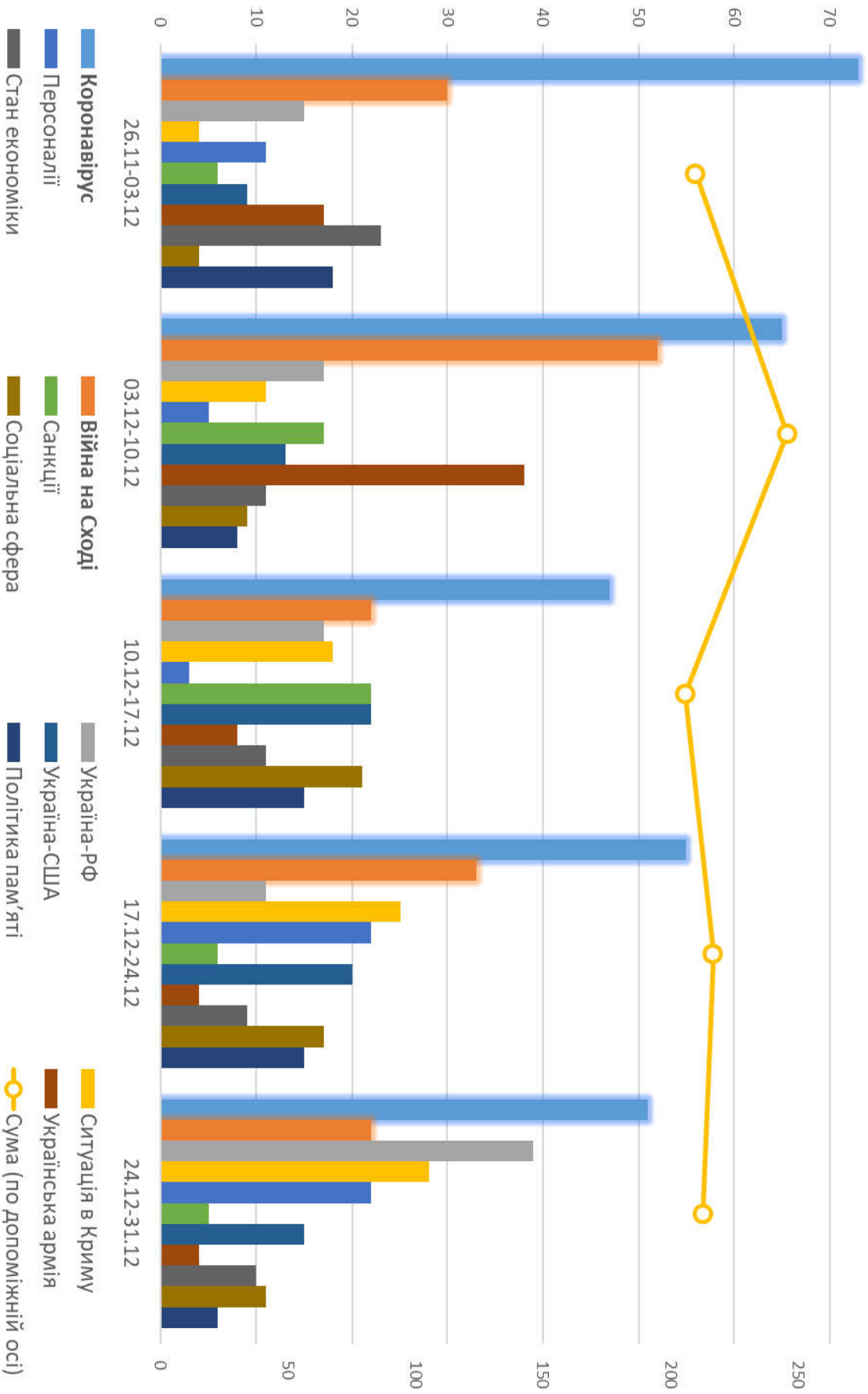
Діаграма 12. Найбільш згадувані тематичні теги в російських та західних ЗМІ

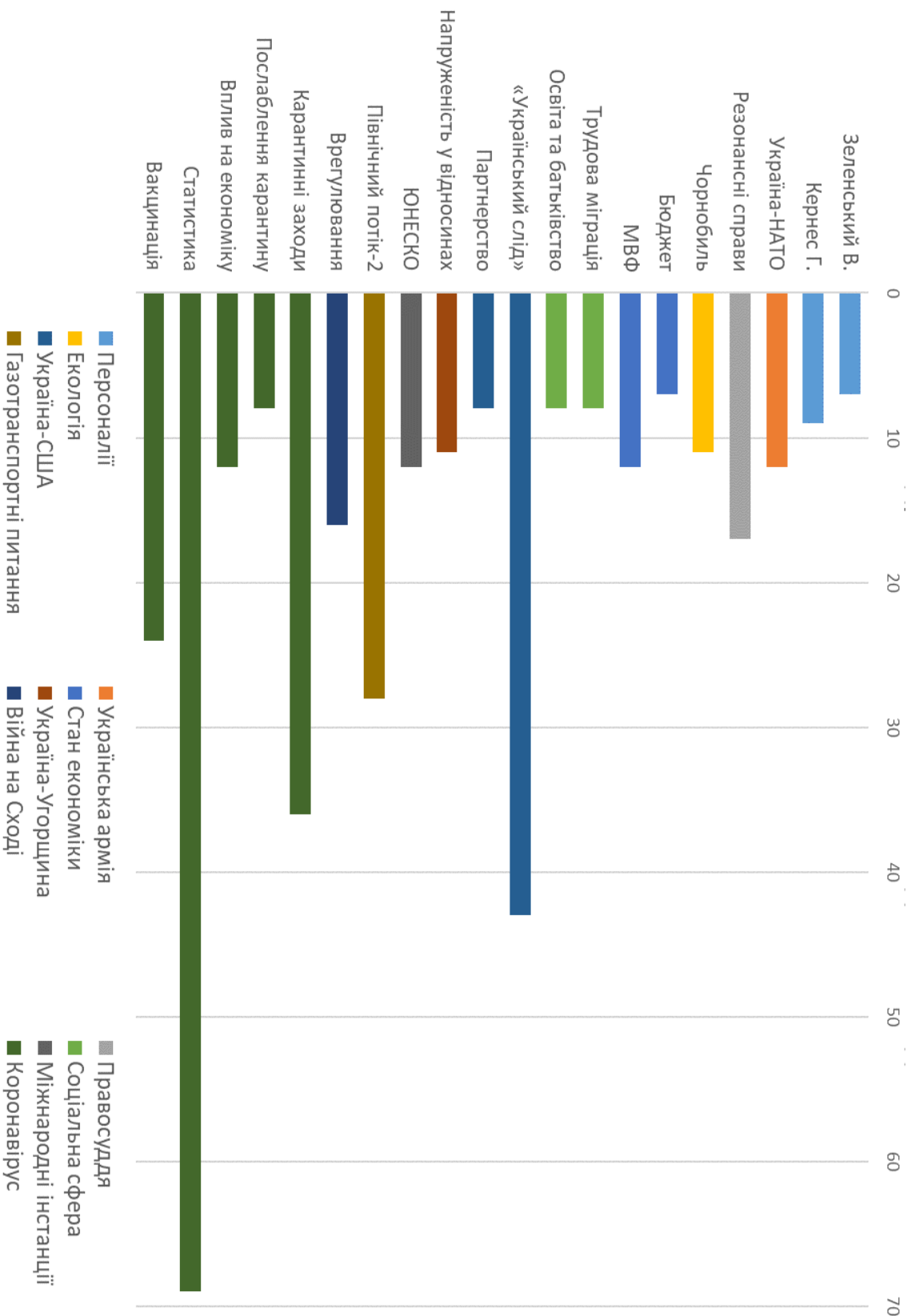
Діаграма 13. Масштабовані показники тегів, що не мають високих значень

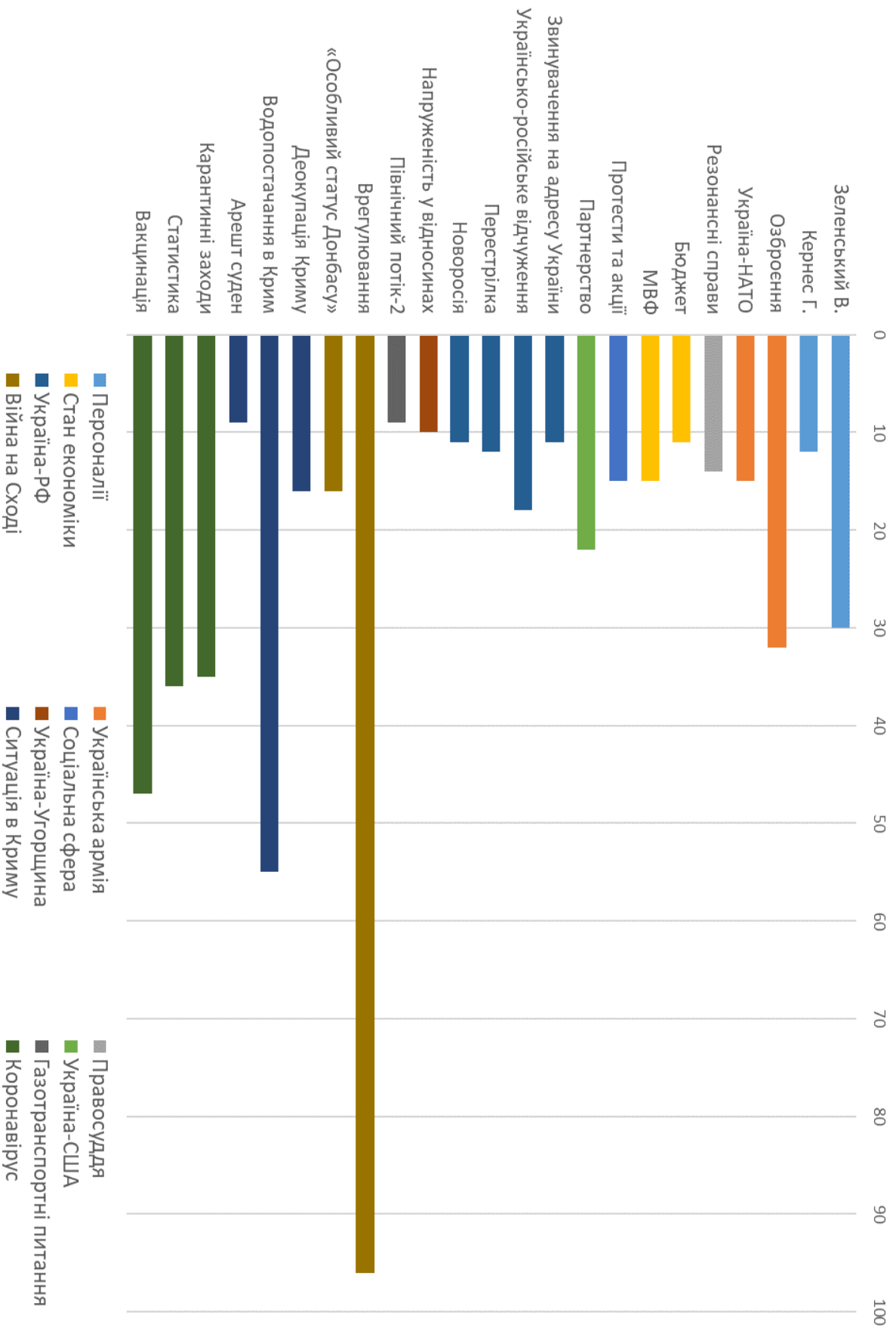
Діаграма 14. Найбільш популярні тематичні теги, що формують 80% інформаційного простору (діаграма Парето)

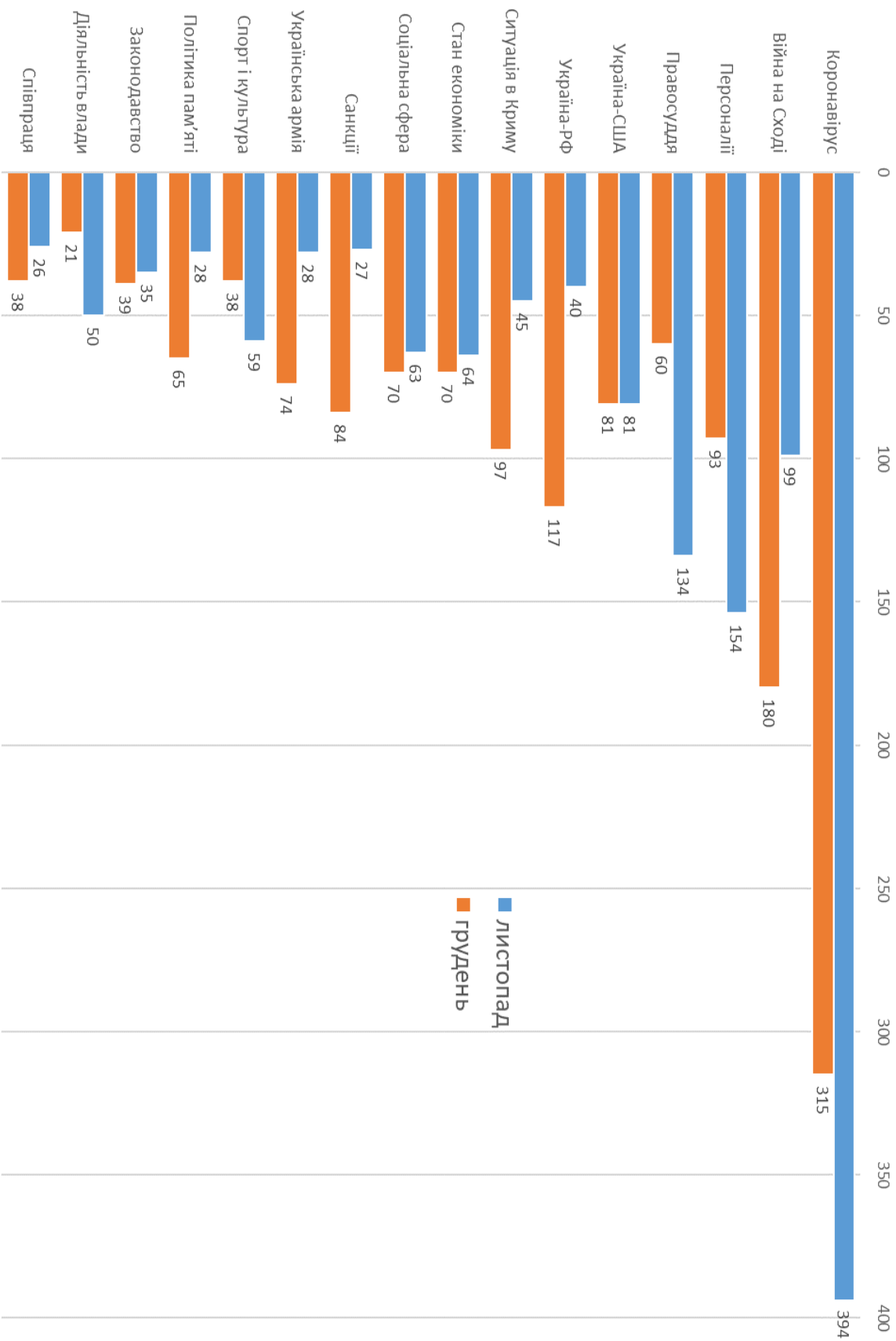
Діаграма 15. Динаміка найбільш топкових тематичних темів

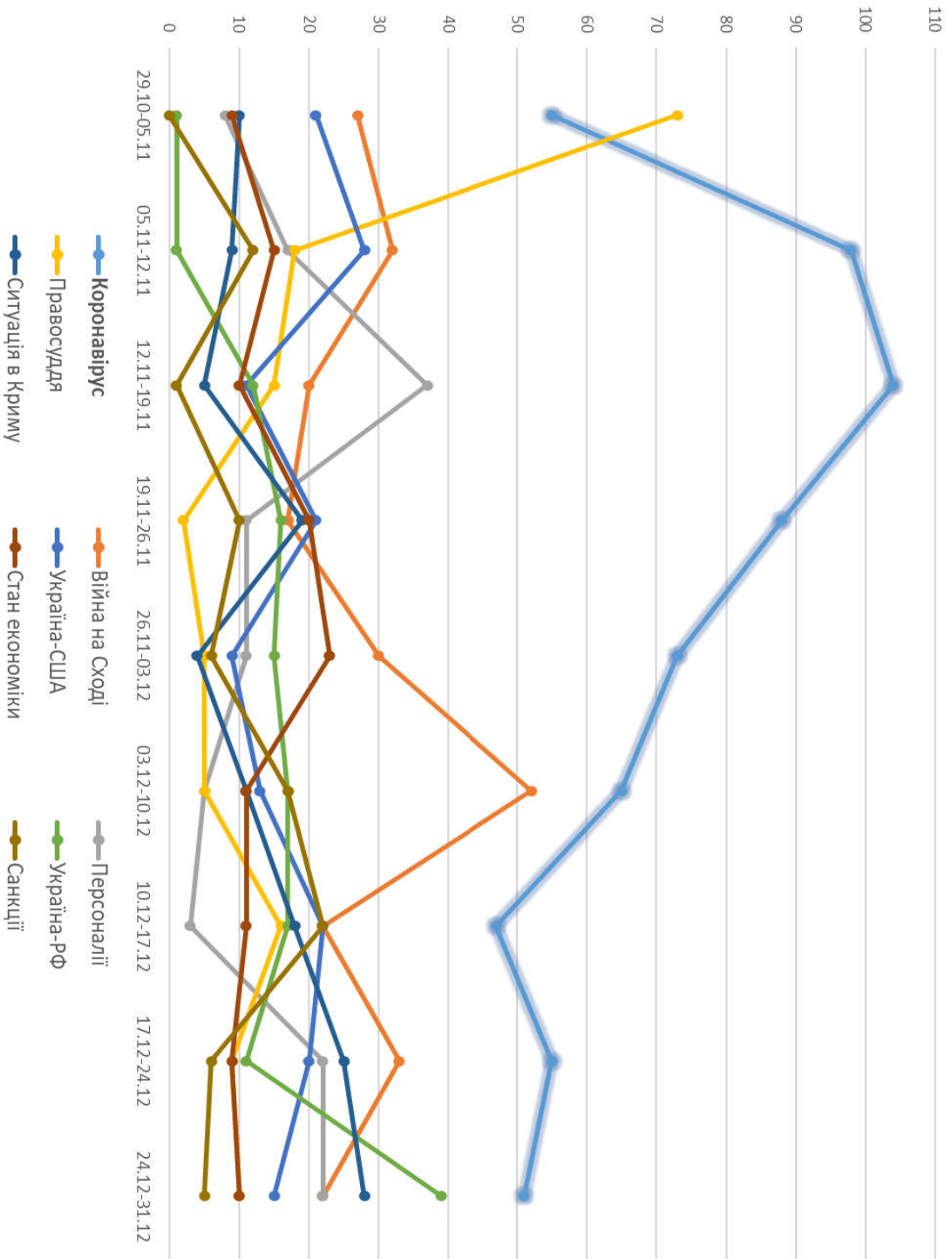
Діаграма 16. Найбільш згадувані тематичні теги та їх підтеги в західних ЗМІ

Діаграма 17. Найбільш згадувані тематичні теми та їх підтеми в російських ЗМІ

Діаграма 18. Порівняння кількості повідомлень найбільш топкових тематичних тегів за листопад – грудень

Діаграма 19. Динаміка найбільш топкових тематичних тегів за листопад – грудень

ЩОДЕННИК БЛОГЕРА *

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Михайло Апостол, радник міністра МВС, народний депутат VII скликання, кандидат історичних наук

Ціна 400 тис. га зниклої української землі – 37,5 млрд грн за 25 років

Ціна 400 тис. га зниклої української землі – 37,5 млрд грн за 25 років Ціна питання – 400 тис. га землі сільськогосподарського призначення. Якщо перевести це у фінанси, то місцева і державна казна протягом уже 25 років недоотримувала щорічно близько 1,5 млрд грн. Помножите це на 25 років з початку розпаювання земель с/г призначення – і ви отримаєте 37,5 млрд грн.

Нагадаю, що в серпні 1995 року Указом Президента України Леоніда Кучми розпочато розпаювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і кооперативам, у тому числі створеним на базі радгоспів. Таким чином, було розпайовано майже 28 млн га між 6,9 колишніх працівників колгоспів і частини радгоспів. Але з різних причин майже 100 тисяч майбутніх власників не отримали сертифікатів на право мати у власності свою частку землі (був такий термін «право мати право»). До цього часу так ніхто і не з'ясував, чому не знайшлося власника і хто користується цією «нічиєю» землею.

Я декілька років намагався знайти цей корінь зла, але все так заплутано і незрозуміло, що мені не вдалося розплутати цей корупційний клубок.

Думаю, цією «загубленою» землею користуються ті, хто придумав цю аферу.

Чи візьметься хтось знайти цю землю і змусити працювати на громаду? Поживемо – побачимо. А причиною безладу в земельних відносинах є відсутність повної інвентаризації земель сільськогосподарського призначення. Щось наче робимо, кошти платників податків списуємо, а все дарма. Вчергове наголошую: необхідно провести повну інвентаризацію

земель сільськогосподарського призначення, особливо земель державної власності, які в час першої реорганізації, а проводилася вона за підручниками «американських хлопців», були надані в постійне користування державним підприємствам, науковим установам, різноманітним дослідницьким господарствам і станціям, землі резерву і запасу, які на сьогоднішній день є основною корупційною складовою і головною годівницею різного роду чиновників, аферистів.

Через це ніхто не бажав і не бажав розібратися з ефективністю використання і хто користується:

більш ніж півтора мільйона гектарів надано органам державної влади та місцевому самоврядуванню, громадським організаціям, закладам освіти та культури, профспілкам, закладам торгівлі, житлово-експлуатаційним організаціям; близько 550 тис. га надано промисловим підприємствам;

640 тис. га надано підприємствам транспорту; понад 400 тис. га віддано підприємствам, організаціям, навчальним закладам Міноборони;

більше ніж 500 тис. га надано в постійне користування організаціям, підприємствам, установам оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення;

250 тис. га водогосподарських підприємств, 88 тис. га спільних підприємств, міжнародних об'єднань і організацій юридичних і фізичних осіб;

майже 800 тис. га землі, не наданої у власність або постійне користування в межах населених пунктів (теоретично передано, але технічної документації не виготовлено);

неоформлені юридично нічийні польові дороги...

За оперативними даними, на сьогодні є близько 310 тисяч власників земельних

* Збережено стиль і граматику оригіналу

часток (паїв), які померли і спадщину не переоформили. Таким чином, близько 1,5 млн га с/г угідь фактично не мають власника, але використовуються, приносячи щорічно мільярди втрати місцевим бюджетам.

Таких земель в Україні нараховується близько 10 млн га, що приблизно дорівнює площі Болгарії.

Провівши повну інвентаризацію ефективності використання земельного банку України, ми вирішуємо три основні завдання: практично подолаємо корупційні схеми, наповнюємо місцеві бюджети і готуємо фундамент для запуску ринку землі. Щоб навести лад, потрібна, передусім, політична воля. В першу чергу, необхідно отримати розрахунки і наукове обґрунтування щодо потреб у землях с/г призначення, які перебувають у постійному користуванні сотень держпідприємств.

Після цього всю «зайву» землю на прозорих аукціонах слід виставити на продаж права оренди.

Внаслідок проведення таких аукціонів у різних областях України орендна плата зросла в 3-4 рази від стартової ціни і в 6-8 разів від ціни, яку платили до аукціону. Це додатково 30-40 мільярдів щорічно в місцеві бюджети (<https://agropolit.com/blog/441-tsina-400-tis-ga-znikloyi-ukrayinskoyi-zemli--375-mlrd-grn-za-25-rokiv>). – 2021. – 06.01).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Віктор Дубовик, керівник Офісу протидії рейдерству Міністерства юстиції України

Як уберегти власну земельну ділянку чи свій аграрний бізнес від «реєстраційного» рейдерства?

Аграрна сфера сьогодні є однією із найперспективніших для суб'єктів господарювання в нашій державі, а скасування заборони на відчуження земель сільськогосподарського призначення, які перебувають у приватній власності, має стати

серйозним поштовхом для розвитку вітчизняної аграрної галузі та залучення іноземних інвестицій.

Зворотній відлік до запуску обігу земель сільськогосподарського призначення вже розпочато. З 1 липня 2021 року громадяни України матимуть змогу придбати до 100 гектарів землі в одні руки, а вже за три роки покупцями земельних ділянок зможуть бути юридичні особи. При цьому з 1 січня 2024 року для всіх осіб, як фізичних, так і юридичних, діятиме загальне обмеження щодо площі земельної ділянки – не більше ніж 10 тис. гектарів.

Відкриття ринку землі – це не лише нові можливості, але й нові виклики, адже такий цінний нерухомий земельний актив буде недовго тішити око законного власника, якщо потрапить у поле зору шахраїв, які шляхом маніпуляцій із даними державних реєстрів спробують захопити чи привласнити ділянку.

Профілактика «реєстраційного» рейдерства Перш ніж розповісти про профілактичні засоби, пропоную розібратися, що ж таке «реєстраційне» рейдерство.

Як відомо, поняття «реєстраційне рейдерство», як, власне, і саме визначення «рейдерство», не закріплено на законодавчому рівні і не визначено у Кримінальному кодексі (КК) України як окреме кримінально-каране діяння. При цьому низка норм кримінального законодавства (наприклад, положення статей – 190 «Шахрайство», 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», 2051 «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців», 2062 «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» КК України та ін.) містить ознаки кримінальних правопорушень, які можна трактувати як незаконне позбавлення права власності на нерухоме майно.

Рейдерство в Україні – це багатокомпонентне явище, яке має різні прояви: майнові чи корпоративні спори, шахрайські дії, кіберзлочини, порушення у сфері державної

реєстрації. Саме останні дії – незаконне внесення змін до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ДРП) або Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – в Офісі протидії рейдерству Мін'юсту ми трактуємо як «реєстраційне» рейдерство.

Панацеї від «реєстраційного» рейдерства, звісно, немає, але існують профілактичні засоби – універсальні правила майнової і корпоративної «гігієни», дотримання яких максимально убезпечить власників земельних ділянок.

Про які саме превентивні заходи йдеться? У першу чергу слід потурбуватися про належне оформлення документів, що посвідчують право власності, присвоєння кадастрового номеру земельній ділянці і внесення відповідних відомостей до ДРП. Якщо речове право зафіксовано лише на паперових носіях, скажімо, на руках є державний акт на землю старого зразка і коректні відомості про земельну ділянку досі не відображені у Державному земельному кадастрі, спершу варто подбати про присвоєння ділянці кадастрового номеру, а потім – внести відомості про речові права до ДРП. «Оцифрування» таких документів не лише захистить власника земельних соток чи гектарів від незаконних майнових оборудок, а й суттєво спростить проведення будь-яких юридичних операцій (відчуження, оренда, суперфіцій тощо) із землею.

Якщо йдеться про превентивні заходи для бізнесу, то з метою захисту юридичної особи від будь-яких незаконних посягань варто передбачити в статуті низку запобіжників, які мінімізують ризики атаки. Для підприємств, які працюють в аграрній сфері і мають великий земельний банк, необхідно встановити статутні обмеження для представницьких функцій керівника і внести відповідні відомості до ЄДР. Наприклад, передбачити обмеження для директора на розірвання договорів оренди земельних ділянок. Не зайвим буде прописати в статуті умову про необхідність нотаріального посвідчення договорів оренди земельних ділянок. Нотаріальне посвідчення – це додаткова гарантія безпеки правочину.

Ну і, звісно, ніхто не скасовував правила «поінформований – значить озброєний», тому власникам землі раджу скористатися послугами новітніх моніторингових сервісів, які дозволяють отримати миттєві повідомлення про зміну статусу об'єкта нерухомого майна у ДРП.

Класичні схеми аграрних атак і механізми захисту

В Офісі протидії рейдерству ми проаналізували проблематику аграрного рейдерства, умовно виділивши 3 класичні схеми атаки.

Схема 1. Зміна власника земельних ділянок шляхом внесення змін до реєстру.

Державний реєстратор за відсутності визначених законодавством документів або на підставі підроблених документів вносить зміни до відомостей ДРП щодо власника земельної ділянки.

Схема 2. Рейдерське захоплення врожаю.

На підставі підроблених документів про перехід права власності на корпоративні права фермерського господарства до Державного реєстру прав вноситься запис про зміну власника підприємства, а вже наступного дня «нові власники» починають збирати врожай на земельній ділянці.

Схема 3. Незаконне припинення договорів оренди, емфітевзису і суперфіцію та реєстрація іншого речового права за третьою особою.

Аграрій обробляє земельні ділянки на підставі договорів оренди, а згодом, шляхом вчинення незаконних реєстраційних дій, такі договори оренди припиняються та право оренди земельних ділянок реєструється за третьою особою.

Якщо одна із цих схем «спрацювала» і аграрний бізнес потрапив в поле зору рейдерів, надзвичайно важливо обрати правильний спосіб захисту своїх прав: без зволікань звернутися зі скаргою до Офісу протидії рейдерству Мін'юсту або ж до суду.

Адміністративний порядок оскарження реєстраційних дій, власне звернення зі скаргою до Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації Мін'юсту, є ефективним і оперативним інструментом, який дозволяє

швидко (в окремих випадках – протягом доби!) відреагувати на порушення у сфері державної реєстрації. При цьому слід врахувати, що паралельне застосування механізмів адміністративного і судового оскарження може унеможливити задоволення скарги: відповідно до вимог законодавства, Міністерство юстиції України повинно відмовити у задоволенні скарги, коли наявна інформація про судові провадження у зв'язку із спором між тими самими сторонами, із того самого предмета і підстав.

При цьому існують випадки, коли особа, яка вважає, що її права порушені діями чи рішеннями державного реєстратора, може звернутися виключно до суду. Наприклад, якщо було пропущено строк для адміністративного оскарження реєстраційних дій (минуло більше ніж 60 днів із моменту, коли особа дізналася чи могла дізнатися про порушення своїх прав), чи йдеться про оскарження рішень, ухвалених державним реєстратором до 1 січня 2016 року (тоді Мін'юст ще не мав відповідних повноважень), або ж оскаржуються нотаріальні дії/відмова в їх вчиненні (згідно з приписами статті 50 Закону України «Про нотаріат», нотаріальна дія або відмова у її вчиненні оскаржуються до суду.).

Обрання правильного механізму реагування, чітке розуміння, до якого органу звертатися – це запорука ефективного захисту майнових чи корпоративних прав! (<https://agropolit.com/blog/449-yak-uberegti-vlasnu-zemelnu-dilyanku-chi-sviy-agrarniy-biznes-vid-reyestratsiynogo-reyderstva>). – 2021. – 11.01).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Леонід Корейба, голова спілки Центр розвитку земельних правовідносин в Україні

Передача земель сільськогосподарського призначення з державної до комунальної власності – ключові моменти

Давайте розберемось, як виконуються слова Володимира Зеленського, які він проголосив

на земельному форумі 15 жовтня 2020 року: «Ми повертаємо землі людям. З центру – на місця. Це логічно й справедливо. Це важливо для завершення децентралізації. Бо саме громади найкраще знають, як організувати своє життя: де має бути садочок, школа, комунальні дороги, садові насадження та промислові об'єкти».

Вже сформовано законодавче підґрунтя для передачі земель сільськогосподарського призначення з державної до комунальної власності :

1. 15 жовтня Президент України Володимир Зеленський підписав Указ №449/2020 про передачу земель сільськогосподарського призначення з державної до комунальної власності.

2. 16 листопада Кабінет Міністрів України ухвалив постанову №1113 «Деякі заходи щодо прискорення реформ у сфері земельних відносин», яка запускає механізм повноцінної передачі з державної у комунальну власність земель сільськогосподарського призначення всім без виключення територіальним громадам.

3. Статтею 117 Земельного кодексу України сформовано загальний порядок передачі земель з державної у комунальну власність.

Зверніть увагу, що процес передачі у колективну власність с.-г. землі започатковано Порошенком (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні»). Він досі чинний. Відповідно до цього документа, необхідно здійснити передачу земель колективної власності ліквідованих колективних сільськогосподарських підприємств до комунальної власності, завершити процес допаювання до 2025 року сільськогосподарських угідь з обов'язковою передачею несільськогосподарських угідь у комунальну власність.

В рамках реформи місцевого самоврядування та децентралізації влади цей

процес вже відбувається, і велика частина земель державної власності наразі передана у комунальну під розпорядження громад. Нібито ціль щодо отримання громадами більших повноважень виконується. А, починаючи з 1 січня 2025 року, у комунальну власність громад мають відійти ще не приватизовані громадянами України ділянки. У статті 13 Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)» сказано: у разі, якщо до 1 січня 2025 року власник невитребуваної земельної частки (паю) або його спадкоємець не оформив право власності на земельну ділянку, він вважається таким, що відмовився від одержання земельної ділянки. У цій же статті сказано, що у випадку простроченого терміну оформлення у людини ще є шанс через суд продовжити терміни оформлення, проте через 7 років сільська рада може її продати іншому власнику. Розглянемо алгоритм передачі земель сільськогосподарського призначення з державної до комунальної власності:

провести інвентаризацію документів, що були видані до 2013 року та посвідчують право користування на земельні ділянки (рішення рад про надання земельних ділянок, договори оренди, державні акти на право постійного користування тощо);

провести інвентаризацію державних актів на право власності на земельні ділянки, які були видані до 2013 року.

Це важливо з точки зору недопущення накладання ділянок приватної власності на проінвентаризовані земельні ділянки, які помилково можуть бути віднесені до державної власності.

Встановити фактичне місцезнаходження таких ділянок.

Щоб зрозуміти вимоги алгоритму, розглянемо документи, які дають право власності на землю в Україні:

1. З 1992-2001 рр. в Україні діяв державний акт на земельну ділянку рожевого (червоного) кольору, який не містив кадастрового номеру земельної ділянки. Крім відсутності інформації щодо кадастрового номеру, рожеві

акти могли містити дані щодо декількох земельних ділянок з різними цільовими призначеннями. Наприклад, для ведення особистого селянського господарства, а також для будівництва та обслуговування житлового будинку господарських будівель і споруд (присадибна ділянка). На таких документах могли бути навіть виправлення ручкою.

2. Видавався Державний акт за 2002-2008 рік – має нову форму та зелений колір, а також кадастровий номер.

3. Видавався Державний акт за 2009-2012 рік – має кадастровий номер, синій колір та додаткове поле про ідентифікаційний номер власника ділянки.

4. Видавався Державний акт за 2013-2015 рік – Витяг та Свідоцтво з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

5. З 2016 року – лише витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Таким чином, під загрозою залишаються усі ділянки, які не зареєстровані у державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Навіть ті, що мають кадастровий номер на акті. А особливо у випадку несформованої ділянки в кадастрі. Тобто коли ділянка не відображається на публічній кадастровій карті й у загальнодержавній системі відомостей державного земельного кадастру.

Кому вигідно:

Громадам, які можуть здавати цю землю в оренду і навіть продати іншому власнику.

Кому не вигідно:

Громадянам, які у силу різних обставин не можуть оформити право власності. Наприклад, ділянки можуть належати громадянам інших держав, з якими родичі, які проживають в Україні та мають усі права спадку на цю ділянку, втратили зв'язок. Також навряд чи можна буде отримати земельну ділянку в рамках безоплатної приватизації для ведення, скажімо, особистого селянського господарства, якщо така має кращі перспективи розвитку громад (<https://agropolit.com/blog/446-peredacha-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya-z-derjavnoyi-do-komunalnoyi-vlasnosti--klyuchovi-momenti>). – 2021. – 13.01).

Блог на сайті «AgroPolit.com»

Про автора: Вадим Чувпило, кандидат наук з державного управління у галузі регулювання земельних відносин.

Особливості орендних відносин та права постійного користування напередодні відкриття ринку землі – що треба знати українцям про закон

Тему відкриття ринку землі можна без перебільшення назвати ровесницею незалежності нашої держави. Вже третій десяток років триває так звана земельна реформа. З самого її початку було задано центральну лінію – вільний обіг земель. Ніхто не знав, що етапи запровадження ринку землі в Україні просто стануть нескінченною традицією періодичного коригування Земельного кодексу України.

Загалом питання на перший погляд не таке вже і надскладне, адже фактично в Україні не має вільного обігу лише один вид використання земель сільськогосподарського призначення, приватної форми власності – для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

З останніх подій, які фактично можна назвати «реактивним прискоренням» відкриття ринку земель сільськогосподарського призначення, стало ухвалення 31 березня 2020 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» (№ 552-IX). Відповідно до пункту 1 Прикінцевих положень: цей Закон набирає чинності з 1 липня 2021 року, а отже залишилось не так багато часу для того, аби зрозуміти, на що слід звернути увагу громадянам, які тією чи іншою мірою потенційно є учасниками цього процесу.

Крім приватних землевласників, згаданий Закон стосується і користувачів, які на умовах оренди або постійного користування здійснюють свою господарську діяльність на землях державної та комунальної власності. Далі про все це по порядку.

Щодо земельних ділянок, які перебувають в оренді, то сам Закон не вносить абсолютно

нічого нового, а лише розблоковує повноцінне функціонування статті 9 Закону України «Про оренду землі», яка гарантує переважне право орендаря на отримання орендованої земельної ділянки у власність. Дослівно це матиме таку формулу: громадянин-орендар, який орендує земельну ділянку для ведення товарного сільськогосподарського виробництва (пай), має переважне право на придбання її у власність, але за умови, що він сплачує ціну, за якою вона продається, а в разі продажу на аукціоні – якщо його пропозиція є рівною з пропозицією, яка є найбільшою із запропонованих учасниками аукціону. Тож, переважне право на купівлю орендованої земельної ділянки жодним чином не гарантує кінцевий результат і на практиці буде працювати за загальними правилами ринку (хто власнику запропонував вищу ціну, тому він і продасть).

Специфіка постійного користування в умовах вільного обігу земель сільськогосподарського призначення має дещо інший зміст у порівнянні з орендними відносинами. Право постійного користування за своїм змістом дає можливість громадянину користуватися земельною ділянкою державної або комунальної форми власності безстроково, на відміну від оренди.

В публікації ми ведемо мову про громадян України, яким належить право постійного користування, право довічного успадкованого володіння земельними ділянками державної і комунальної власності, призначеними для ведення селянського (фермерського) господарства, а також орендарів земельних ділянок, які набули право оренди землі шляхом переоформлення права постійного користування щодо зазначених земельних ділянок до 2010 року.

Відповідно до змін, які набудуть чинності з 1 липня 2021 року, розділ X «Перехідні положення «Земельного кодексу України» буде доповнено пунктом 6-1, згідно з яким громадяни мають право на викуп зазначених земельних ділянок у власність з розстрочкою платежу до десяти років за ціною, яка дорівнює нормативній грошовій оцінці таких земельних ділянок, без проведення земельних торгів. У разі купівлі земельної ділянки з розстроченням

платежу право власності переходить до покупця після сплати першого платежу.

Слід відзначити, що це «прорив» у вирішенні вже застарілої проблеми, адже чинне законодавство «загнало» громадян з цього питання у глухий кут, воно систематично виносилось на обговорення Асоціаціями фермерів та дрібних землевласників на спільні наради з органами державної влади та місцевого самоврядування. Врешті ці зміни припинять і неоднозначну судову практику з питань успадкування постійного користування землею.

Варто звернути увагу, що заборона на продаж земель сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності зазначеними змінами не скасовується, і у вільний обіг додатково потрапляють лише паї, проте вказані обмеження не стосуватимуться випадку, коли громадянин матиме намір реалізувати своє право на викуп ділянки з постійного користування або довічного успадкованого володіння, як це передбачено вищезгаданими змінами.

Таким чином, зміни, які мають удосконалити ринок земель сільськогосподарського призначення починаючи з 1 липня 2021 року, є позитивною тенденцією розвитку правових відносин у галузі земельного права. Але кожному слід мати на увазі, що важливими складовими успішного застосування нововведень на практиці є залучення фахівців та виваженість рішень з метою уникнення тіньових схем відчуження земель, адже з новими можливостями з'явиться велика кількість ризиків стати заручником шахрайських дій (<https://agropolit.com/blog/444-osoblivosti-orendnih-vidnosin-ta-prava-postiynogo-koristuvannya-naperedodni-vidkrittya-rinku-zemli--scho-treba-znati-ukrayintsyam-pro-zakon-552-ix>). – 2021. – 21.01).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Руслан Арсірій, суддя Окружного адміністративного суду міста Києва.

Діджиталізація не може починатись там, де закінчуються марки

Поки йдуть тестування електронного судочинства, в судах першої інстанції намагаються самотужки вирішити проблеми, які виникли внаслідок впровадження електронних систем.

Впровадження ЄСІТС останнім часом нагадує давню байку про лебедя, щуку і рака, яка була написана більш ніж півтора століття тому, однак, ставлення до вирішення деяких питань залишається актуальним і нині. Без системного підходу, злагожденості дій та прогнозування не можна розраховувати на позитивний результат ні в діджиталізації судової влади, ні в будь-яких інших процесах.

Представники суддівської та адвокатської спільноти в своїх публікаціях постійно висловлюють занепокоєння стосовно переходу до електронного судочинства, а точніше – заходів, які вживаються розробниками для нібито його впровадження. На жаль, діджиталізація суду сьогодні відбувається в умовах, коли учасники судових процесів існують в одній площині, розробник ЄСІТС та її частини «Електронний суд» – в іншому вимірі. При цьому, суддів взагалі ніхто не запитує про функціональну доцільність та зручність у використанні запропонованих модулів. Враховуючи, що у сучасному світі всі здобутки оцінюються, в першу чергу, по рекламних кампаніях, то у сторонніх спостерігачів може скластись уявлення, що для електронного судочинства на сьогодні вже створено належні умови, а судді та працівники судів цей процес просто ігнорують. Однак це не так. Ми жодним чином не применшуємо можливостей електронних засобів зв'язку, але вони повинні відповідати заявленим потребам, бути захищеними та використовуватись в судових органах відповідно до положень процесуальних кодексів. На жаль, з усіма цими аспектами у нас великі проблеми, які не вирішуються роками.

В умовах дефіциту марок, тобто браку фінансування судів, що, практично, паралізувало процес надсилання кореспонденції сторонам судового процесу, впровадженню електронного судочинства було надано нового прискорення. Існує думка, що в такий спосіб буде досягнуто

значної економії на послугах АТ «Укрпошта». Однак діджиталізація не може починатись там, де закінчуються марки! Це тривалий дороговартісний, трудомісткий процес, і навіть при його вдалому впровадженні він не може бути єдиним способом комунікації з судом. Адже таким чином будуть встановлені обмеження при зверненні до суду, які нададуть переваги тим учасникам судового процесу, які мають відповідне обладнання, навички в електронній взаємодії та мають електронно-цифровий підпис, поряд з іншими учасниками. Юристи вже висловлювали своє занепокоєння з приводу обмежень доступу до судових сервісів наявністю електронно-цифрового підпису. Дійсно, не всі громадяни мають можливість та бажання отримувати ЕЦП лише для використання його в «Електронному суді» (зазначу, що система використання ЕЦП недосконала та далеко не універсальна). У цьому розрізі виникає питання обмеження доступу до правосуддя за умови надання «Електронному суду» ознак обов'язковості. А в ситуації, коли через брак коштів поштою направити кореспонденцію неможливо, обмеження можуть набрати загрозливого характеру.

Суддів, у свою чергу, також хвилює питання законодавчого врегулювання запропонованої інформатизації судів. Йдеться про пункти 15-16 Перехідних положень КАСУ, якими визначено, що до початку функціонування ЄСІТС (невдале впровадження якої було зупинено майже 2 роки тому), подання, реєстрація та надсилання процесуальних документів, доказів, формування, зберігання та надсилання здійснюється в паперовій формі. Тож працівники судів до всіх покладених на них обов'язків повинні постійно пояснювати сторонам про те, що перехідні положення процесуального кодексу не скасовані та повинні виконуватись.

На сьогодні «Електронний суд», як і інші модулі ЄСІТС, використовуються судами в тестовому режимі і такий спосіб комунікації зі сторонами жодним чином процесуально не закріплений. В той же час Верховна Рада України нещодавно прийняла за основу

законопроект № 3985, який передбачає поетапне впровадження ЄСІТС. Однак парадокс полягає в тому, що вказаний законопроект не передбачає існування електронної справи як такої. Тобто через «Електронний суд» сторони можуть надавати документи до суду, але на цьому процес «електронної комунікації» практично завершується. Слід зауважити, що весь тягар формування та зберігання судових справ покладено на місцеві суди – першу ланку судочинства. А от чи прийме суд апеляційної чи касаційної інстанції для перегляду процесуальні документи у тій формі, яку обрав суд першої інстанції – не відомо. Судова практика в цьому питанні різна, адже, як зазначають в ДСА, «Електронний суд» працює в тестовому режимі, тому місця для «експериментів» вдосталь.

Зокрема, нещодавно ДСА України розмістила на сайті «Судова влада» повідомлення про введення в дію низки нових елементів підсистеми «Електронний суд», в тому числі було введено електронний кабінет судді. До якої системи або підсистеми відноситься нововведення – не зрозуміло. Про неврегульованість питань взаємодії «Електронного суду» із діловодством суду ми вже писали неодноразово. Нагадаю – про ЄСІТС, до складу якої входить «Електронний суд», не йдеться ні в Положенні про автоматизовану систему діловодства суду, ні в Інструкції з діловодства у місцевих судах. Тобто в основних документах, які регулюють організацію діловодства в судах, про «електронне судочинство» немає жодного слова.

Повертаючись до новоствореного електронного кабінету судді, зазначу, що він лише дозволяє переглядати деякі документи без можливості подальших процесуальних дій в межах так званого електронного судочинства. Крім того, кабінет судді не прив'язаний до автоматизованих систем діловодства, які на сьогодні застосовуються в судах, тому доцільність його використання дуже сумнівна. Але навіть в такому вигляді він потребує вивчення та опанування функціоналом за рахунок вільного часу користувачів.

Поки йдуть тестування електронного судочинства, в судах першої інстанції

намагаються самотужки вирішити проблеми, створені самими електронними системами. Тому працівники продовжують перетворювати електронні документи в паперові, а паперові – в електронні. Це нонсенс! Розробники передбачили саме такий спосіб змішаного документообігу, при цьому в процесуальних кодексах жодним чином не закріплено спосіб ознайомлення сторін з електронними документами чи їх отримання. Витрати після такого «прогресу» не зменшуються, а збільшуються, адже на кожному етапі роботи з електронним документом створюється його паперова копія. Долучення електронних документів до паперової справи – теж не вихід. Якщо законодавець піде таким шляхом, то фактично буде знівельована головна перевага електронного судочинства – мобільність справи, зменшення витрат на папір та пересилку.

Окрім всього зазначеного, ініціатори діджиталізації не працюють над тим, аби підвищити довіру до такої форми взаємодії між судом та сторонами. На сьогодні в законодавстві відсутня процедура отримання доказів несправності модулів ЄСІТС та їх процесуального виправлення. Для чого це потрібно? Такі докази, наприклад, могли б слугувати поважною причиною пропуску строку для суду, замістити втрачений електронний документ або внести зміну у загальнодоступну електронну базу (реєстр). Це особливо важливо, якщо такі реєстри набудуть статусу єдиного джерела рішень на кшталт Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Необхідно розуміти, що електронна взаємодія – це добре, але виправлення помилок алгоритмічних систем виявляється значно складнішим, ніж виправлення людських помилок. При цьому ніхто не гарантує роботу таких систем без збоїв. Слід мати на увазі, що людський фактор разом із похибками в роботі електронних систем дають значний негативний ефект, виправити який буде дуже складно.

Навіть наявність технічного відділу з відповідними спеціалістами у суді не дає можливості уникнути, а у разі виявлення – усунути проблеми програмного забезпечення,

яке використовується у тестовому режимі та директивно встановлюється в судах. На жаль, місцеві та апеляційні суди не можуть наслідувати великій палаті Верховного Суду та брати участі в подібних експериментах, а вимушені поєднувати вимоги процесуальних кодексів та недоробки програмного забезпечення.

Я є послідовним прихильником впровадження засобів автоматизації для спрощення роботи судді, займаюсь цими питаннями близько 20 років. Події, які відбуваються в судовому діловодстві та називаються розробниками «діджиталізацією», насправді, важко віднести до процесів впровадження новітніх технологій у судочинство. На впровадження ЄСІТС за попередні роки розробниками було витрачено чималі кошти, однак, у підсумку ми маємо лише «електронне вікно» для подачі сторонами документів. У 2021 році на ЄСІТС у бюджеті не передбачено жодної гривні, тож всі проблеми залишаться «законсервованими». А прагнення до зручності комунікації для сторін процесу та зменшення рутинної роботи в судах залишаються на тому ж місці (<https://sud.ua/ru/news/blog/189553-didzhitalizatsiya-ne-mozhe-pochinatis-tam-de-zakinchuyutsya-marki>). – 2021. – 05.01).

Блог на сайті «Судово-юридична газета»

Про автора: Андрій Грушицький, суддя Верховного Суду, кандидат юридичних наук

Принципи верховенства права та диспозитивності цивільного судочинства у спорах щодо зруйнованого майна на сході України

Верховний Суд зробив висновки, що позивачі мають право на компенсацію від держави за невиконання державою свого позитивного матеріального та процесуального обов'язку за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

За висловом Арістотеля призначення держави в людському житті постає в досягненні (за допомогою законів) добродесного життя, умови й забезпечення людського щастя.

Дотримання суспільством загальних правил моралі, прагнення до добра та справедливості, побудова правової держави мають супроводжуватися тим, що відповідні філософські та юридичні категорії мають не лише зустрічатися у виступах та дописах, але й реально втілюватися в конкретних життєвих ситуаціях людського буття.

Законом України від 22 листопада 1996 року № 547/96-ВР Верховна Рада постановила приєднатися до Часткової Угоди про Європейську Комісію «За демократію через право» (Венеціанську Комісію).

Діяльність Венеціанської комісії базується на трьох основоположних принципах європейської правової традиції: демократія, права людини та верховенство права та, відповідно до статті 1 Статуту Комісії, спрямована на вивчення правових систем держав-членів, зокрема, з метою їх зближення; забезпечення верховенства права та демократії; розгляд проблем, що виникають у діяльності демократичних інституцій, зміцнення та розвиток таких інституцій.

Зміст принципу верховенства права розкрито у доповіді «Верховенство права», ухваленій Комісією 25–26 березня 2011 року. Указаний принцип є складною конструкцією, яка містить низку обов'язкових елементів: законність; юридичну визначеність; заборону свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами; дотримання людських прав; заборону дискримінації та рівність перед законом.

У вітчизняному науковому середовищі усталилась думка про те, що у новітній історії України перше посилення на принцип верховенства права для обґрунтування правомірності й підставності актів найвищої судової інстанції пов'язане з рішенням Верховного Суду України від 03 грудня 2004 року, яким було визнано неправомірними дії Центральної виборчої комісії щодо встановлення результатів повторного голосування по виборах Президента України і зобов'язано ЦВК призначити повторне голосування по виборах Президента України, хоча безпосередньо у тексті рішення поняття «верховенство права» не згадується.

Політичну кризу 2013-2014 років не вдалося врегулювати цивілізованими методами, що призвело до трагічних подій, зокрема тимчасової окупації території України, датою початку якої є 20 лютого 2014 року.

Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) встановив наявність достатніх доказів, що Росія контролювала Крим як мінімум з 27 лютого 2014 року.

Як зазначає Управління Організації Об'єднаних Націй з координації гуманітарних справ у Огляді гуманітарних потреб у 2020 році, ситуація у постраждалих внаслідок конфлікту в Луганській та Донецькій областях на сході України продовжує негативно впливати на життя понад п'яти мільйонів людей, 3,4 мільйона з яких потребують гуманітарної допомоги і захисту. Більше 3 300 мирних жителів загинуло і понад 7 000 отримали поранення. Конфлікт продовжує безпосередньо впливати на життя простих людей: щоденні обстріли, наявність наземних мін та вибухонебезпечних предметів, що не вибухнули, продовжують негативно позначатися на їхньому фізичному і психічному добробуті. Місцева інфраструктура і цивільні об'єкти також потрапляють під обстріли, внаслідок чого для мільйонів людей виникає загроза втрати доступу до водопостачання, медичного обслуговування, освіти та опалення. З початку конфлікту понад 55 000 будинків були пошкоджені або зруйновані в результаті бойових дій, і компенсація залишається однією з найбільш часто згадуваних проблем постраждалого населення. У липні 2019 року Кабінетом Міністрів було запроваджено нові процедури компенсації з виділенням близько 42 млн грн. Оскільки внаслідок конфлікту будинки були пошкоджені або зруйновані, люди страждають від впливу стихії та суворих погодних умов. У межах 5 км від «лінії розмежування» на підконтрольній Україні території 43 відсотки жителів повідомляють, що вони живуть у частково пошкоджених або зруйнованих будинках. Ситуація більш серйозна в сільській місцевості, де майже половина будинків частково пошкоджена або зруйнована. У вісімдесяти відсотків людей немає коштів для ремонту своїх домівок.

Середній дохід серед людей, чії будинки були пошкоджені або зруйновані, нижче мінімальної заробітної плати в Україні.

Усі ці події призвели до появи нової категорії справ, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, заподіяної руйнуванням майна на сході України. Намагаючись захистити свої права, громадяни звертаються до суду, при цьому можуть це зробити не завжди ефективно, адже діяльність третьої гілки влади має свої особливості, яка чітко визначена законами та процесуальними кодексами.

На відміну від суспільних уявлень про керівників органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств і установ, суддя не може, постукавши кулаком по столі або зателефонувавши підлеглим дати їм «прочуханку», й одразу ж вирішити прохання заявника. Проте представники третьої гілки влади можуть і зобов'язані ухвалити законне і обґрунтоване рішення, задовольнити обґрунтовану заяву потерпілого, яка разом з тим має бути оформлена відповідно до чітких формальних вимог.

Разом із демократичними змінами канув в Лету принцип встановлення об'єктивної (судової) істини. Тепер судочинство здійснюється на засадах змагальності сторін.

Суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ЦПК України, в межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених цим Кодексом випадках (частина перша статті 13 ЦПК).

На цей час в процесі правозастосовної діяльності Верховного Суду неодноразово застосовувалися підходи, які до того здавалися цілком неможливими.

Так, при вирішенні спорів суд касаційної інстанції застосовує ряд нових принципів, серед яких:

– у всіх справах правосуддя й справедливості мають перевагу перед формальним розумінням права;

– *venire contra factum proprium* «заборони суперечливої поведінки», принцип, відповідно до якого поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці,

є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них;

– *jura novit curia* «суд знає закони», за яким неправильна юридична кваліфікація сторонами спірних правовідносин не звільняє суд від обов'язку застосувати для вирішення спору належні приписи юридичних норм.

Саме останній принцип було застосовано Верховним Судом при вирішенні справ за позовами громадян про стягнення матеріальної та моральної шкоди, компенсації за зруйноване внаслідок бойових дій житло.

Чітка практика у вказаній категорії цивільних справ сформувалася починаючи із лютого 2020 року (постанови КЦС ВС від 19 лютого 2020 року у справі № 423/2245/16-ц, провадження № 61-25144св18, від 26 лютого 2020 року у справі № 423/450/16-ц, провадження № 61-46200св18).

У таких справах позивачі, як правило, посилались на неотримання від держави відшкодування за пошкодження (знищення) майна згідно з чинним законодавством України та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ). Позивачі зазначали, що право на судовий захист гарантовано Конституцією України, у тому числі щодо захисту права власності, а право на відшкодування шкоди передбачено статтею 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», статтею 86 Кодексу цивільного захисту України.

Верховний Суд у своїх постановах вказував, що посилення позивачів, як на правову підставу позову, на статтю 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та статтю 86 Кодексу цивільного захисту України у взаємозв'язку з негативним обов'язком держави щодо застосування статті 1 Першого протоколу до Конвенції є безпідставними, при цьому виходив із такого.

Частина перша статті 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» передбачає спеціальне правило, відповідно до якого відшкодування шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, провадиться за

рахунок коштів Державного бюджету України відповідно до закону і з наступним стягненням суми цього відшкодування з осіб, якими заподіяно шкоду, в порядку, встановленому законом. Крім того, у порядку, визначеному законом, провадиться відшкодування шкоди, заподіяної терористичним актом організації, підприємству або установі (частина друга статті 19 вказаного Закону).

З огляду на зміст вказаних положень реалізація права на отримання зазначеного відшкодування поставлена у залежність від існування компенсаційного механізму, що має бути встановлений в окремому законі. Закон, який регулює порядок відшкодування за рахунок коштів Державного бюджету України шкоди, заподіяної терористичним актом об'єктам житлової нерухомості громадян, не був ухвалений як на час виникнення спірних правовідносин, так і на час розгляду справи судами.

При цьому у законодавстві України відсутня не тільки процедура виплати означеного відшкодування (див. для порівняння *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ від 24 квітня 2014 року у справі «Будченко проти України» (*Budchenko v. Ukraine*), заява № 38677/06, § 42), але й чіткі умови, необхідні для заявлення майнової вимоги до держави про надання такого відшкодування (див. *mutatis mutandis* ухвалу ЄСПЛ щодо прийнятності від 30 вересня 2014 року у справі «Петльований проти України» (*Petylovanyu v. Ukraine*, заява № 54904/08).

Крім того, відповідно до частини восьмої статті 86 і частини третьої статті 89 Кодексу цивільного захисту України постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 947 був затверджений Порядок надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання, механізм застосування якого не був визначений.

На підставі викладеного, передбачене у статті 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» право на відшкодування відповідно до закону шкоди, заподіяної громадянам терористичним

актом, не породжує легітимного очікування на отримання від держави України такого відшкодування за пошкоджений у період проведення антитерористичної операції житловий будинок.

З аналогічних підстав не породжує такого очікування і стаття 85 Кодексу цивільного захисту України, відповідно до якої відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, визначеному законом.

Отже, право на отримання за рахунок держави компенсації за шкоду, заподіяну у період проведення антитерористичної операції внаслідок пошкодження під час терористичного акту житлового будинку, не має у законодавстві України такої юридичної основи, що дає змогу визначити конкретний майновий інтерес позивача.

Застосування до спірних правовідносин за аналогією закону (частина восьма статті 8 ЦПК) положень статті 86 Кодексу цивільного захисту України для реалізації позивачем права, передбаченого у статті 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» Верховний Суд вважає помилковим.

Так, стаття 86 Кодексу цивільного захисту України регламентує забезпечення житлом постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій і встановлює умови як такого забезпечення, так і його заміни грошовою компенсацією. Тому припис частини 10 вказаної статті (який передбачає, що розмір грошової компенсації за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) визначається за показниками опосередкованої вартості спорудження житла у регіонах України відповідно до місцезнаходження такого майна) не можна застосувати безвідносно до інших приписів цієї статті, зокрема частини дев'ятої, яка передбачає умовою забезпечення житлом постраждалого або виплати грошової компенсації за рахунок держави добровільне передання постраждалим зруйнованого або пошкодженого внаслідок надзвичайної ситуації житла місцевим державним адміністраціям або органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання).

Кодекс цивільного захисту України не покладає тягар виплати відшкодування винятково на державу, так як передбачає існування інституту страхування у сфері цивільного захисту, метою якого, зокрема, є страховий захист майнових інтересів суб'єктів господарювання і громадян від шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (пункт 1 частини першої статті 49 цього Кодексу). Відшкодування матеріальних збитків постраждалим здійснюються за рахунок не заборонених законодавством джерел, зокрема коштів за договорами добровільного страхування, укладеними відповідно до законодавства про страхування (пункт 3 частини третьої статті 84 Кодексу цивільного захисту України).

Разом з тим, Верховний Суд зробив висновки, що позивачі мають право на компенсацію від держави за невиконання державою свого позитивного матеріального та процесуального обов'язку за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції.

Відповідно до практики ЄСПЛ принцип верховенства права зобов'язує державу поважати і застосовувати запроваджені нею закони, створюючи правові й практичні умови для втілення їх в життя (п. 184 рішення від 22 червня 2004 року у справі «Броньовський проти Польщі», заява № 31443/96).

Людські права є найвищою соціальною цінністю, їх забезпечення та захист є прямим обов'язком держави. Зобов'язання держави стосовно поваги та захисту прав людини не зникають і в умовах збройних конфліктів.

Положення преамбули ЄКПЛ вказують на те, що Високі Договірні Сторони зобов'язалися забезпечити повагу до прав людини шляхом гарантії цих прав. Гарантування прав людини з боку держави може здійснюватися як активними діями, так і утриманням від вчинення будь-яких дій. Така діяльність держави по гарантуванню прав людини пов'язана з видами зобов'язань з боку держав-учасниць Конвенції, якими є негативні та позитивні зобов'язання.

Негативні зобов'язання – це зобов'язання держави утримуватися від втручання в права та свободи, а позитивні зобов'язання – навпаки, тобто держава повинна щось зробити, вчинити певні дії, щоб особа могла скористатися своїми правами за ЄКПЛ. Це, наприклад, може включати в себе прийняття законодавства, що допоможе забезпечити користування гарантованими ЄКПЛ правами, або забезпечення реальних умов для реалізації прав.

Так, відповідно до статті 1 ЄКПЛ Високі Договірні Сторони гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені в розділі I цієї Конвенції.

Стосовно права, гарантованого статтею 1 Першого протоколу до ЄКПЛ, такі позитивні обов'язки згідно з практикою ЄСПЛ можуть передбачати певні заходи, необхідні для захисту права власності, а саме: у матеріальному аспекті держава має забезпечити у своїй правовій системі юридичні гарантії реалізації права власності (превентивні обов'язки) та засоби правового захисту, за допомогою яких потерпілий від втручання у це право може його захистити, зокрема, вимагаючи відшкодування збитків за будь-яку втрату (компенсаційні обов'язки) (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ від 03 квітня 2012 року у справі «Котов проти Росії» (*Kotov v. Russia*), заява № 54522/00, § 113); у процесуальному аспекті, хоча стаття 1 Першого протоколу до ЄКПЛ не встановлює чітких процедурних вимог, існування позитивних обов'язків процесуального характеру відповідно до цього положення визнані ЄСПЛ як у справах, що стосуються державних органів, так і у спорах між приватними особами (див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справі «Котов проти Росії», § 114).

Закон, який регулює порядок відшкодування за рахунок коштів Державного бюджету України шкоди, заподіяної пошкодженням житлового будинку внаслідок терористичного акту, відсутній як на момент виникнення спірних правовідносин, так і на момент розгляду справи судами (позитивний матеріальний обов'язок).

Оскільки ЄКПЛ покликана захищати права, які є практичними й ефективними, порушення

державою будь-якого з конвенційних обов'язків може зумовлювати необхідність присудження за це компенсації. Така компенсація може мати різні форми та встановлюватися, зокрема, залежно від виду порушення (див., наприклад, вирішення проблеми відповідальності держави за порушення права заявників на доступ до їхнього майна: рішення ЄСПЛ від 29 червня 2004 року щодо суті та від 13 липня 2006 року щодо справедливої сатисфакції у справі «Доған та інші проти Туреччини» (Doğan and Others v. Turkey), заява № 8803-8811/02 й інші; рішення ЄСПЛ від 16 червня 2015 року щодо суті у справі «Чірагов та інші проти Вірменії» (Chiragov and Others v. Armenia), заява № 13216/05, § 188-201; рішення ЄСПЛ від 16 червня 2015 року щодо суті у справі «Саргсян проти Азербайджану» (Sargsyan v. Azerbaijan), заява № 40167/06, § 152-242).

Відсутність у законодавстві України відповідних положень щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його об'єкту житлової нерухомості терористичним актом, не перешкоджає особі, яка вважає, що стосовно її права власності на таке майно певний позитивний обов'язок не був виконаний, вимагати від держави компенсацію за це невиконання на підставі статті 1 Першого протоколу до ЄКПЛ. Слід наголосити на тому, що така компенсація не є відшкодуванням шкоди за зруйноване майно.

Кожен, чий права та свободи, визнані в ЄКПЛ, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження (стаття 13 Конвенції).

Засоби юридичного захисту, які вимагаються за статтею 13 Конвенції, повинні бути ефективними як у теорії, так і на практиці; використанню засобів захисту не повинні не виправдано та необґрунтовано перешкоджати дії чи бездіяльність органів влади держави-відповідача.

Необхідність встановлення компенсаційного механізму за пошкоджене/зруйноване майно в умовах збройного конфлікту підтверджена у численних рішеннях ЄСПЛ (зокрема, рішення

у справах: Loizidou проти Туреччини від 18 грудня 1996 року; Кіпр проти Туреччини від 10 травня 2001 року; Мура Xenides-Arestis проти Туреччини від 7 грудня 2006 року; Chiragov and Others проти Вірменії [ВП] від 16 червня 2015 року, п. 199; Sargsyan проти Азербайджану [ВП] від 16 червня 2015 року).

У справі Đokić проти Боснії та Герцеговини (рішення ЄСПЛ від 27 травня 2010 року) ЄСПЛ підкреслив, що заявник чітко виразив погодження на компенсацію замість реституції і, таким чином, отримав право на відповідну суму. ЄСПЛ також констатував відсутність компенсаційної схеми, яка відповідає стандартам та практиці цього Суду, а розмір запропонованої Урядом компенсації за 1 кв. м визнав занадто малим, застосувавши критерій «ринкової вартості майна».

У справі Mikail Tüzün проти Туреччини (рішення ЄСПЛ від 27 листопада 2018 року) справжній обсяг матеріальної шкоди заявника виявився лише після складання звіту експерта на прохання суду. Незважаючи на цей звіт, суд присудив суму, яку позивач вимагав спочатку. ЄСПЛ дійшов висновку, що було б необґрунтованим очікувати, що заявник знає точний розмір своєї матеріальної шкоди у момент звернення до національного суду. У цій справі було констатоване порушення пункту 1 статті 6 ЄКПЛ.

Розглядаючи питання відновлення справедливості для такої великої кількості постраждалих людей, права власності яких було порушено, ЄСПЛ у справі Ксенідес-Артис проти Туреччини (2005) визнав, що: «Суд постановив, що порушення прав заявника [...] походить із розповсюдженої проблеми, що зачіпає велику кількість людей, а саме необґрунтоване перешкоджання «поваги до дому» заявника і «мирному користуванню його майном». Крім того, Суд не може ігнорувати той факт, що приблизно 1400 майнових справ, що розглядаються в Суді, були подані переважно греками-кіпріотами проти Туреччини».

З цієї причини Суд постановив, що Туреччина має запровадити ефективний засіб правового захисту протягом трьох місяців для забезпечення оперативного відшкодування

збитків за порушення майнових та інших прав, передбачених Конвенцією, не тільки заявнику в зазначеній справі, а й усім заявникам, чії подібні справи було розглянуто в Суді. Це змусило Уряд Туреччини створити «Комісію з нерухомого майна» (КНМ), до складу якої входили колишній Генеральний секретар та заступник Генерального секретаря Ради Європи. Згодом, у своєму рішенні у справі Демопулос та інші проти Туреччини (2010), Велика палата Суду виявила, що КНМ надала доступну та ефективну систему відшкодування.

На підставі цієї практики ЄСПЛ, яка є сталою, а відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» вона є джерелом права в Україні, так само виникають легітимні очікування щодо отримання компенсації за пошкоджене/зруйноване майно в результаті проведення антитерористичної операції.

У будь-якому випадку, коли за обставин справи порушено питання застосування концепції легітимних очікувань особи чи позитивних зобов'язань держави, перевагу мають позитивні зобов'язання держави.

Норми ЄКПЛ повинні застосовуватися національними судами так само, як внутрішнє законодавство і як норми прямої дії (постанова ВП ВС від 22 вересня 2020 року у справі № 127/18934/18, провадження № 14-83цс20).

Якщо держава не запровадила дієві компенсаційні механізми за пошкоджене/зруйноване майно в умовах збройного конфлікту на територіях, підконтрольних Уряду, це не має унеможлилювати захист права власності позивача, який гарантований Конституцією України.

Враховуючи відсутність спеціальних підзаконних нормативно-правових актів щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його майну, яке було пошкоджене або знищене під час проведення антитерористичної операції на окремих територіях Донецької та Луганської областей, а також порядку визначення її розміру, Верховний Суд вважав, що з боку держави не був виконаний позитивний обов'язок стосовно права власності на таке майно.

Стосовно розміру відповідної компенсації, необхідно зазначити, що Велика Палата Верховного Суду у пункті 72 постанови від 04 вересня 2019 року у справі № 265/6582/16-ц (провадження № 14-17цс19) зазначила, що вирішуючи вказане питання, суд має керуватися вимогами ЄКПЛ, інших актів національного законодавства та задля ефективного захисту конвенційного права встановити, зокрема, за порушення якого виду конвенційних обов'язків позивач вимагає від держави компенсацію, і чи обґрунтованим відповідно до цього порушення є її розмір.

Аналіз судової практики свідчить про те, що саме по собі розташування нерухомості на тимчасово окупованій території не може бути підставою для відмови у стягненні відповідної компенсації, оскільки на таку територію поширюється суверенітет України. Разом з тим, слід врахувати, що так званий «намібійський виняток» стосується документів, виданих органами та установами (зокрема, лікувальними закладами), що знаходяться на тимчасово окупованій території, які можуть братись до уваги судом та оцінюватись разом з іншими доказами у їх сукупності та взаємозв'язку лише під час розгляду справ про встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України (постанова КЦС ВС від 01 липня 2020 року у справі № 185/9816/16-ц, провадження № 61-40554св18).

Випадки постановлення судових рішень, якими відмовлено у задоволенні позовних вимог заявника, на думку автора, можна пояснити оцінкою судом конкретних обставин справи, зокрема неприйняття документів, виданих некомпетентними суб'єктами.

У тих же випадках, коли наявні підстави для задоволення позову та стягнення компенсації, в основу прийнятих рішень покладался вже згадуваний принцип *jura novit curia* «суд знає закони», який не суперечить за конкретних обставин принципу диспозитивності цивільного судочинства, оскільки позовні вимоги мали грошовий характер, а порушення своїх прав позивачі обґрунтовували положеннями ЄКПЛ.

Обґрунтовуючи підхід щодо стягнення грошових коштів саме як компенсації, можна

звернути увагу також на положення статті 1177 ЦК України, яка має назву «Відшкодування (компенсація) шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення», тобто поняття «відшкодування шкоди» та «компенсація» застосовуються у науці цивільного права як досить близькі за змістом.

У цілому для пересічного громадянина важливим є вирішення його проблеми по суті, яка зводиться серед іншого до стягнення грошової компенсації. Жодне судове рішення, навіть написане на багатьох сторінках, граматично правильно, з посиланням на міжнародні акти та різноманітні наукові вчення, але без вирішення справи по суті чи про відмову в позові, не замінить рішення, яким права людини реально захищено.

Слід зазначити, що у цій категорії справ КЦС ВС сформулював чітку правову позицію, яка відповідає принципу верховенства права. Проте, не обмежуючись постановленням конкретного рішення про стягнення компенсації на користь громадянина, окремою ухвалою від 04 березня 2020 року у справі № 237/557/18-ц (провадження № 61-47151св18) КЦС ВС в порядку статті 420 ЦПК рекомендував Кабінету Міністрів України розробити спеціальний порядок відшкодування за пошкоджене внаслідок терористичного акту майно, процедуру виплати такого відшкодування за пошкоджене в результаті терористичного акту майно, чіткі умови, необхідні для заявлення вимоги до держави про надання такого відшкодування.

Постановою Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2020 року № 767 внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 947, зокрема назву постанови викладено в такій редакції: “Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації”. Таким чином Кабінет Міністрів України встановив механізм надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим.

Враховуючи, що рішення про надання постраждалим грошової допомоги та її розмір приймають місцеві органи виконавчої влади, які є суб'єктами владних повноважень, спори з такими органами можуть вирішуватися вже не у порядку цивільного, а адміністративного судочинства, в якому застосовується принцип офіційного з'ясування обставин у справі, що, сподіваємось, надасть змогу ще більш ефективно захистити порушені права громадян.

Відповідно до пункту 4 частини четвертої статті 17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» єдність системи судоустрою забезпечується єдністю судової практики.

Обов'язком найвищого судового органу є формування судової практики, заповнення прогалін у законодавстві з дотриманням принципу верховенства права та пріоритетності захисту прав людини.

Верховний Суд проводить також активну комунікацію із суддівським корпусом України, громадськістю. Зокрема, 8-9 жовтня 2020 року у м. Святогірську Донецької області відбувся дводенний судовий форум на тему «Актуальні питання з розгляду спорів пов'язаних із захистом прав фізичних осіб у зоні проведення операції об'єднаних сил», організований Норвезькою радою у справах біженців, Касаційним цивільним судом у складі Верховного Суду та Асоціацією розвитку суддівського самоврядування України.

Така співпраця без сумніву сприяє розвитку права, захисту прав людини, а також позитивно впливає на формування єдиної судової практики (<https://sud.ua/ru/news/blog/190718-printsipi-verkhovenstva-prava-ta-dispozitivnosti-tsilnogo-sudochinstva-u-sporakh-schodozruynovanogo-mayna-na-skhodi-ukrayini>). – 2021. – 19.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Андрій Мамалига, правозахисник, громадський діяч, адвокат

Відвід адвоката як гарантія справедливого правосуддя

При Кучмі намагалися скасувати державну реєстрацію Адвокатського Об'єднання «Міжрегіональна Колегія Адвокатів», створеного мною ще 2000-му році, при Януковичу проти мене порушили кримінальну справу за нібито крадіжку двигуна від ліфта, при Порошенку оголосили рейдером, ну і при Зеленському зупинили дію Свідоцтва про право на адвокатську діяльність.

Очевидно, що Незалежна Українська Адвокатура не була в пріоритеті жодної української влади. Зараз ми можемо згадувати буремні 90-ті роки лише з посмішкою на устах, бо мінімальні регуляторні механізми встановлені державою в адвокатурі були найбільш привабливі для професійного зростання. Не вирішеними залишалися питання соціального захисту адвокатів та справедливе пенсійне забезпечення. Натомість в 2012 році, з подачі Портнова та Медведчука, з адвокатів зробили «кріпаків системи» на чолі з Ізовітовою, яка остаточно структурувала корпорацію, очистивши її від «небажаних елементів»: Луцюк, Висоцький, Маргулян, Рафальська, Мамалига та ще тисячі «затінених» адвокатів.

Свавільні повноваження Ради Адвокатів України дали можливість створювати кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури в регіонах фактично без проведення регіональних конференцій адвокатів. А самі конференції адвокатів, які є первинними та найголовнішими ланками адвокатського самоуправління стали профанацією.

Єдиний Реєстр Адвокатів України який має містити публічну інформацію про адвокатів у формі відкритих даних з можливістю вільного та безоплатного доступу до неї та подальшого використання, не є таким, оскільки ні сама РАУ, ні її голова Ізовітова не виконують обов'язки, зазначені у статті 10-1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» як розпорядників такої інформації.

Саме такий правовий нігілізм та нехтування законами України дозволяє Лідії Ізовітової та її ставленикам в регіонах свавільно маніпулювати так званим Єдиним реєстром адвокатів України, виключаючи з нього

адвокатів, особливо напередодні проведення регіональних конференцій, зборів адвокатів та навіть з'їзду адвокатів, таким чином не допускаючи їх участі в цих зібраннях.

Звичайно, що суддям, які винесли рішення про усунення мене від участі в кримінальному процесі у справі Павла Шеремета як представника потерпілих це все не має значення, але саме через вищезазвані причини я ніколи не визнаю легітимності незаконно створених кваліфікаційно-дисциплінарних комісій в тому числі в Києві. Я ніколи не приймаю повноважень Ради Адвокатів України, які встановлюють квоти, дають дозвіл на проведення регіональних конференцій адвокатів, бо суперечить самому духу Української Адвокатури.

Ну і нарешті, аби додати «ложку дьогтю» в захист Андрія Антоненка, залишаю на ваш розсуд виступ одного з його захисників, який обговорюючи питання про мій відвід, мабуть, вирішив вразити своїм спічем суд, оголошуючи інсайдерську інформацію про хід провадження за моїм позовом проти КДКА м. Києва, отриману вочевидь від самого Орлова.

Бог йому суддя! З такими адвокатами і прокурорів не потрібно (https://lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/475484_shashechki_chi_ihati_yaki_problemi.html). – 2021. – 15.01).

Блог на сайті «Lb.ua»

Про автора: Михайло Поживанов, політик, громадський діяч, депутат Верховної Ради чотирьох скликань

Вам шашечки чи їхати: які проблеми не вирішить законопроект №4583?

Міністр інфраструктури Владислав Криклій доволі грамотно оформив свій пост на Фейсбуці. Він описав проблему і шляхи її вирішення. А ще фактично виклав стислий зміст законопроекту №4583.

Слово – міністру:

«Під час карантину всі ми ще сильніше переконались у тому, що хочемо чистий і безпечний громадський транспорт, а не пекельні маршрутки з порушенням вимог безпеки.

Саме для того, щоб наші міста мали дієвий інструмент і можливість замовляти якісні транспортні послуги, ми розробили та вже зареєстрували у Раді законопроект №4583 щодо суспільно важливих послуг з перевезення пасажирів.

Що він змінює:

міста не просто укладатимуть договори, а визначатимуть критерії якості транспортних послуг. Наприклад, низька підлога, кондиціонування, ремені безпеки, тощо.

міста самі визначатимуть ціну і справедливо платитимуть за кілометри, які обслужено. Адже предметом закупівлі будуть маршрути із конкретним кілометражем. Так ми прибираємо дискримінацію пільговиків.

міста як організатори перевезень матимуть можливість накладати штрафи на перевізників за невиконання умов договору.

послуги закуповуватимуться виключно через систему ProZorro. Цим ми ліквідуємо не завжди прозорі конкурси на маршрути та запровадимо відкриту конкуренцію серед перевізників.

громадський транспорт на маршрутах в центрі та історичних районах міст має бути максимально екологічним.

перехід на валідатори та безготівкові розрахунки. Це зручність для пасажирів і чіткий контроль за обсягами надходжень і кількістю перевезених пільгових категорій, які нарешті не будуть питати, чи можна їм скористатися маршрутною. Так ми унеможлиavimo ситуації, коли водії не пускають пільгові категорії.

плюси для перевізників – чіткі правила і вимоги, виписані у договорі. Завдяки цьому вони зможуть планувати оновлення свого автопарку, контролювати надходження і мати гарантію відшкодування перевезення пільгових категорій пасажирів».

Кінець цитати.

І все було б прекрасно, якби не суттєве «але». Я не цілком розумію, як профільний міністр уявляє собі конкуренцію в сфері муніципального транспорту? Точніше, не уявляю цього зовсім.

Бо що таке конкуренція? Ви приходи́ти на ринок за борщовим набором. І якщо у одного

продавця буряк, морква та картопля виглядають більш апетитно, а коштують менше, ви купуємо у нього. А той розумаха, який вивалив на прилавок брудні й не першої свіжості овочі, та ще й заломив за них небувалу ціну, на бобах. Тобто на нереалізованих буряках.

Ось це і є ринок. Та скрізь можна запровадити ринкові відносини?

Я пропоную закрити на хвилину Фейсбук та відкрити сайт Верховної Ради. Знайти законопроект, який рекламує Криклій та почитати, про що в ньому мовиться. А мовиться, зокрема, про таке. Статтю 11-ту закону України «Про міський електричний транспорт» пропонується доповнити таким змістом:

«Договір про організацію надання транспортних послуг між замовником та перевізником укладається строком до десяти років для перевезення громадян тролейбусами та до п'ятнадцяти років для перевезення громадян трамваями, поїздами метрополітену».

Розбудіть мене хтось, бо мені здається, що я сплю. Тобто лобісти законопроекту цілком серйозно вважають, що вони можуть створити конкурента для КП «Київський метрополітен» і що в столицю через систему ProZorro може зайти якась альтернативна підземка зі своїми вагонами? А потім, через 15 років, так само піде з ринку, поскладавши вагони у коробочку, як дитячі кубики? І той самий фокус можна прокрутити з тролейбусами та трамваями?

А якщо не це маєтись на увазі, то що тоді? Які саме послуги замовник (тобто місто) закупатиме у перевізника? Чи, можливо, йдеться про створення іншої управлінської кампанії, котра керуватиме КП «Київський метрополітен»? Але тоді зміниться сам статус КП. Його треба буде ліквідувати або якимось перепрофілювати, а парк вагонів здавати в оренду то одній компанії, то іншій. І так само вчинити з іншими КП. Наприклад, з «Київпастрасом».

Я завжди виступав та виступатиму за здорову конкуренцію, але чи поліпшиться стан справ у сфері муніципального транспорту, якщо кожні десять або п'ятнадцять років до його керма ставатиме інша команда приватних менеджерів? Є певний набір матеріальних

цінностей, які мають залишатися у державній чи комунальній власності назавжди. До таких цінностей я відніс би і муніципальний транспорт.

У нас уже були протягом останніх років два невдалі експерименти. Перший полягав у тому, що Україна почала виписувати з-за кордону менеджмент для управління нашими підприємствами. Калейдоскопічна зміна керівників ні до чого доброго не привела. Так само буде і з транспортом на рівні окремих міст: сьогодні один, а завтра інший «хазяїн» розвалить те, що поки тримається купи.

Другий невдалий експеримент полягав у тому, що ми вже віддали приватному бізнесу пасажирські перевезення малогабаритними автобусами. Простіше кажучи, ми вже наплодили маршрутки, які зараз кляне міністр. Тепер той самий досвід буде повторено, але у більших масштабах?

Але і це не головне питання.

Бо головне питання в тому, хто і за які кошти забезпечить закупівлю того самого транспорту з кондиціонерами, валідаторами, низькою підлогою та рештою вигід, про які мріє профільний міністр?

Це питання ставлять Криклію у коментарях під його постом. Ось що відповідає чиновник: «(запропонований) інструмент дає можливість довгострокового планування. Наприклад, буде замовлення транспортної послуги на маршрут на 5 років, під це ви вже можете планувати інвестиції та кредити, розуміючи, що вас не тримають на гачку та через рік не проведуть новий конкурс, де оберуть нового надавача послуги».

На перший погляд, нібито логічно. Але у випадку з транспортом так діло не піде.

Ви можете взяти в оренду кав'ярню, зробити там ремонт, найняти персонал і виставити такі ціни на тістечка та коктейлі, які вважаєте за потрібне. А далі – як пощастить. Або клієнти вважатимуть вашу цінову політику прийнятною і ходитимуть до вас натовпами, або ви збанкрутуєте. Але без ресторанної кави можна й прожити. Без тролейбуса – ні.

Якщо перевізник візьме в оренду колишній комунальний маршрут і заломить непідйомну

ціну за проїзд, це спровокує обурення у населення. Навіть вдвічі збільшена вартість за проїзд (було 8 грн, стане 16) боляче вдарить по гаманцях. Що тобі робити перевізнику? Встановлювати нерентабельні ціни? Юзати старі машини без жодних кондиціонерів? Чи брати кредит від нові автобуси, піднімати ціни та гордо возити 1-2 пасажирів, прогорівши під кінець терміну оренди?

І ще один момент, який мені незрозумілий. Фіксованої ціни на проїзд в усіх вилах муніципального транспорту більше на буде? На різних маршрутах запровадять різну вартість проїзду? А як тоді бути з єдиним електронним квитком?

Підозрюю, що у мене більше запитань, аніж у Криклія відповідей.

Що натомість запропонував би я?

По-перше, не вигадувати велосипед. В європейських країнах муніципальний транспорт є дотаційним, але це не сприймається як трагедія. Транспорт знаходиться в руках громад і діє за встановленими уніфікованими правилами. Зі сторони в цей бізнес не пускають нікого. Приватною може бути тільки служба таксі. Але аж ніяк не підземка, не електричка, не автобус і не трамвай.

Отже, муніципальний транспорт має лишатися в руках міста. Але це не означає, що його не потрібно розвивати. Сучасному місту потрібен сучасний автопарк, сучасні перехоплювальні паркінги, сучасне устаткування (у вигляді все тих же кондиціонерів та валідаторів). Дані напрямки необхідно технічно забезпечувати, і це по-друге.

Але де взяти на це кошти? Поменше красти з бюджету, не тринькати гроші на дурниці (на кшталт скляних мостів), не влаштовувати тендери «для своїх», скоротити непотрібних чиновників, ліквідувати корупційні схеми у вигляді маршруток, які конкурують з комунальними автобусами і забирають в них левову долю виручки. Це – по-третє. Тобто працювати відкрито, чесно і прозоро.

І головне – виростити у потенційного пасажира довіру до муніципального транспорту. Без усіх цих ігор, які зараз затіває міністерство інфраструктури. Якщо ви хочете бачити

громадян, які залишатимуть свої «колеса» вдома і залюбки користуються міськими автобусами чи тролейбусами, потрудіться над тим, щоб транспорт був привабливим та надійним. Але без мутних схем. І це по-четверте.

Процетакож можна написати пост на Фейсбуці. Треба тільки не вітати у хмарах, а спуститися на землю, де все ще триває неоголошена війна між пасажирами та комунальниками (https://lb.ua/blog/mykhaylo_pozhyvanov/475484_shashechki_chi_ihati_yaki_problemi.html). – 2021. – 18.01).

Блог на сайті «Zaxid.net»

Про автора: Максим Козицький, голова Львівської обласної державної адміністрації

ЛОДА ініціює зміни до лісового законодавства. У чому суть?

На Львівщині ліси займають 694 тис. га, що становить 31,8 % загальної території. Лісові масиви розподілені між підприємствами Державного агентства лісових ресурсів України (65%), обласного комунального спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Галсільліс» (20%), Міністерства оборони України (5,5%) та інших користувачів (майже 5%) – наукових установ, Укрзалізниці тощо, а також ліси, які перебувають у землях запасу місцевих рад.

Як відомо, з червня минулого року при ЛОДА працює робоча група, яка має на меті вирішити проблеми лісової галузі області. Крім чиновників та лісників, до її складу входять екологи, правоохоронці та громадські активісти. Разом ми з'ясували реальний стан справ у лісовій сфері і побачили, що є багато прогалин у законодавстві. Без їх усунення важко попередити незаконні вирубки та суттєво змінити підходи до господарювання в лісі. Пропозиції змін до законодавства, яке регламентує діяльність суб'єктів лісогосподарської галузі, ми вже надіслали до Верховної Ради та Кабміну для їх врахування при розробленні відповідних нормативно-правових документів.

Серед пропозицій, які напрацювала робоча група:

1. Посилення відповідальності для підприємств, організацій, установ та громадян за порушення санітарних правил і норм у лісах. Зокрема, пропонується стягнення в розмірі 10-кратної таксової вартості деревини за невивезення з лісосіки деревини в установленний термін або залишення її в місцях рубок. За порушення термінів проведення санітарних рубок, що підлягає вирубуванню згідно з документами на порубку, пропонується стягнення в 20-кратному розмірі таксової вартості деревини.

2. Внести зміни до Лісового кодексу України в частині автоматичного анулювання лісорубних квитків у разі виявленні порушень при здійсненні діяльності.

3. Внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині посилення санкцій за незаконну порубку і пошкодження дерев, а саме: накладення штрафу на громадян у розмірі від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від 250 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4. Внести зміни до Кримінального кодексу України в частині підвищення відповідальності службових осіб постійних лісокористувачів за незаконну порубку дерев без відповідного дозволу, а також за дозволом, виданим із порушенням чинного законодавства.

5. Внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині охорони лісів та підвищення ефективності здійснення державного контролю у сфері охорони лісів, що дозволить працівникам відомчої лісової охорони оформляти протоколи про порушення лісового та природоохоронного законодавства.

Пропонуємо встановити адміністративну відповідальність для службових осіб постійних лісокористувачів за подання завідомо недостовірної інформації про походження, заготівлю та реалізацію деревини до єдиної державної системи електронного обліку шляхом накладення штрафу на посадових осіб від 200 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Встановити відповідальність для споживачів лісопродукції за незаконний

обіг деревини та експорт продукції переробки з такої деревини шляхом накладення штрафу у розмірі від 60 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

На нашу думку, працівники відомчої лісової охорони мають мати можливість оформляти протоколи про порушення лісового та природоохоронного законодавства. Для цього потрібно внести відповідні зміни до Лісового кодексу України та Кодексу України про адміністративні правопорушення. Є потреба змін і в частині проведення позапланових перевірок за зверненням фізичної особи.

Сьогодні комунальні лісогосподарські підприємства України є другими за величиною і площею землі: 1,3 млн га надані у постійне лісокористування, а загальна площа лісового фонду, що не належить до сфери управління Держлісагентства, становить 2,8 млн га. Лісовий кодекс України у чинній редакції передбачає функціонування лісової охорони інших постійних лісокористувачів і власників лісів, але не окреслює завдань, повноважень та соціально-правового захисту посадових осіб лісової охорони інших лісокористувачів. Невизначений статус працівників лісової охорони обумовлює складнощі при забезпеченні дотримання лісового та природоохоронного законодавства у лісових масивах.

Лісова господарка має сприяти якісному наповненню місцевих бюджетів, зокрема бюджетів громад. Для цього треба внести певні зміни до Бюджетного кодексу України в частині розподілу рентних платежів комунальних лісогосподарських підприємств, які дозволять збільшити частку наповнення місцевих бюджетів: 37% – до загального фонду державного бюджету, 37% – до загального фонду місцевих бюджетів (бюджетів територіальних громад), 26% – до спеціального фонду місцевих бюджетів

Також, на нашу думку, необхідно внести зміни до Податкового кодексу України в частині оподаткування земель лісогосподарського призначення, що дозволить знизити податкове навантаження лісової галузі.

Крім того, у Львівській області на землях Міністерства оборони України

лісогосподарську діяльність провадять чотири підприємства: Сколівський військовий лісгосп, Старицький військовий лісгосп, Мостиське військове лісництво та Магерівський лісгосп. Міністерство оборони України досі реформує систему управління лісогосподарських підприємств, які набудуть статусу юридичних осіб. Тому важливим є питання передачі військових лісів у єдине управління Державного агентства лісових ресурсів України. Це дозволить значно покращити адміністрування в лісах області та дасть можливість раціонально їх використовувати.

Також з 1 січня 2021 року в Україні діє новий адміністративно-територіальний устрій. У зв'язку з цим постає питання щодо функціонування обласного комунального спеціалізованого лісогосподарського підприємства «Галсільліс» та його дочірніх підприємств, які зараз мають чітку прив'язку до старих районів області. Внаслідок децентралізації 146,5 тис. га лісів Львівської області, на яких здійснює діяльність лісогосподарське підприємство «Галсільліс», мали б перейти в користування громад з чітким розділенням функцій охорони, господарської діяльності та управління. Завдяки провадженню лісогосподарської діяльності територіальні громади Львівської області змогли б додатково наповнювати свої бюджети.

Основна мета напрацьованих законодавчих змін – раціональне використання лісових ресурсів області, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу в деревообробній галузі, забезпечення безпечних умов праці працівників деревообробної галузі (https://zaxid.net/lvivska_oda_initsiyuye_zmini_do_lisovogo_zakonodavstva_u_chomu_sut_n1513298). – 2021. – 21.01).

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Сергій Захарін, доктор економічних наук, професор, голова ГО «Науково-дослідний інститут економічного розвитку», керівник патронатної служби міністра освіти і науки України.

Сергій Захарін: про якість вищої освіти

«Якість вищої освіти» – це словосполучення ми чуємо дедалі частіше. Про це поняття нині говорять не лише у професійному середовищі, а й у засобах масової інформації, соціальних мережах і навіть неформальних вечірках. Але, наскільки можна судити – нині немає однозначного (і навіть панівного) бачення змісту цього поняття.

Якщо немає розуміння змісту – що ж таке якість вищої освіти? – відповідно, немає розуміння і щодо багатьох інших прикладних аспектів (у тому числі: яким чином підтвердити або спростувати наявність якості? які чинники на цю якість впливають? якими з цих чинників ми можемо управляти? як її вимірювати? як здійснювати її моніторинг? як зафіксувати її динаміку? тощо).

За загальним правилом, з точки зору економічної науки, якість – це сукупність властивостей, що визначають ступінь придатності певного блага (товару, послуги, процесу) задовольняти певні потреби або бути використаним за призначенням. Цікаво, що один і той же предмет для різних споживачів може мати різну якість (або різні оцінки якості). Приміром, ковбаса другого гатунку може бути якісною для бідних громадян і неякісною для багатих.

Достатньо складно розкрити зміст якості послуги, оскільки споживачі, як правило, оцінюють не лише результат наданої послуги, а й процес її надання. Приміром, під час отримання перукарської послуги окремі громадяни звертають увагу не лише на елегантність зачіски, а також на приємну атмосферу (кава, музика, розмова з майстром, відсутність черги тощо), у якій ця зачіска «створювалася».

На сайті Міністерства освіти і науки України наведено таке визначення: «Якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмій, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання і виховання».

У Законі України «Про освіту» наведено таке визначення: «якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг».

У Законі України «Про вищу освіту» наведено таке визначення: «якість вищої освіти – відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам зацікавлених сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості».

Слід звернути увагу, що у процитованій нормі Закону України «Про освіту» акцент зроблено на результатах навчання, а норма Закону України «Про вищу освіту» вказує і на процесі (про що свідчать словосполучення «провадження освітньої діяльності» та «здійснення процедур»), і на результаті.

З цього можна зробити припущення, що наведене у Законі України «Про вищу освіту» визначення ґрунтується на більш широкому (розширеному) тлумаченні якості, аніж визначення, що наведене у базовому Законі України «Про освіту».

А тепер давайте розбиратися, як-то кажуть, вдумливо.

Мені пощастило бути співавтором монографії «Економічні умови забезпечення якості освітніх послуг у системі вищої освіти», що була видана Інститутом вищої освіти НАПН України у 2012 р. Науковці виділили багато особливостей послуг у сфері вищої освіти з точки зору управління їхньою якістю. Спробую у популярній формі навести короткий огляд цих особливостей.

Найголовніша особливість: результат від послуги залежить і від її надавача (виробника), і від її споживача (отримувача), точніше – від взаємодії та зусиль кожного з учасників. Приміром, якщо Ви хочете носити гарну зачіску – треба виконувати вимоги перукаря і певний час не мотати головою. Якщо Ви хочете одужання – треба сумлінно виконувати поради

лікаря і вчасно приймати ліки. Якщо Ви хочете вивчити іноземну мову – треба робити певні інтелектуальні зусилля та виконувати домашні завдання.

Будь-яка послуга, у тому числі й освітня, є нематеріальною. Тобто її не можна «виробити про запас», складувати, транспортувати тощо. Послугу можна спожити лише під час її надання (виробництва). Якщо студент пропустив лекцію – він втратив доступ до цієї послуги. Але це зовсім не означає, що послуга була неякісною або не надавалася. І це зовсім не означає, що заклад вищої освіти (надавач послуги) зобов'язаний організувати для цього студента повторне надання послуги. Аналогічно – якщо пасажир запізнився на поїзд, залізниця не зобов'язана призначити для такого пасажира додатковий поїзд.

При цьому абсолютно однакові послуги, але надані різним людям, можуть призводити до протилежних результатів. Приміром, медична послуга, надана пацієнту А, може призвести до його повного одужання, а аналогічна послуга, надана пацієнту Б, може призвести до фатальних наслідків.

Освітня послуга – не виняток. В одній академічній групі різні студенти мають різну успішність: хтось стає «відмінником», а хтось – ледь встигає, а хтось взагалі розчаровується у обраній професії та припиняє навчання. Хоча всі ці студенти відвідують (або мають відвідувати) заняття за єдиним розкладом та вчать за однаковими підручниками.

При цьому різні споживачі звертають увагу на різні характеристики від наданої освітньої послуги та результату її надання. Тому не дивно, що студенти, які навчаються в одній академічній групі, незважаючи на свою успішність, можуть робити протилежні висновки щодо якості отриманої ними освітньої послуги.

Для будь-яких послуг (і освітня послуга – не виключення) характерна так звана «мінливість якості». Кожному викладачу знайоме це явище: викладаєш начебто однаково, але студенти однієї групи матеріал засвоюють краще, ніж іншої.

Точаться дискусії навколо визначення споживача освітньої послуги. Одні вважають, що споживачем послуг вищих навчальних

закладів є здобувач освіти (студент) – адже це він набуває певних компетентностей, стає розумнішим, соціалізується. Інші вважають, що споживачем є той, хто оплачує послугу – це або держава (якщо студент вчиться за держзамовленням), або батьки студента (якщо послугу оплачують вони). Треті вважають, що споживачем є майбутній роботодавець, оскільки саме він отримає до використання «готовий продукт» у вигляді молодого фахівця.

Якість може бути належною лише у тому випадку, якщо і виробник послуги (заклад вищої освіти), і її споживач (державна, роботодавець, студент) досягли запланованого результату, але у визначені порядок, спосіб і строк. Дуже важливе питання – на які результати ми розраховуємо?

Іншими словами, оцінити якість освіти (у тому числі й вищої освіти) дуже важко, оскільки ця оцінка значною мірою залежить від «запланованих цілей навчання і виховання», а отже – залежить від співпадіння планів того, хто навчає, і того, хто навчається. У медичній сфері простіше: і лікар, і пацієнт мають прагнути до одужання пацієнта.

Ключовим результатом освітньої послуги у сфері вищої освіти є набуття особою (здобувачем освіти) певних компетентностей, професійних якостей, спеціальність вмінь, все це – здатність до самостійної професійної продуктивної діяльності. Оцінити цю здатність, за великим рахунком, може лише роботодавець – тобто особа, яка до процесу виробництва та споживання освітньої послуги безпосереднього стосунку не мала.

Деякі «освітні експерти» пропонують оцінювати якість освітніх послуг за даними міжнародних і національних рейтингів закладів вищої освіти. На мій погляд, такий підхід є надзвичайно спрощеним. Усі рейтинги відображають певну позицію закладу порівняно з іншими закладами, але не дають відповіді про результат (або задоволеність результатом). Приміром, можна скласти рейтинг лікарів, але це зовсім не означає, що у першого лікаря абсолютно всі пацієнти одужують, а у останнього лікаря абсолютно всі пацієнти помирають.

Все написане – це лише спроба автора цих рядків довести до читача, що питання про якість вищої освіти є, як мінімум, непростим.

Учені Інституту вищої освіти НАПН України, які підготували зазначену монографію, дійшли переконливого висновку, що якість освітньої послуги можна «виміряти» лише після її надання.

Як на мене, цей висновок є цілком логічним і навіть очікуваним. Якщо ми споживаємо перукарську послугу – обґрунтований висновок про її якість робимо лише після того, як побачимо себе у дзеркалі, як-то кажуть, «у всій красі». Якщо ми споживаємо медичну послугу – висновок про її якість робимо лише після одужання, а не за фактом виписки рецепту. Якщо ми споживаємо транспортну послугу – висновок про її якість робимо лише прибуття у місце призначення, причому за розкладом, а не в момент пред'явлення квитка контролеру.

Отже, якість освітньої послуги у сфері вищої освіти можна оцінити (виміряти) лише після її повного надання.

В Україні існує щонайменше три організації, які мають компетенцію перевіряти (або оцінювати) процес надання освітніх послуг – Міністерство освіти і науки України (контролює дотримання ліцензійних вимог), Державна служба якості освіти (контролює виконання освітнього законодавства), Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (контролює правильність оформлення освітніх програм). Звертаю увагу, що усі згадані процедури спрямовані на контроль не якості освітньої послуги з точки зору відповідності результату певним очікуванням, а на контроль умов надання цієї послуги.

Під час надання освітньої послуги можна оцінити не саму якість, а лише умови, які сприяють (або не сприяють) досягненню належної якості. Але навіть найкращі умови надання освітньої послуги можуть не призвести до запланованого результату, якщо викладач та здобувач освіти не будуть мати належної мотивації виконувати свої обов'язки сумлінно.

Якщо якийсь «агент змін» Вам скаже, що якість освітньої послуги у сфері вищої освіти можна оцінити під час надання цієї послуги

(зокрема, шляхом акредитаційної перевірки освітньої програми) – можете відразу зробити висновок, що Ви розмовляєте або з невігласом, або з шахраєм, який навмисно вводить Вас в оману.

На жаль, у нашій державі панує думка, що якість вищої освіти можна оцінити шляхом акредитації освітніх програм – тобто на основі аналізу певних документів, що регламентують процес надання освітньої послуги. Це відбувається через те, що «агентів змін» та їхніх бізнес-партнерів стало дуже багато, і їхні апетити постійно зростають.

Наявність «зразкової» акредитації не гарантує, що усі здобувачі освіти стануть фанними фахівцями. Наявність «умовної» акредитації не свідчить, що усі здобувачі освіти стануть дурнями.

Вельми дивно, коли окремі «агенти змін» вбачають свою місію у вимірюванні якості вищої освіти на основі аналізу певної звітної інформації, що закріплена у паперовій формі. Це все рівно, якщо ступінь одужання пацієнта вимірювати лише на основі історії хвороби (чи виписки), що заповнена лікарем, ігноруючи дані об'єктивних аналізів та ступінь відновлення фізіологічних функцій пацієнта. Або красу зачіски вимірювати на основі паперової довідки перукаря, ігноруючи зовнішній вигляд клієнта та його задоволення від цієї зачіски.

Взагалі, якість вищої освіти не може визначатися та вимірюватися через оцінювання певних паперів (навіть якщо ці папери назвати словосполученням «освітня програма», і навіть якщо на них буде стояти красивий підпис «гаранта»). Адже гарно заповнені папірці зовсім не означають, що заклад освіти працює справді якісно. І навпаки: існує безліч випадків, коли викладачі працюють натхненно, студенти із задоволенням опановують матеріал, але при цьому усі розуміють, що папери – це щось другорядне.

На мій погляд, акредитація освітніх програм у тому вигляді, в якому вона є зараз, за своїм економічним змістом є консалтинговою послугою, яка має надаватися виключно добровільно – тобто лише у тому випадку, якщо сам заклад освіти потребує такого

консалтингу. Переконали, що цей висновок дуже не сподобається «агентам змін» та їхнім бізнес-партнерам.

У наступній публікації автор цих рядків викладе своє бачення, яким же чином слід оцінювати якість послуг у сфері вищої освіти, аби це оцінювання було не профанацією, а дієвим інструментом національного поступу.

P.S. У цій статті відображено лише позицію автора. Висновки та фактичні твердження, наведені у цій статті, не відображають позиції державних органів, установ, організаційт (<https://osvita.ua/blogs/79191/>). – 2021. – 14.01).

Блог на сайті «Освіта.ua»

Про автора: Єгор Стадний, экс-заступник міністра освіти й науки.

Є. Стадний: немає сенсу в 10–12 класах без профілю

Розпочалась інформаційна атака на старшу профільну школу. Очікувано! Збуваються найгірші прогнози. Якщо реформа стоїть, якщо зупинені процеси, то це пряма її дискредитація та поле для маніпуляцій.

Окремі народні депутати почали поширювати відверту неправдиву інформацію про те, що ліцеї зможуть бути створені лише в містах з населенням не менше 50 тис. осіб. Мовляв, у деяких областях це будуть виключно обласні центри.

Проте Закон «Про загальну середню освіту» говорить дещо інше, внизу я наведу усю частину 1, статтю 32, щоб усі могли пересвідчитись. Закон говорить, що заснування ліцеїв лежить у компетенції обласних рад або рад міст з населенням не менше 50 тис. осіб. Тобто заснувати ліцей можна будь-де, але рішення про це приймає обласна рада або місто з населенням не менше 50 тис осіб. Відчуваєте різницю? Народні депутати забули про обласні ради і дуже своєрідно передали норми Закону.

Але давайте пригадаємо, чому так? Для цього ми повинні згадати, чим має бути ліцей, і що таке профільна середня освіта у 10-12 класах.

Проблема: навчальний план старшої школи на сьогодні перенасичений предметами. Вчити 21 предмет водночас є контрпродуктивним. Звідси походить відповідь багатьох батьків та дітей на такий навчальний план: 11-ий клас ми не ходимо/не вчимо/ аби на трійку шкільні предмети, а замість цього готуємось до ЗНО. Самі вчителі, звісно ж, також скаржаться на демотивованість дітей.

Вирішення закладене в реформу: старша школа повинна стати профільною. Це означає, що загальна кількість предметів радикально зменшується, залишаються предмети переважно твого профілю (про нього ми ще поговоримо) і, відповідно, кількість годин на ці профільні предмети відчутно збільшується. При цьому обрання собі профілю та реалізація профільного навчання покликані відчутно підвищити мотивацію дітей. Вони вчать переважно те, до чого лежить душа та є хист, і, відповідно, не хestують шкільною освітою, їхня підготовка до ДПА/ЗНО практично збігається з їхньою шкільною програмою у профільній школі.

Для такого вирішення проблеми потрібні ресурси та повноваження, яких не мають бюджети сіл та маленьких містечок. Необхідно обладнання класів, підвезення учнів та вчителів, самі вчителі, і як похідна – формування самої профільності, а головне – можливість планування мережі (село чи маленьке містечко не буде зважати на профільність закладів сусідніх населених пунктів, діти будуть вибирати профіль з одного й того ж самого, тобто вибір буде без вибору).

Натомість саме на обласному рівні можна змодельовати мережу таким чином, щоб діти мали справжній вибір профілю (математичний, природничий, технологічний, мовний, гуманітарний тощо), а не вибирали між «універсальним» і «універсальним». Те ж саме стосується міст з населенням 50 тис+. Кам'янець, Мукачеве, Ніжин, Дрогобич, Костянтинівка, Шостка та інші подібні міста охоплюють чималі громади, щоб планування дало можливість вибирати профілі.

Тому, якщо комусь зараз хочеться звести нанівець норми Закону та ідею профільної

старшої школи, то це за гамбурзьким рахунком означатиме перекреслення всієї 12-річки. Тому що немає жодного сенсу в трьох роках старшої школи без профілю.

І ще одне. Чому я на початку написав, що це очікувано? Тому що ми вже дуже довго стоїмо на місці без відповіді на ключові питання. Закон дає лише наріжні принципи. Далі повинні бути пілоти ліцеїв, до цих пілотів повинні бути описані моделі ліцеїв (детальне бачення), плани мереж. Це все місяці погоджень, обговорень з громадськістю, закладання бюджетних коштів. Цього всього немає.

«Свято місце пусто не буває», якщо нічого не відбувається, якщо ніхто не пояснює громадськості можливі варіанти мережі закладів, то починають поширюватись вигадані та невігдані страхи. Тому, коли реформа зупиняється (ніби й не згортається, але й не рухається) – це ще гірше від того, коли би її відверто згортали, бо йде повзуча дискредитація самої ідеї реформи, після якої суспільство ще довго не буде готове до неї повертатись.

P.S. У коментарях до посту декілька людей почали писати про ситуацію зараз. Перепрошую, ситуація зараз є наслідком ригідності мережі, яку десятиліттями ніхто не формував на основі перспективних планів, на основі розрахунків та даних. Ми якось плутаємо причини та наслідки.

Те, що зараз багато де відсутній доступ до якісної освіти, є наслідком того, що мережу закладів освіти своєчасно не змінювали, на перспективу беручи до уваги розрахунки даних народжуваності, наповнюваності бюджетів, планів ремонту доріг тощо. Населення у більшості громад зменшується, можна нарікати, але заперечувати цього не можна. І рівно так само, як і при ситуації, коли населення збільшується, потрібно це передбачати та змінювати мережу завчасно!

Стаття 32, частина 1 Закон України «Про загальну середню освіту»

«1. Рішення про утворення, реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) закладу загальної середньої освіти приймає його засновник (засновники).

Мережа закладів загальної середньої освіти формується відповідно до законодавства

з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації, а також відповідно до культурно-освітніх та інших потреб територіальної громади та/або суспільства.

Розвиток мережі комунальних початкових шкіл, гімназій забезпечують районні, міські, сільські, селищні ради.

Розвиток мережі комунальних ліцеїв планують та забезпечують Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні та міські ради (міст з населенням більше 50 тисяч).

Рішення про утворення комунальних початкових шкіл, гімназій як окремих юридичних осіб, їх реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) приймають районні, міські, сільські, селищні ради.

Рішення про утворення комунальних ліцеїв як окремих юридичних осіб, їх реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) приймають Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські ради (міст з населенням більше 50 тисяч). Ліцеї можуть бути утворені та здійснювати освітню діяльність за умови дотримання вимог цього Закону, ліцензійних умов та положення про ліцей, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Для започаткування та провадження освітньої діяльності комунального ліцею у його складі має бути створено та функціонувати не менше чотирьох 10 класів. Рішення про утворення початкової школи як структурного підрозділу у складі гімназії, його реорганізацію, ліквідацію чи перепрофілювання (зміну типу) приймає (приймають) засновник (засновники) такого закладу освіти. З метою задоволення духовних потреб громадян приватні заклади освіти, зокрема засновані релігійними організаціями, статuti (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку, мають право визначати релігійну спрямованість своєї освітньої діяльності. Під час утворення закладу загальної середньої освіти засновник зобов'язаний враховувати вимоги ліцензійних умов провадження освітньої діяльності у сфері загальної середньої освіти» (<https://osvita.ua/blogs/79458/>). – 2021. – 20.01).

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА
ПРО ПРАВОТВОРЕННЯ
№ 1 (206) 2021**

Інформаційно-аналітичний бюлетень
на базі оперативних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Редактори:
Я. Маленко

Комп'ютерне верстання:
Н. Крапіва

Підп. до друку 01.02.2021.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 4,85.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net